
alternatif politika

Cilt 4, Sayı 1, Şubat 2012

**Suudi Arabistan'daki Siyasal ve Toplumsal
Hareketlerin Gelişimini Etkileyen Faktörler
Muhittin ATAMAN & Yurdanur KUŞÇU**

**AK Parti'nin Seçim Başarısına Alternatif Bir
Açıklama: Yerel Örgütlerin Yapı ve İşlevleri
Gül Arıkan AKDAĞ**

**Barack Obama'nın Dış Politikasında Demokrasinin
Yayılmaması Misyonu
Gökhan TELATAR**

**AB'nin Zayıf Ekonomik Halkası Yunanistan'ın
Ekonomik Krizi Dinecek mi?
Serap DURUSOY & Ömür ŞAMILOĞLU**

alternatif politika

Cilt 4, Sayı 1, Şubat 2012

Suudi Arabistan'daki Siyasal ve Toplumsal Hareketlerin Gelişimini Etkileyen Faktörler-Muhittin ATAMAN & Yurdanur KUŞÇU, 1-26.

AK Parti'nin Seçim Başarısına Alternatif Bir Açıklama: Yerel Örgütlerin Yapı ve İşlevleri-Gül Arıkan AKDAĞ, 27-53.

Barack Obama'nın Dış Politikasında Demokrasinin Yayılması Misyonu-Gökhan TELATAR, 54-83.

AB'nin Zayıf Ekonomik Halkası Yunanistan'ın Ekonomik Krizi Dinecek mi?-Serap DURUSOY & Ömür ŞAMILOĞLU, 84-128.

SUUDİ ARABİSTAN'DAKİ SİYASAL VE TOPLUMSAL HAREKETLERİN GELİŞİMİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Muhittin ATAMAN* & Yurdanur KUŞCU**

ÖZET

Bu çalışmada Ortadoğu'nun en önemli siyasal ve ekonomik aktörlerinden biri olan Suudi Arabistan'daki siyasal ve toplumsal muhalefet hareketleri analiz edilmiştir. Çalışmanın birinci bölümünde ülkedeki muhalefet hareketlerini ortaya çıkaran tarihsel arkaplan üzerinde durulmuştur. Devletin kuruluş mücadelesi ile ulus-devletleşme ve modernleşme süreci hem devletin resmi söyleminin hem de ülkedeki muhalefet hareketlerinin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Suudi Arabistan'daki siyasal ve toplumsal muhalefet hareketlerinin gelişimini etkileyen temel faktörler çalışmanın asıl konusunu teşkil etmektedir. Bu bağlamda petrolün bulunması ve kullanılması, pan-İslamizm ile pan-Arabizm arasındaki rekabet, İran İslam Devrimi, Kuveyt'in işgali ve Körfez Savaşı ile 11 Eylül Saldırıları ülkedeki siyasal ve toplumsal muhalefet hareketlerini etkileyen temel unsurlar olarak incelenmiştir. Tarihsel sırlama ile ele alınan bu faktörler, aslında ülkenin ekonomi-politik tarihinin de bir özeti anlamına gelmektedir. Sonuç bölümünde ise 2011 yılında yaşanan Arap Baharı'nın Suudi Arabistan siyaseti ve toplumunu dönüştürebilecek son önemli gelişme olarak ele alınmıştır. Bütün bölgeyi, özellikle Arap dünyasındaki dengeleri değiştiren son halk hareketinden Suudi Arabistan'ın etkilememesi mümkün değildir. Dolayısıyla Suudi Rejimi siyasi ve toplumsal değişimden kaçamaz.

Anahtar Kelimeler: Suudi Arabistan, Siyasal ve Toplumsal Muhalefet Hareketleri, Vahhabilik

FACTORS INFLUENCING THE DEVELOPMENT OF POLITICAL AND SOCIAL MOVEMENTS IN SAUDI ARABIA

ABSTRACT

This study analyzes political and social opposition movements in Saudi Arabia, one of the most important political and economic actors in the Middle East. In the first part of the study, historical background which is the basis of political and social opposition movements in the country will be examined. The struggle for statehood and the processes of the nation-state and modernization paved the way for the emergence of both the official state discourse

and opposition movements in the country. Factors that influence the development of political and social opposition movements in Saudi Arabia are the main subject of this study. In this context, the discovery and the usage of oil, the competition between pan-Islamism and pan-Arabism, the Iranian Islamic Revolution, the occupation of Kuwait and the Gulf War and September 11 attacks are examined as the main factors influencing opposition movements in Saudi Arabia. As a matter of fact, these factors, which are analyzed chronologically, indicate the political and economic history of the country. The impact of the Arab Spring of 2011 on Saudi Arabian politics and society is analyzed in the last part of the study. The last popular movements has changed the regional balances, especially those in the Arab world, will also influences Saudi Arabia. Therefore, the Saudi regime cannot escape from political and social change.

Keywords: Saudi Arabia, Political and Social Opposition Movements, Wahhabism.

Giriş

Siyasal ve toplumsal muhalefet hareketlerinin herhangi bir ülkede etkili bir biçimde var olması şartların oluşup oluşmamasına bağlıdır (McAdam ve diğerleri, 1996: 1-20). Öncelikle, toplumsal muhalefet hareketlerinin boşlukta ortaya çıkmadıkları ve gelişmedikleri dikkate alındığında, bir ülkedeki kurulu siyasal sistemin görece açıklığı ve/ya kapalılığı ile devlet tarafından tanınan imkanlar ve sınırlamalar muhalefet hareketlerinin gelişip gelişmemesini belirler (Wiktorowicz, 2004: 14). Özellikle ülkede siyasal özgürlüklerin olup olmaması önemlidir. Başka bir faktör ise muhalefet hareketlerinin kurumsal yapısının niteliğidir. Siyasal ve toplumsal hareketlerin sahip olduğu, kolektif resmi ve/ya gayri resmi araçlar ve insanları harekete geçirici kurumlar bu hareketlerin etkili olmasını sağlarlar. Üçüncü olarak, seçkinler arasında ittifakların olup olmaması oldukça önemlidir. Ortak hareket etmeyi motive eden ve hem kendilerini hem de dünyayı (ve diğerlerini) anlamalarını sağlayan ortak bir bakış açısı geliştirmeleri amacıyla muhalif kesimler tarafından kullanılan bilinçli stratejik çabalar muhalefet hareketlerinin gelişmesini sağlarlar. Dördüncü olarak, devletin baskı uygulama kapasitesi ve eğilimine sahip olup olmaması ülkedeki muhalefet hareketlerinin gelişip gelişmemesini etkiler. Ayrıca yönetimin ekonomik performansından duyulan memnuniyetsizlik muhalefet hareketlerinin gelişmesini hızlandırır (Oberschall, 1996: 121). Siyasal katılım kanalları bulunmamasına ve devletin ekonomik imkanlarının fazlalığına rağmen, bu çalışmanın konusu olan Suudi Arabistan'da siyasal ve toplumsal muhalefet hareketlerinin zaman içerisinde geliştiği görülmektedir. Çünkü muhalif kesimler arasında

yönetimin değişmesi konusunda giderek bir ortak kanaat gelişmekte ve muhalefet gruplarının imkanları ve kullanabilecekleri araçları artmaktadır.

Suudi Arabistan, Ortadoğu'daki diğer ülkelerden farklı olarak çok uzun süren bir kuruluş mücadelesi yürütmüştür. Önce Arabistan yarımadasındaki dini gruplara ve daha sonra Osmanlı Devleti'ne karşı siyasal ve dinsel bir mücadeleye girişmiş, defalarca Osmanlı ve bazen temsilcisi valilerle karşı karşıya gelmiş ve savaşmıştır. Yirminci yüzyılın başlarında ise Hicaz merkezli Şerif Hüseyin ailesine karşı mücadele etmiş ve Osmanlı Devleti'nin dağılmasından sonra İngilizlerin de desteğiyle Arabistan Yarımadası'nda hakimiyeti sağlamış ve bağımsızlığını ilan etmiştir. Bugünkü Suudi yönetiminin benimsediği kuruluş ideolojisi olan Vahhabilik, hem Vahhabi olmayan Sünnilik ve Şiilik hem de modernizm ve Batı karşıtı bir söylem olarak tanımlanmaktadır.

Ancak bu bakış açısı yeni rejimin kendinden olmayan kesimler ve ülkelerle işbirliği yapmaması anlamına gelmemektedir. Tek adam ve tek aile rejimleri genellikle halkın taleplerine önem vermek yerine iktidarlarını daha çok dış güçlerle yaptıkları ittifaklarla korumaya mahkumdurlar. Batılı güçler, eski sömürge ülkelerinde özellikle iç meşruiyetleri sorunlu yönetimlerin varlığını, bu ülkelerde kurulan yeni rejimlerin kendilerine bağımlılıklarının en sağlam teminatı olarak gördüler. Netice itibarıyla, monarşik ve/ya oligarşik rejimlerin siyasal meşruiyetleri sorunlu ve dış bağımlılıkları oldukça fazlaydı. Siyasal manada dışarıdan etkilenmeyen bir görüntü veren Suudi Arabistan da, dünyanın en kapalı ülkelerinden biri olmasına rağmen, bölgesel ve küresel gelişmelerden ciddi bir şekilde etkilenmektedir. Suudi Arabistan yönetimi başından itibaren, içeride Vahhabi söylemi ve dinsel bakış açısı sayesinde, dışarıda ise Batılı devletler, özellikle İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ile petrol ve diğer stratejik alanlarda kurduğu ekonomi-politik çıkar birlikteliği sayesinde rejimini bugüne kadar devam ettirebilmiştir.

Suudi Arabistan'da ortaya çıkan hemen hemen bütün siyasal ve toplumsal hareketler dinden (İslam'dan) esinlenmiş, dinden meşruiyet ve destek almaya çalışmıştır. Çünkü İslam Suudi Arabistan'ın siyasi kültürünün merkezinde yer almaktadır (Fandy, 1999: 22). Devletin ve toplumun hayatını şekillendiren en önemli husus İslam'dır. Bundan dolayı Suudi siyasal hareketlerinden bahsederken, çeşitliliğin ortak bir kültür içinde çeşitlilik olduğunu hatırdan çıkarmamak gerekmektedir. Ülkenin kuruluşundan bu yana Vahhabilik en önemli dini akım olmuştur. Bunun dışında farklı Sünni gruplar yanında ülkenin yaklaşık %10-15'ini oluşturan Şiiler arasında da farklı hareketler ortaya çıkmıştır.

Yukarıdaki varsayımlardan hareket eden bu çalışma, Suudi Arabistan devlet kimliğinin ve ülkedeki siyasal hareketlerin gelişimini etkileyen, dolayısıyla ülkenin tarihsel

süreçte en çok etkilendiği faktörlerin tarihsel bir analizini yapmayı amaçlamaktadır. Ülkenin devlet kimliği ve ülkedeki siyasal ve toplumsal hareketlerin tarihsel gelişimi, değişimi ve bugünkü durumunu etkileyen ve belirleyen faktörlerin Suudi iç siyaseti ve ulusal siyasi ve toplumsal gelişmeleri nasıl etkilediği ele alınacaktır. Aşağıda Suudi Arabistan tarihini şekillendiren en önemli unsurlar olarak dikkat çeken siyasal gelişmeler ve olaylar ortaya çıkış tarihine göre ele alınacaktır.

Tarihsel Arka plan

Suudi Arabistan'daki siyasal ve toplumsal muhalefet hareketlerinin gelişiminin sağlıklı bir şekilde yapılabilmesi için öncelikle ülkedeki muhalefet hareketlerini ortaya çıkaran tarihsel arka plan analiz edilmelidir. Bu amaçla bu bölümde, önce devletin kuruluş süreci ve mücadelesi, daha sonra da ülkedeki modernleşme ve ulus-devletleşme süreçleri üzerinde durulacaktır.

Suudi Arabistan Devletinin Kuruluş Mücadelesi

Bugünkü ismi ile resmi kuruluş tarihi 1932 olan ve birkaç devletleşme aşamasından geçen Suudi Arabistan'ın bir devlet olarak var olma mücadelesi 18. yüzyıla dayanmaktadır. Ülkenin kuruluş süreci 18. yüzyılda ortaya çıkan Vahhabiliğin gelişimi ile ortak bir tarihi paylaşmaktadır. 18. yüzyılda Arap Yarımadasında yayılmaya başlayan, temeli İbni Teymiyye'nin fikirlerine dayanan ve Muhammed bin Abdülvahhab tarafından kurulan Vahhabilik¹, İslam'a sonradan eklenen her türlü düşünce ve uygulama olarak tanımlanan bidatleri reddetmiş ve “modernleşmeyi” “yozlaşma” olarak kabul etmiştir. Bu doğrultuda Vahhabilik, kendi fikirlerine aykırı olarak değerlendirdiği; Vahhabi olmayan Sünni mezhepleri, Şiiliği ve diğer dinleri hedef almış, bunlara karşı mücadeleyi bidatlere, yani Peygamber'den sonra dine sonradan yapılan eklemelere, karşı mücadele olarak görmüş ve aslında bu mücadelenin kendilerine dini bir vecibe olduğunu iddia etmişlerdir (Ebu Zehra, 2004: 221).

Temel olarak bu düşünceler etrafında şekillendirdiği düşüncesini yaymaya çalışan Abdülvahhab, bu aşamada siyasi desteğe ihtiyaç duymuş ve aradığı desteği 1744'de Suud Ailesinin lideri Muhammed bin Suud ile gerçekleştirdiği ittifakla elde etmiştir. Bu tarihten sonra biri dini, diğeri de siyasi iki lider ve iki aile (Suud ve Şeyh aileleri) arasındaki ittifak, Vahhabi öğretilerine göre bir devlet kurmayı amaçlamıştır. Siyasi-askeri ve ideolojik bir yayılma başlatan ittifak, bölgedeki güç boşluğunun da etkisiyle amaçlarına ulaşma noktasında önemli ve etkili bir gelişim kaydetmiştir. Suud/Vahhabi ittifakı “davet” ve “cihada” dayanan

mücadelelerle bölgedeki nüfuzunu arttırmış (Al-Rasheed, 2002: 21) ve aynı zamanda cihad adı altında yapılan mücadelenin bir getirisi olarak, kabilelerden zekat adı altında para toplayarak iktisadi olarak da güçlenmiştir (Metz, 1992).

İbni Suud'un 1765 yılında ölümünden sonra oğlu Abdülaziz (1765-1803) iki aile arasındaki ittifakı devam ettirmiş ve 1792'de Riyad, Qasim, Kharj'da etkinlik sağlamıştır (Al-Rasheed, 2002: 21). Hicaz, Ahsa ve Irak üzerinde de etkili olmaya çalışan Suudi/Vahhabi liderliği 18. yüzyılın sonlarında Ahsa ve Katif'i ele geçirmiştir. Bu dönemde Bağdat vilayetinin yönetiminde bulunan Süleyman Paşa Suud/Vahhabi emirliğini ortadan kaldırmak için 1799'da bir hareket düzenlemiş ancak başarılı olamayınca Abdülaziz'le 6 yıllık bir ateşkes imzalamıştır (Ayhan, 2011: 11).

19. yüzyıl boyunca Arap Yarımadası'nın diğer bölgelerinde hakim olan Reşidiler, Şerif Ailesi ve müttefik aşiretleri ve Osmanlı kuvvetleri ile çatışan Suudi/Vahhabi emirliği, bölgenin denetimini elinde tutan Osmanlı'nın hakimiyetini tehlikeye sokmuştur. Bağdat valisi Süleyman Paşa ile yapılan 6 yıllık ateşkese rağmen Suudi/Vahhabi liderliği Şiiilerle aralarındaki siyasi ve dini sorunlar nedeniyle 1801'de Kербela'da Şiiilere yönelik bir saldırı düzenlemiş ve bu saldırıda yaklaşık üç bin Şii öldürülmüştür. Bu olayın ardından 1803'de Abdülaziz Diriyye kentindeki bir camide bir Şii tarafından öldürülmüştür (Al-Rasheed, 2002: 22). Abdülaziz'in ölümünden sonra yerine geçen oğlu Suud b. Abdülaziz döneminde Taif şehri ele geçirilmiş, 1803'de Mekke, 1804'de ise Medine işgal edilmiştir. Bu yayılma ile birçok kabilenin kendilerine katılımı da sağlanmıştır (Al-Rasheed, 2002: 22).

Suudi/Vahhabi liderliğinin Hicaz bölgesini işgal etmesi, Osmanlı Devleti'ni harekete geçirmiş ve işgali sonlandırmak için o dönemin önemli ve güçlü isimlerinden Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'ya işgali sonlandırma görevi verilmiştir. Mehmet Ali Paşa, oğlu Ahmet Torun Paşa komutasındaki birlikleri Hicaz'a göndermiştir. Bunun üzerine Necd bölgesine çekilen Suudi/Vahhabi emirliği, Mehmet Ali Paşanın diğer oğlu İbrahim Paşa ile burada 1818'e kadar mücadele etmiştir (Al-Rasheed, 2002: 23). Mücadeleyi kaybeden Suudi/Vahhabi ittifakının o dönemdeki emiri Abdullah b. Suud önce Mısır'da hapsedilmiş ardından İstanbul'a götürülüp idam edilmiştir (Kurşun, 2011). Böylece Suudi/Vahhabi ittifakının bu ilk "devletleşme" süreci son bulmuştur.

1818 tarihi itibarıyla ittifak siyasi ve askeri gücünü kaybetse de Vahhabi düşüncesi etkisini yitirmemiştir. Faysal b. Türki özellikle 1840'lardan sonra Osmanlı ile kurduğu ilişkiler sonucunda ittifakın yeniden toparlanmasına zemin hazırlamıştır. Cidde vilayetine yıllık vergi ödemesi ve Necd camilerinde Osmanlı padişahı adına hutbe okutması karşılığında 1848 yılında Necd kaymakamı unvanını alan Faysal b. Türki hem Vahhabi öğretilerini kabileler

arsında yaymayı başarmış hem de etki alanını Basra körfezine kadar genişletmiştir. Faysal b. Türki'nin 1865 yılında ölümünün ardından oğulları arasında yaşanan mücadelede Osmanlı, desteklediği Abdullah b. Faysal'a Necd kaymakamlığını vermiştir. Bu dönemde Osmanlının, Reşidilerin emiri Muhammed b. Reşid'i de Cebel-Şamar fahri kaymakamı olarak tayin etmesi iki taraf arasındaki rekabeti daha da artırmış ve yaşanan Reşidi-Suudi mücadelesi sonrasında Suudiler 1891 yılında bölgedeki etkinliğini kaybetmiştir. Bu olayın ardından Suudi/Vahhabi ittifakı Abdurrahman b. Faysal'ın emirliğinde, Reşidi ailesi ile sorun yaşayan Kuveyt'e yerleşmiş ve böylece ikinci "devletleşme" süreci de sona ermiştir (McHale, 1980: 625).

Suudilerin bölgede sık sık karşı karşıya geldiği Reşidilerin Kuveyt'i işgal niyetinde olması sonucunda Abdurrahman b. Faysal'ın oğlu Abdülaziz (1876-1953) bu dönemde, Reşidilere karşı mücadele eden Kuveyt güçlerinin yanında yer almıştır. 20. yüzyıla gelindiğinde Osmanlı'nın gücünün giderek zayıflamasının da etkisiyle Suudi/Vahhabi ittifakı bölgedeki etkisini arttırmaya başlamıştır. Modern Suudi Arabistan devletinin oluşumunun başlangıcı olarak kabul edilen 1902'deki Reşidiler ile mücadelenin ardından Suudi/Vahhabi liderliği Riyad'ı ve ardından 1902 ve 1932 yılları arasındaki mücadelelerle de el-Ahsa, Asir ve Hicaz'ı ele geçirerek Arabistan Yarımadası'nda hakimiyetini kurmuştur (Anderson ve diğerleri, 1998: 77).

Netice itibarıyla, 18. yüzyılın ortalarından 1932 yılına kadar süren Suudi Arabistan'ın devletleşme sürecinde birkaç faktörün önemli roller oynadığı anlaşılmaktadır. Bunlardan ilki ve en önemlisi 1744'te iki yerel lider ve iki aile arasında gerçekleştirilen ittifaktır. Bu ittifak ile Suudi Arabistan, mücadelesinde hem "din" gibi önemli bir birleştirici aracın desteğini sağlamış hem de reformist² bir Sünni düşünceyi temsil eden Vahhabiliğin (Vahhabilerin) yayılma arzusundan yararlanmışır. İkinci bir faktör olarak Osmanlı Devleti'nin bu süreçte zayıflamış olması Suudi/Vahhabi ittifakının etkinlik mücadelesi verdiği bölgede bir güç boşluğuna sebep olmuş ve bu durum ittifakın siyasi ve dini olarak yayılmasını kolaylaştırmıştır. Üçüncü faktör ise bölgedeki İngiliz-Osmanlı rekabetidir. Özellikle Birinci Dünya Savaşı sürecinde bölgede söz sahibi olmak isteyen İngilizlerin, Osmanlı'ya karşı hem siyasi/askeri hem de dini söylem olarak meydan okuyan Suudi/Vahhabi liderliğine destek vermesi Suudi/Vahhabi ittifakının işini kolaylaştırmıştır.

Ulus-Devletleşme ve Modernleşme Süreci

Ulus-devlet fikri 19. yüzyılda Avrupa kıtasını, 20. yüzyılda ise Avrupa-dışı dünyayı, özellikle Osmanlı toprakları olan Yakın Doğu'yu etkilemiştir. Avrupa'nın yanı başındaki ötekisi Osmanlı Devleti'nin bir parçası olan Suudi Arabistan da bu fikirden etkilenen Avrupa-

dışı devletlerden biri olmuştur. Her ne kadar Batı'da olduğu gibi seküler milliyetçi bir söylemden hareket etmeseler de 1902 yılında Riyad'ın ele geçirilmesinin ardından başlayan modern Suudi Arabistan'ın kuruluş süreci merkezi bir devletle sonuçlanmıştır.

Ulus-Devletleşme sürecinde devletin kurucusu Abdülaziz bin Suud yönetimindeki Suudi Arabistan üç farklı araç kullanmıştır:

i) İdeolojik Konsolidasyon: Bunlardan ilki ve en önemlisi Vahhabiliğin baskıya ve şiddete dayalı yayılcılığının sonucunda bölgedeki farklı unsurların ortak bir din/ideoloji etrafında birleştirilmesi sürecidir. Arabistan Yarımadası coğrafi özellikleri, toplumları ve kabileleri birbirinden ayıran yapısı, itibariyle parçalı bir siyasal, kültürel ve toplumsal yapıdaydı. Ulus-devletleşme süreciyle birlikte Suudi Arabistan, Arabistan Yarımadası'ndaki farklı dini ve siyasi düşüncelere sahip kabileleri tek bir yönetim ve tek bir dini söylem etrafında birleştirmeyi başarmıştır. Devletin meşruiyet kaynağı teke indirgenerek yönetimin farklı kabileler üzerinde otoritesini kurması mümkün olmuştur. Dini ve ideolojik konsolidasyon sayesinde devletin ve siyasal otoritenin bütünlüğü de sağlanmış oldu.

ii) İhvan Teşkilatı ve Askeri Konsolidasyon: Yönetimin dini kanadı tarafından desteklenen ilk politika ulus-devletleşme sürecinde ikinci bir araç olarak kullanılan İhvan Teşkilatı'nın³ ortaya çıkmasını da sağlamıştır. Kuruluş sürecinde Abdülaziz, göçebe unsurları yerleşik hayata geçirmek için 1912 yılında Hujar (Hicra) denilen yerleşim alanları kurmuştur. Peygamber döneminde 622'de Mekke'den Medine'ye gerçekleştirilen Hicret duygusu ile kurulan bu alanlara yerleştirilen Bedevilere Vahhabi öğretileri benimsetilmiştir (Kostiner, 1985: 298). Bu Bedeviler aynı zamanda yönetimin askeri kanadını oluşturacak olan ve Abdülaziz tarafından merkezi bir hükümet kurma aşamasında yayılcı eğilimlerinden yararlanan İhvan'ın temelini oluşturmuştur. Suudi yönetimi bu süreçte İhvan örgütlenmesinden hem askeri hem de ideolojik olarak destek almıştır. Abdülaziz, askeri hareketler, dini söylem ve baskıların yanı sıra evliliği de Krallığını genişletme ve birleştirme noktasında kullanmış ve evlilikler yoluyla da bu süreçte kan bağı ile aşiret desteğini sağlamayı amaçlamıştır (McHale, 1980: 627). Böylece otoritelerle araları iyi olmayan ve bağımsızlıkların oldukça düşük olan kabileler zapturapt altına alınmışlardır.

iii) Dünya ile Bütünleşme Çabaları: Üçüncü araç ise Suudi Arabistan'da yaşanan ulus-devletleşme sürecinin ardından dünya ile bütünleşme çabaları oldu. Ancak bu çabalar aynı zamanda ülkedeki geleneksel Vahhabi söylem ile siyasal iktidar arasında bir çelişkiyi de

ortaya çıkarmıştır. İbni Suud döneminde ülkenin modernleşme ve ulus-devletleşme çabaları sırasında bölgedeki Vahhabi olmayan unsurlar ile ilişkiye geçilmesi ve motorlu araçlar ve iletişimle ilgili teknik yenilikler gibi geleneksel Vahhabi inanca ters düşen gelişmelerin yaşanması, din ve devlet arasında çatışmaya neden olmuştur. Devletin dini kanadı olan Vahhabi uleması bu gelişmeleri meşrulaştırmak için devreye girmek zorunda kalmıştır. Bu dönemin ardından resmi Vahhabi söylem (uleması) daha radikal grupları ve söylemleri dizginlemek ve devletin politikalarını meşrulaştırmakla görevlendirilmiş ve laik reformlar ve değişikliklerin İslam'a (Vahhabi bakış açısına) uygunluğunu doğrulamaya başlamıştır (Nevo, 1998: 40).

Ülkedeki bu gelişmeler ve ulemanın bu yeni konumu geleneksel/radikal Vahhabi öğretiler ile motive edilmiş İhvan ile yönetim arasında da sürtüşmeye neden olmuştur. İslam'a ve Vahhabi öğretilerine göre bir devlet inşasını ve yönetimini savunan İhvan üyeleri "kafir" komşu ülkeler ile kurulan ilişkilere, modernleşme yönünde atılan adımlara ve devlet çıkarlarının İslami amaçlardan üstün tutulmasına karşı çıkmış ve isyan başlatmıştır (Kostiner, 1997). Bu dönemde Abdülaziz yönetimi, merkezi devlet olma aşamasında hem askeri hem de ideolojik özelliklerinden yararlandığı İhvan örgütlenmesini, modernleşme ve farklı mezhepleri tek bir yönetim altında birleştirme noktasına gelindiğinde, bu politikalarının önünde bir engel olarak görmüş ve örgütü tasfiye etmek istemiştir. Bunun üzerine 1929-1930 yıllarında ortaya çıkan İhvan isyanı da yönetim tarafından bastırılmıştır. Ancak İhvan görüşünün izleri zaman içinde kendini yeniden göstermiş ve resmi Vahhabi söylem (ulema) ile geleneksel Vahhabiler arasındaki çelişki daha sonraki yıllarda ülke içinde çatışmaya ve muhalefete neden olmaya devam etmiştir (Nevo, 1998: 42). İhvan isyanı ülkedeki bu iç çelişkiyi göstermesi bakımından oldukça önemli olmuştur. İhvan İsyanının da bastırılmasından sonra devletleşme sürecini tamamlayan Suudi Arabistan'da siyasal istikrar kazanıldıktan sonra da zaman zaman, son zamanlarda sayıları giderek artan, siyasal ve toplumsal muhalefet hareketleri ortaya çıkmıştır. Bir sonraki bölümde bu hareketlerin ortaya çıkmasına zemin hazırlayan gelişmeler üzerinde durulacaktır.

Suudi Arabistan'daki Siyasal ve Toplumsal Hareketlerin Gelişimini Etkileyen Faktörler

Bu bölümde makalenin asıl konusu olan Suudi Arabistan'daki siyasal ve toplumsal muhalefet hareketlerinin gelişimini etkileyen temel faktörler üzerinde durulacaktır. Devletin kuruluşundan sonraki en önemli faktör ülkede petrolün bulunması ve kullanılması oldu. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ise pan-İslamizm-pan-Arabizm rekabeti, İran İslam Devrimi,

Körfez Savaşı ve 11 Eylül Saldırıları ülkedeki muhalefet hareketlerini etkileyen en önemli gelişmeler olarak dikkat çekti. Aşağıda bu faktörlerin ayrıntılı bir analizi yapılacaktır.

Petrolün Bulunması ve Kullanılması

Suudi Arabistan'daki siyasal hareketlerin gelişimini etkileyen üçüncü önemli dış faktör, petrolün bulunması ve kullanılması sürecidir. Ülkede 1938'de petrolün bulunmasından sonra ülkeye gelen Batılı şirketlerin ve ülke dışından getirilen işçilerin ülkeye geliş süreci, Suudi Arabistan'da ekonomik, siyasal ve sosyal birçok gelişmeye neden olmuştur. Hiç değilse petrolün yol açtığı zenginlik Suudi Arabistan'ın bütünlüğünün devamını sağladı. Petrol gelirleri başarılı bir şekilde, bağımsız yaşamaya alışkın ve kontrol edilmeleri sorunlu olan Bedevi kabilelerini bir arada tutmada kullanıldı (Anderson ve diğerleri, 1998: 77). Kullanım alanının ve stratejik değerinin giderek artması üzerine küresel güçlerin en önemli hedefleri arasına giren petrolün dolaylı etkileri olarak ülke siyasetini derinden etkileyen bu gelişmeler, toplumsal ve siyasal muhalefet hareketlerinin gelişimini etkileyen sonuçlar da ortaya çıkarmıştır.

i) Emek Odaklı Muhalefetin Ortaya Çıkması: Bu gelişmelerden ilki, petrolün bulunmasıyla birlikte bu sektörde çalışacak olan işçilere ihtiyaç duyulması sonucunda ülkeye diğer Arap ülkelerinden ve Arap ve/ya Müslüman olmayan çok sayıda işçinin gelmesidir. Farklı değerler ve farklı bakış açılarıyla ülkeye gelen bu işçiler kentli Suudiler üzerinde etkili olmuş ve Suudi Arabistan'da yeni bir muhalefet türü ortaya çıkarmıştır. Örneğin, ARAMCO'da çalışan Suudi işçiler, diğerlerinden etkilenecek ve yeni düşüncelerin etkisiyle iki defa greve gitmiştir. İlk olarak 1953'te göçmen işçilerin önderliğindeki Suudi işçiler daha iyi yaşam koşulları ve zam talepleriyle greve gitmiştir. Ayrıca teknisyenlerin daha iyi yaşam koşullarına sahip olması bu işçiler arasında ABD'li yöneticilere yönelik bir kızgınlığa da sebep olmuştur. 1956'daki ikinci grevde işçiler ABD'ye kiralanmış olan Dahran Hava Üssü'nün kira yenilemesi ile ilgili olarak görüşmeler sırasında yönetime karşı tepki göstermiştir (Nehme, 1994: 932).

1953 grevi sonrasında Suudi işçiler, kabile bağları dışında siyasal olarak onları bir araya getiren ilk organize hareket olarak işçi komitelerini kurmuştur. Ayrıca bu komitelerin dışında daha iyi yaşam koşulları talep eden ve seküler düşünceler etrafında birleşen farklı siyasal örgütler ortaya çıkmıştır. Bu hareketlere karşılık olarak Suudi yönetimi Kraliyet Soruşturma Komitesi kurmuş ve Suudi işçiler için hapis cezası ve yabancı işçiler için de sınır dışı etme gibi yaptırımlarla tüm grevleri yasaklamıştır. Bu yaptırımların bir sonucu olarak

1953 grevi sonrası ortaya çıkan işçi komiteleri ve siyasi örgütlenmeler yer altına inmiştir (Nehme, 1994: 933). Ülkeye giren bu yeni düşünce akımları siyasi iktidarın baskılarıyla yer altına itilmiş olsa da bir anlamda ARAMCO, komşu ülkelerden gelen solcu ve milliyetçi ideolojilere sahip Araplara ev sahipliği yaparak istemeden de olsa ülkedeki laik siyasallaşma noktasında önemli bir rol oynamıştır (Lacroix, 2010). Bu dönemde ortaya çıkan seküler düşünceler 1960'lı yıllarda Prens Talal öncülüğünde başlayan ve genç prensler arasında yayılan muhalefetin de temelini oluşturmuştur. 1960'lı yıllarda bölgedeki seküler düşüncelerin de katkı sağladığı bu muhalif harekette Prens Talal ve onu destekleyenler, Kralın keyfi davranışlar sergilemesini eleştirmiş, liberal ve anayasal monarşi talep etmişlerdir (Kostiner, 1997).

ii) **İdeoloji-Aksiyoloji Çelişkisinin Ortaya Çıkması:** Petrolün bulunması ve kullanılması sürecinde ortaya çıkan bir diğer dolaylı gelişme ise Vahhabi inancına göre “kafir” olan Batılı ülkelerle ticaretin ve etkileşimin gelişmesidir. Bu durum ülkedeki geleneksel Vahhabilerin tepkisine yol açmıştır. Ulus-devletleşme ve modernleşme sürecinde Vahhabiliğin meşrulaştırıcı bir konuma gelmesiyle ortaya çıkan resmi Vahhabi söylem ve geleneksel Vahhabiler arasındaki çelişki bu gelişmelerle birlikte daha da artmıştır. Ulema, “kafir” yabancılarla kurulan ilişkileri meşrulaştırırken, geleneksel Vahhabiler bu duruma karşı çıkmış ve iktidarı eleştirmişlerdir (Nevo, 1998: 41). Bu durum 1979'da Cüheyman el-Uteybi önderliğinde ortaya çıkan ve ahlaki çöküşün, toplumsal yozlaşmanın ve Vahhabiliğin tek bir ailenin yorumu tekelinde olmasının eleştirildiği, petrol ve ulusal gelirlerin toplumun yararı için kullanılması gerektiği ve Batı ile mücadele edilmesi gerektiği fikirlerinin yayılmaya çalışıldığı muhalefet hareketinin en belirgin gerekçelerinden birini oluşturmuştur (Kostiner, 1997).

Bu dönemde ABD petrol şirketleriyle kurulan yakın ilişki, ABD ile de yakın ilişkilerin kurulmasına neden olmuş ve bu durum Suudi Arabistan'ın bölgesel ve küresel meselelerde Vahhabi öğretilerine aykırı olarak “kafir” Batılı toplumların yanında yer alması sonucunu ortaya çıkarmıştır. Bu durum daha sonra ortaya çıkacak olan ülkedeki radikal İslamcı muhalefetin yönetime yönelik zaman zaman şiddete de başvurarak gerçekleştirdiği muhalefette önemli bir gerekçe ve motivasyon olmuştur. Gerçekten de, örneğin, 1970'li yıllarda Suudi Arabistan ve Körfez'deki diğer Arap ülkelerinin elde ettiği petrol gelirinin yaklaşık %84'ü Batılı bankalara ve yatırımlara aktarılmaktaydı. Suudi Arabistan kısa süre içinde Amerikan bankaları, hazine bonoları ve gayrimenkullerindeki en büyük yatırımcı oldu (Hinnebusch, 2003: 41). “Mekke ve Medine'nin Hizmetçileri” Suudi Yönetimi ile halkın

önemli bir kesimi tarafından “kafir” olarak nitelendirilen ABD arasındaki bu yakınlaşma giderek daha çok eleştirilmiştir.

iii) Batı’ya Artan Bağımlılık: Petrolün neden olduğu üçüncü bir etki de Suudi Arabistan Yönetimi’nin giderek daha çok Batılı ülkelere bağımlı hale gelmesidir. Dünyanın en zenginleri arasına giren Kraliyet ailesi mensupları iktidarlarını ve zenginliklerini devam ettirebilmek için Batılı devletlerle ilişkilerini geliştirmek zorunda kalmışlardır. İran gibi bölgesel güçler ve dinsel meşruiyet kazanmış muhalefet güçleri karşısında güvenlik zaafı içinde olan rejim Batıdan korunma talep etmiştir (Hinnebusch, 2003: 44). Bu durum Suudi rejiminin meşruiyetini sorunlu hale getirmiş, dolayısıyla iç muhalif gruplar tarafından daha çok eleştirilmiştir. Suudi yönetimin Batı ülkelerine olan bu bağımlılığı Batı ülkelerinin (özellikle ABD) küresel gelişmelere göre politika belirlemeleri sonucunda ortaya çıkan dost/düşman ülke/yönetim ayrımı politikalarına Suudi Arabistan yönetimini daha duyarlı hale getirmiştir. Geçmişte İran ile Irak, son dönemde Mısır yönetimlerinin başına gelen durumu Suudi yönetiminin de yaşamayacağını garanti yoktur. Suudi Rejiminin devamlılığı noktasında Batı ülkelerine bağımlılığın bu dönemde sağladığı avantaj zaman içinde yönetime yönelik bir tehdit haline gelmiştir.

Pan-İslamizm ve Pan-Arabizm Rekabeti

İki kutuplu dünya sisteminde genel dünya siyasetinin ikiye bölünmesine paralel olarak dünya çapındaki bölgesel dengeler de bu yeni yapı doğrultusunda belirlenmeye çalışılmaktaydı. Bölgedeki taraflardan biri süper güçlerden birine dayalı bir siyaset izliyorsa diğeri de diğeri süper güce dayanma ihtiyacı duymaktaydı. Sovyetler Birliği Ortadoğu’daki Arap milliyetçilerini ve yerel komünist/devrimci hareketleri desteklerken, Batı Bloğu lideri ABD ve müttefikleri Sovyetler Birliği’ni çevreleme siyaseti bağlamında geleneksel ve muhafazakar devletlerle işbirliği yaptı (Onley, 2009: 19). Nasır liderliğindeki Mısır, Pan-Arabizm ideolojisiyle Sovyet yanlısı bir siyaset izleyince ABD ve müttefikleri de Pan-İslamizm’i karşıt söylem olarak kullanarak Suudi Arabistan ve benzer rejimlere destek verme siyaseti izlediler. Yeşil kuşak projesi de dinin aynı dönemde ABD tarafından kullanılmasının bir başka göstergesi olarak dikkat çekti.

Nasır önderliğinde yayılan radikal Pan-Arap milliyetçiliğinin İngiliz ve Amerikan yanlısı Arap monarşilerini devirme çağrısında bulunması Suudi yönetimi başta olmak üzere bütün geleneksel Arap monarşilerini endişelendirmişti. Özellikle Kral Faysal liderliğindeki Suudi yönetimi Pan-Arabist söyleme karşı Pan-İslamist bir söylem geliştirmeye çalıştı. Ancak

diğer Sünni grupları sahih İslam akidesinde görmeyen Vahhabiliğin hakim olduğu ülkede Pan-İslamizm söylemini geliştirecek ve taşıyacak bir entelektüel grubun olmaması, Pan-Arabizme karşı mücadele için nitelikli eğitimcilerle ihtiyacı ortaya çıkarmıştır. Bu ihtiyacı karşılamak için öncelikle Suriye ve Mısır'da baskı altında olan Müslüman Kardeşler Teşkilatı'nın üyelerinin ülkeye sığınmalarına izin verilmiştir (ICG Middle East Report, 2004: 2). Seyyid Kutub'un kardeşi Muhammed Kutub'un da aralarında bulunduğu Müslüman Kardeşler düşüncesinin önemli isimleri, bu dönemde Suudi Arabistan'a gelerek Suudi eğitim müfredatı için tevhid, İslam düşüncesi ve İslam felsefesi gibi dinin farklı yönleri üzerine çeşitli yazılar yazmış ve Suudi eğitim sistemini etki altına almışlardır (Stanley, 2005).

Ülkeye gelen Müslüman Kardeşler üyeleri, Suudi eğitim sisteminde Selefi düşüncelerin yayılmasına ve Suudi Arabistan'daki eğitimli kesimin siyasallaşmasına neden olmuştur. Temel olarak birbirinden farklı olan Selefilik⁴ ve Vahhabiliğin bu dönemde Suudi Arabistan'da birleşmesi ülkede eğitimli bir İslamcı söylemin ve muhalefetin gelişmesine neden olmuştur. Toplumsal hayatta Vahhabiliğin, siyasal alanda ise Selefiliğin ağır bastığı bir düşünce sistemini geliştiren ve Salman Awde ve Sefer Hawali gibi isimlerin başını çektiği Sahva akımı olarak adlandırılan bu muhalif grup, özellikle 1980'lerin sonları ve 1990'lar boyunca Suudi Arabistan'da önemli toplumsal muhalif eğilimleri ortaya çıkarmıştır (Hegghammer, 2010: 4).

Bu dönemde ortaya çıkan bir diğer gelişme ise, petrol sektörünün oluşmasının ardından ülkeye giriş yapan seküler düşüncelerin bölgede yayılan düşünce akımlarından beslenmesidir. Pan-Arabizm/Pan-İslamizm rekabetinin hakim olduğu bu dönemde Suudi yönetimi içeride ve dışarıda Pan-İslamist bir söylemi geliştirmeye çalışırken, dünya savaşının ardından Mısır, Irak ve Lübnan'a giden Suudi öğrencileri solcu ve Arap milliyetçiliği gibi ideolojilerin etkisi altında ülkeye geri dönmüşlerdir. Bunun bir sonucu olarak Marksist, solcu, Nasirist ve Arap milliyetçiliği gibi düşünceleri savunan gizli gruplar ülkede sınırlı da olsa bir düşünsel gelişim göstermişlerdir. Ancak bu gruplar yönetim tarafından tehdit olarak görüldükleri için toplumsal ve siyasal alandan tecrit edilmişlerdir (Lacroix, 2010).

İran İslam Devrimi

1979'da gerçekleşen İran İslam Devrimi tüm Müslüman dünyada İslam Dini'nin siyasal bir söylem için kullanılmasının önünü açtı. Müslüman ülkelerdeki mevcut siyasal gruplar güçlerini arttırırken toplumsal gruplar da siyasallaşma sürecine girdiler. İslami gruplar, Müslüman dünyada siyaset yapmanın, özellikle halktan kopuk rejimlere yönelik memnuniyetsizlik ve muhalefetin, en önemli kulvarları olarak ortaya çıktı. Bundan dolayı,

diğer Müslüman ülkelerde olduğu gibi Suudi Arabistan'da da İran İslam Devrimi'nin devrimci siyasal söylemi ihraç etme düşüncesi tedirginliğe sebep olmuş ve ülke bu durumu, tüm bölge ve hatta Müslüman dünyasının tamamı için bir tehdit olarak değerlendirmiştir. Bu süreçte iki ülke arasında dini liderlik konusunda bir üstünlük mücadelesi ortaya çıkmış ve neticede Suudi Arabistan bölgede Sünni yönetimlerin bekasına büyük önem vermeye başlamıştır. Bu doğrultuda İran-İrak savaşında Irak'a destek vermiş ve 1981 yılında bölgede İran ile ilgili aynı korkuları paylaşan diğer Körfez ülkeleri ile birlikte Körfez İşbirliği Konseyi (KİK)'ni kurmuş ve kendisinin liderliğinde bir "Sünni blok" oluşturmayı hedeflemiştir. Bu bağlamda Suudi Arabistan, Konseyin çatısı altında Konsey üyesi ülkelerin iç politikalarında da belli derecede etkin olma fırsatı yakalamış ve özellikle Şii nüfusa sahip Konsey üyesi ülkelerin iç politikalarında Sünni bloğun aleyhinde oluşacak gelişmelerin önüne geçmeye çalışmıştır. Bu noktada KİK bünyesinde, nüfusunun çoğunluğu Şiilerden oluşan ancak Sünni liderler tarafından yönetilen Bahreyn yönetimine, ülkesindeki Şiileri kontrol etme adına maddi ve askeri destek sağlamış ve bölgede Şii nüfusunun yayılmasından çekinen diğer Körfez ülkeleri ile birlikte Bahreyn yönetiminin Şiilere yönelik geniş kapsamlı tavizler vermesinin önüne geçmiştir (ICG Report, 2011: 9). Ayrıca Suudi yönetimi 1981 yılında Bahreyn ile bir güvenlik antlaşması da imzalamıştır (ICG Report, 2011). Suudi yönetiminin Şii azınlığa sahip ülkelere yönelik bu dönemde geliştirdiği ve günümüzde de devam eden bu tutum, ilerleyen yıllarda ülkesindeki Şiilerle bölgedeki Şiilerin etkileşiminin artmasıyla birlikte hem ülke içindeki hem de bölgedeki Şiilerin tepkisine neden olmuş ve neticede Şiiler Suudi yönetimini hedef alan söylem ve eylemler gerçekleştirmişlerdir. Suudi yönetimi Şiiliğe yönelik olarak dış politikada Sünni bir blok oluşturmak adına bu tedbirlere başvururken, ülkesindeki Şii azınlığı kontrol altına alma noktasında önemli sorunlarla karşı karşıya kalmış ve 1979'dan 1980'lerin sonlarına kadar dış politikasında olduğu gibi iç politikasında da Şii söylem ve eylemlerle mücadeleye birincil derecede önem vermiştir.

1979 İran İslam Devrimi Suudi Arabistan'daki Şii azınlığın uyanışına da sebep olmuş ve ülkedeki Şiiler bu süreçte siyasal gelişmelere duyarlı hale gelmiş ve örgütlenmeye başlamışlardır. Ülkede siyasal ve sosyal hayatta tamamen Vahhabiliğin etkin olmasından şikayet eden Şiiler, özgürce yaşama ve ikinci sınıf vatandaş muamelesi görmemek gibi taleplerle siyasallaşmışlardır. 1979'da İran'daki devrim sürecinde Suudi Arabistanlı Şiiler resmi olarak yasaklanmasına rağmen Aşure Günü'nü kutlamış, ardından yönetim karşıtı ayaklanmalar gerçekleştirmişlerdir (Hegghammer, 2009: 398). Daha sonra olaylar diğer Şii bölgelerine de yayılmıştır. İran'daki devrimin hemen ardından Suudi Arabistan'daki Şiiler Katif, Sayhat, Safwa ve Avamiye'de on binlerce kişinin katıldığı rejim karşıtı gösteriler

düzenlemişlerdir. Yine aynı yıl yaklaşık 500 Şii'nin katıldığı gösterilerde Mescid-i Haram'a (Kâbe'ye) girilmiş ve rejim karşıtı protestolara devam edilmiştir (Ayhan, 2011: 13). 1980'de ise Suudi Arabistan Şiileri, Humeyni'nin İran'a dönüşünün ilk yılını kutlamak için gösteriler düzenlenmişlerdir. Suudi yönetimi tarafından bastırılan bu olay, Şiilerin ikinci sınıf vatandaş muamelesi görmeleri konusundaki rahatsızlıklarını dile getirmeleri için de bir fırsat olmuştur (Al-Rasheed, 1998: 122). 1979-1980 olayları ayrıca İslami Devrim Örgütü adında gizli bir Şii örgüt ortaya çıkarmış ve bu örgüt zamanla siyasi bir şekil almaya başlamıştır. Örgüt Suudi Arabistan toplumuna ulaşmak için İran'daki radyo istasyonlarından yayınlara başlamış ve siyasi faaliyetlerini koordine etmek için Tahran'da bir ofis açmıştır. Bu örgüt, İran himayesinde olduğunu kabul etmese de, Körfez bölgesi Şiileri için bir odak noktası haline gelmiştir (Al-Rasheed, 1998).

Bu dönemde ülkede yaşanan olaylara Suudi yönetimi sert bir şekilde karşılık vermiş ve Suudi güvenlik güçleri ile Şii göstericiler arasında yaşanan çatışmalarda birçok Şii yaşamını yitirmiştir. Ayrıca yaşanan olayların ardından Suudi yönetimi Şiilerin cami veya ibadet yerleri inşa etmelerini yasaklamış ve Şiilere ait birçok camiyi de siyasi nedenlerle kapatmıştır (Ayhan, 2011: 13). Ülkede yaşanan 1979 olaylarının ardından toplum üzerindeki kontrolünü artırmak isteyen Suudi yönetimi tarafından bir dini polis teşkilatı da oluşturulmuştur.

1979 İran İslam Devrimi'nin bir sonucu olarak bu dönemde Hac ibadeti iki ülke arasındaki gerilimin odak noktası haline gelmiştir. İran yönetimi Hac görevini yerine getiren Müslümanların siyasallaşmalarını savunurken Suudi Arabistan bu ibadetin kişisel bir deneyim olduğunun altını çizerek Hac ibadetinin siyasallaşmasından çekinmiştir (Okruhlik, 2003: 116). Suudi yönetiminin bu çekincesine rağmen bu dönemde Hac ibadeti siyasallaşmış ve Batı ile yerli müttefiklerine karşı muhalefet etme platformu haline gelmiştir. Aynı zamanda Hac ziyaretleri İran İslam Devrimi'nin coşkulu havasından etkilenen Şiiler için devrim ihracı noktasında da bir araç olarak kullanılmıştır. İlk olarak 1981'de Hac döneminde Medine'de çatışmalar yaşanmış ve yaşanan çatışmalarının sonucunda İran, Suud rejiminin devrilmesi için çağrılarda bulunmuştur. Yine aynı dönemde Mekke'de bir milyona yakın Hacı adayını ABD ve İsrail'i protesto ederek Humeyni yanlısı sloganlar atmıştır. 1986'da ise Suudi güvenlik güçleri İranlı Hacılar tarafından taşınan silah ve patlayıcılar bulmuştur. 1987'ye gelindiğinde ise yaklaşık 400 İranlı Hacı Suudi güvenlik güçleri ile yaşanan çatışmada ölmüştür (Okruhlik, 2003). Bu duruma yanıt olarak İranlılar, Tahran'daki Suudi Arabistan büyükelçiliğine saldırmış ve binlerce protestocu Suudi yönetiminin devrilmesi için çağrıda bulunmuştur

(Haydarian, 2010). 1988 yılında ise yaşanan olayların bir neticesi olarak Riyad, Tahran ile diplomatik ilişkilerini kesmiş İran da “Hac”ı boykot etmiştir (Okruhlik, 2003: 116).

Ülkesinde gerçekleşen Şii eylemleri ile zor zamanlar geçiren Suudi yönetimi bu durumla mücadele etmek adına 1980’lerde birçok Şii aktivisti tutuklamış, bir kısmını ise sürgüne göndermiştir. Ülkede kalan Şiiler ise yönetim tarafından sağlanan maddi desteklerle susturulmuştur (Al-Rasheed, 1998: 123). Yönetim tarafından ağır bir şekilde bastırılan bu ayaklanmalar, ülkede dinin (resmi Vahhabi söylemin) toplum üzerindeki etkisinin artırılması sonucunu doğurmuştur. Devrimin yayılmasından çekinen Suudi yönetimi devrimci Şii söylemine karşı Vahhabi (statükocu) bir söylem geliştirmiştir. Bu doğrultuda ülkede dini eğitim veren kurumlar güçlendirilmiştir (Prokop, 2003: 78). Ülkedeki eğitim sektörüne hakim olan Ulema, ülkedeki statükoyu korumaya ve ülkenin bölgedeki gelişmelerden etkilenmesinin önüne geçmeye çalışmıştır. Ancak bu durum eğitim sektöründe güçlü bir varlığı olan Sahva (Sünni İslamcı muhalefetin) akımının da gelişmesine ve güçlenmesine sebep olmuştur. İran İslam Devrimi’nden İslam dinini nasıl siyasal bir araç olarak kullanabileceklerini öğrenen Sahva ve benzeri muhalif gruplar özellikle Batı karşıtlığı üzerinde temellendirilen ortak taleplerde bulunmaya başlamışlardır.

Kuveyt’in İşgali ve Körfez Savaşı

Saddam Hüseyin liderliğindeki Irak’ın Ağustos 1990 tarihinde Kuveyt’i işgal etmesi İran İslam Devrimi ve İran-İrak Savaşı’ndan sonra Körfez’deki dengeleri en çok etkileyen gelişme oldu. Kuveyt’in Irak tarafından işgal edilmesi Ortadoğu’daki dengeleri ve petrol pazarının istikrarını tehdit edince ABD öncülüğündeki küresel güçler, Birleşmiş Milletleri harekete geçirerek oluşturdukları uluslararası bir askeri koalisyonla Irak’ı cezalandırmıştır. Kuveyt işgalden kurtarılmış ve Saddam Hüseyin yönetimindeki Irak büyük ölçüde güç kaybetmiş ve bölgesel dengelerde önemli bir değişim olmuştur. Körfez Savaşı sonrasında Saddam Hüseyin gözden çıkarılmış, Irak fiilen üç ayrı kısma bölünmüş, Irak İran’la birlikte ABD’nin bölgede çevrelemeye çalıştığı ikinci ülke olmuştur. Ayrıca Körfez’in güvenliği sorunlu olmaya ve bölge ülkelerini endişelendirmeye devam etmiştir (Al-Rawah, 1996: 49). Körfez Savaşı sonrasında Irak’ı haydut devlet ilan eden ABD’nin Ortadoğu’daki askeri varlığını güçlendirmek için yüz binlerce askerini Suudi Arabistan’da konuşlandırması ülkede iç siyasetin hareketlenmesine ve ulus-devletleşme ve modernleşme konularında yaşanan resmi Vahhabi söylem ile gayri resmi geleneksel Vahhabi söylem arasındaki çelişki ve çatışmanın zirveye çıkmasına neden olmuştur. İslam’ın en kutsal kentlerinin de bulunduğu ülkeye “kafir” askerlerin davet edilmesi, hem ülke içindeki İslami muhalefet hem de dünyanın farklı

bölgelerindeki İslami gruplar tarafından, Suudi Yönetimi'ne ciddi eleştirilerin yöneltilmesine neden oldu (Anderson ve diğerleri, 1998: 134).

ABD askerlerinin ülkeye konuşlanmasına izin veren Suudi yönetimine tepki gösteren Sünni İslamcı muhalefet (Sahvistler), yönetimin harcamalarda önemli ölçüde (1994 yılında Suudi hükümeti %20'lik bir harcama kesintisi kararı aldı) kesinti yaptığı bu dönemde daha da siyasallaşmış ve radikalleşmiştir. Bu dönemde, Suudi Arabistan'da devlet meşruiyetinin temel kaynağı olan geleneksel ikiz güç yapılanması (Kraliyet ailesi ile Vahhabi Uleması) bozulmuş; işadamları, bürokratlar ve akademisyenlerden oluşan ve Batılı kurumlarda eğitim görmüş olan profesyonel orta sınıf, üçüncü bir toplumsal ve siyasal güç grubu olarak ortaya çıkmıştır (Anderson ve diğerleri, 1998: 135). Muhalif gruplar bu dönemde doğrudan devlet yönetimini ve kurumlarını sorgulamaya başlamışlardır. İslami değerlere uygun davranılmaması, yolsuzluklar ve ABD ile olan yakın ilişkiler gibi nedenlerle yönetimi, tüm bunlara sessiz kaldığı için de Ulemayı (resmi din adamlarını) açıkça eleştirmeye başlamışlardır (ICG Middle East Report, 2004: 3). Özellikle verdikleri vaazlarla zaman içerisinde popülerlikleri artan Sahvistler resmi din adamlarından daha fazla itibar görmeye başlamışlardır (Okruhlik, 2009: 26). Yönetime yönelik tepkilerini dile getiren muhalifler ayrıca içinde yapısal reform taleplerine yer verdikleri dilekçelerini Krala sunmuşlardır. 1991'de din adamlarının ve üniversite profesörlerinin de aralarında bulunduğu 453 aktivist, dini değerlerin restorasyonu, adil yargı, servetin yeniden dağıtılması, yolsuzlukla mücadele ve dini hukukun üstünlüğü gibi taleplere yer verdikleri bir dilekçe yayınlamıştır. Temmuz 1992'de ise din adamları, iç ve dış politikayı neredeyse her yönüyle eleştiren bir tavsiye memorandumunu hazırlamışlardır (Okruhlik, 2009: 26).

Bu dönemde radikalleşen İslamcı muhalefetin bazı kolları şiddeti önemli bir araç olarak görmeye başlamış ve ülkedeki ABD hedeflerine yönelik saldırılar düzenlemeye başlamıştır. Bu durum ABD başta olmak üzere Batılı devletlerin Suudi yönetimi üzerindeki baskılarını artırmasına neden olmuştur (ICG Middle East Report, 2004). Artan baskılar karşısında Batıya bağımlı olan Krallık Yönetimi siyasal ve toplumsal muhalefeti susturma yönünde daha sert tedbirler almaya çalışmıştır. Bu durum karşısında muhalefet ise daha da radikalleşerek cevap vermiştir.

Bu dönemde ülkedeki resmi din adamları fetvalarıyla ABD askerlerinin varlığını meşrulaştırmaya çalışırken, geleneksel Vahhabi söylemi kullanan din adamlarının ABD askerlerinin varlığına karşı çıkan vaazlar vermesi ve sonucunda ortaya çıkan bu çelişkide Suudi toplumunun gayri resmi din adamlarının söylemlerine daha fazla destek vermesi Suudi yönetimi için bir meşruiyet krizine neden olmuştur (Nevo, 1998: 48). İslamcı muhalefetin

artan popülerliği ve devlet politikalarını meşrulaştırma görevinde olan Ulemanın görece azalan itibarı, Suudi yönetiminin meşruiyetini güçlendirmek için yeni araçlar geliştirmesi gereğini ortaya çıkarmıştır. Bu durumun ilk sonucu olarak, halkın siyasal ve toplumsal taleplerinin dile getirilmesini sağlamak için 1993'te tamamı Kral tarafından atanan 61 üyeden oluşan ve danışma amaçlı bir Şura Meclisi oluşturulmuştur (Anderson ve diğerleri, 1998: 134). Ancak Sahva liderlerinin toplum üzerindeki etkisinin artarak devam etmesi Suudi yönetiminin bu Sünni İslamcı muhalifleri susturması gereğini ortaya çıkarmış ve yönetim muhaliflere yönelik yoğun bir baskı uygulamaya başlamıştır. Bu dönemde Suudi yönetimi İslamcı muhalefetin önemli isimlerini hapse atmış ya da sürgüne zorlamıştır (Abedin, 2006).

İslamcı muhalefete yönelik uygulanan bu baskı, ülkede liberal bir söylem kullanan muhaliflerin güçlenmesine neden olmuştur. Ülkede liberal fikirler, petrol sektörünün gelişmeye başlaması ve ardından bölgede seküler Arap milliyetçiliği gibi düşünce akımlarının yayılması gibi dış faktörlerin sonucunda farklı düşünce akımlarının etkisinin yayılmasıyla ortaya çıkmakla birlikte asıl olarak 1990'lardan itibaren yer bulmayı başarabilmiştir. 1990'larla birlikte ülkede baş gösteren kaotik ortamda toplumun her kesiminden talepler yükselmeye başlamıştır (Lacroix, 2010). Örneğin bu dönemde Sünni grupların yanı sıra ülkedeki Şiiiler de yönetime reform yapılması yönünde baskılarda bulunmuş ve ülkedeki Şii azınlığın toplumsal haklara sahip olması yönünde faaliyet gösteren örgütlerin şemsiye kuruluşu olan Şii Reform Hareketi kendi cemaatleri için de bir Şura Meclisi'nin oluşturulmasını talep etmiştir (Okruhlik, 2009: 26). Toplumdaki kargaşadan yararlanan muhalifler arasında yer alan bir grup kadın hakları savunucusu, kadınların araba kullanma yasağına meydan okuyarak Riyad sokaklarında araba sürmüştür (Kasım 1990) (Lacroix, 2010). Ancak bu dönemde dinin toplum üzerindeki etkisinin artırılmasını savunan Sahva üyelerinin popülerlikleri, hareketin önünü kesmiştir. 1990'ların sonlarına doğru çeşitli kökenlerden seküler aktivistlerin kaynaşmaya başlamaları, buna karşın yönetim tarafından tehdit olarak görülen Sahvistlerin önde gelen isimlerinin susturulması, liberaller olarak adlandırılan grupların öne çıkmasına yol açmıştır (Lacroix, 2010). Bu gelişmelerle birlikte, 1990'ların sonlarına kadar ülkede gerçekleşen muhalif hareketler (Prens Talal'ın görece liberal söylemi ile Şii muhalefet hariç) genel olarak toplumsal hayatta ve devlet yönetiminde Vahhabiliğin (dinin) etkisinin arttırılmasını talep ederken, 1990'ların sonlarından itibaren ülke içi artan şiddet, dış baskılar ve yönetimin İslami muhalefeti bastırması gibi sebepler, tersi yönde taleplerle yönetime muhalefet eden grupların daha aktif olmasına neden olmuştur.

11 Eylül Olayları

11 Eylül 2001 tarihinde ABD'nin en önemli kurumlarına yönelik gerçekleştirilen saldırılarda eylemcilerin çoğunluğunun Suudi vatandaşı olması ve el-Kaide lideri Usame Bin Ladin'in eski bir Suudi vatandaşı olması Suudi Arabistan'ın teröre destek vermeye suçlanmasına yol açmıştır. Bu olaydan sonra özellikle Batılı ülkelerin talebiyle Suudi Arabistan üzerindeki uluslararası baskılar artmaya başlamıştır. Bölgedeki dengelere göre İslam Dini'nin farklı yorumlarından hareketle yapılan ötekileştirmeler bu olaylardan sonra yine tekrarlanmıştır. İran İslam Devrimi'nden sonra Batı tarafından ötekileştirilen İran merkezli Şiiğin yerini bu dönemde Suudi merkezli Vahhabilik almıştır. Özellikle ABD yönetimi, 11 Eylül olaylarının ardından Krallığa demokratik reformların yapılması yönünde yoğun baskı uygulamıştır. Ülke içinde karşıt bir ötekileştirme olarak Suudi ve Batılı hedeflere yönelik saldırıların artarak devam etmesi Suudi Arabistan içindeki reform ihtiyacını daha da artırmıştır.

Uluslararası baskılar ile ülke gündemine giren demokratik reform fikri, liberaller ve ılımlı İslamcılar gibi ülkedeki daha açık fikirli Suudiler tarafından da desteklenmiştir. 1990'ların sonlarından itibaren güçlenmeye başlayan bu gruplar için 11 Eylül olayları ve ardından yaşanan uluslararası baskılar ve ülke içinde artan şiddet eylemleri, gelişimleri noktasında önemli bir itici güç olmuştur. Bu dönemde Suudi Yönetimi ülkenin sosyal ve siyasal hayatının yeniden yapılandırılması yönünde dilekçeler almış ve ülke içinde anayasal monarşi, ifade özgürlüğü ve seçimlerin yapılması gibi talepler yoğunlaşmıştır (ICG Middle East Report, 2004). Ayrıca bu dönemde İslamcı çevrelerde belli bir itibara sahip eski İslamcı muhaliflerle (eski Sahvistler) uzlaşılması, bu İslamcı muhalif isimlerin ılımlı bir çizgiye kavuşması ve bunların Bin Ladin'i kınayan açıklamalarda bulunması, Ulemanın güvenilirliğinin sarsıldığına bir kanıt olarak ortaya çıkmıştır (ICG Middle East Report, 2004: 10).

Yönetim üzerinde artan baskılar Suudi yönetiminin ülkede sınırlı da olsa bir reform süreci başlatmasına yol açmıştır. Özellikle Kral Abdullah'ın 2005 yılında tahta geçmesinin ardından eğitim müfredatının modernleştirilmesi, din adamlarının eğitimdeki rollerinin azaltılması gibi Batı ve ülke içindeki ılımlı İslamcılar ve liberaller tarafından çok eleştirilen konularda ve bunun yanında sosyo-ekonomik alanda kadın hakları ile ilgili reformlar bu dönemde hız kazanmıştır. Yurt içinde ve yurt dışında artan baskılar sonucunda ülkede radikal görülen İslamcıların tasfiyesine girişilmiştir. Resmi Ulema arasında bile tasfiyeler gerçekleşmiş ve radikal görünenler ikinci plana itilmiştir. Ulusal Diyalog süreci ile Vahhabiliğin geleneksel öğretilerine aykırı olarak ülkedeki Şiiiler ve Sufilerin bu sürece dahil

edilmesi, kadınlara yeni haklar tanınması, hatta ülke tarihinde ilk kez bir kadının Eğitim Bakan Yardımcısı olarak atanması gibi gelişmeler geleneksel Vahhabiliğin değişime uğradığının göstergeleri olarak bu dönemde ortaya çıkmıştır (Salha, 2009). Ayrıca toplumsal reformlara engel olarak görülen radikal din adamları arasında yer alan üst düzey iki imam görevden alınmış ve yönetimde etkin olan Ulema Konseyine daha modern bir yapı kazandırılmıştır. Yargı alanında da geleneksel dinsel yapının etkisini azaltmaya yönelik bazı adımlar atılmış ve sağlık, eğitim, adalet ve enformasyon bakanlıklarına değişimi savunan isimler atanmıştır (Lacroix, 2008).

Ülke içinde ve ülke dışında artan reform taleplerinin etkisi ile baskı altında kalan Suudi Yönetiminin meşrulaştırma aracı olan Ulemanın eski ağırlığını kaybetmesi ülke yönetiminin bu doğrultuda yeni araçlar ortaya çıkarmasını gerektirmiştir. Bu durumun bir sonucu olarak 2003 yılında belediye meclis üyelerinin yarısının seçimle belirlenmesi kararı alınmış ve 2005 yılında da seçimler yapılmıştır (Menoret, 2005). 1993'te kurulan Şura Konseyi'nin üye sayısı bu dönemde artırılarak 150'ye çıkarılmış, yetkileri de zamanla genişletilmiştir. Kasım 2006'da ise Kral Abdullah Kral ya da Veliiaht prensin ölümü ya da ülkeyi yönetemez duruma gelmesi üzerine, gelecek Kralı seçmekle görevli, 35 üyeden oluşan bir komisyonun oluşumunu açıklamış ve Aralık 2007'de Kraliyet kararnamesi ile bu komisyonun üyeleri atanmıştır. Komisyon üyelerinin hepsi ülkenin kurucusu olan Abdülaziz'in oğulları ve torunlarıdır. Daha önce Kral, Veliiaht Prens'i tek başına belirlerken yeni sisteme göre Kral, veliaht prens olarak bir aday gösterecek ve Komisyon bu adayı onaylayacaktır. Atılan bu adımlarla bir taraftan halkın ve Batılı güçlerin baskılarından kurtulmayı hedefleyen yönetim, diğer taraftan meşruiyetini güçlendirmeyi de istemiştir.

İlgi çevreler tarafından yeterli görülmemekle birlikte bu dönemde mezhepler ve dini akımlar arasında hoşgörüyü geliştirecek adımlar da atılmıştır. 2003 Irak işgali sonrasında ortaya çıkan Şii jeopolitiğinin, ülkedeki Şii gruplardan daha fazla tehdit algılanmasına yol açmasının ardından yönetim, Şii sorununa bakışını değiştirmiş ve sopa politikası yanında havuç politikası da uygulamaya başlamıştır. Görece bütünleştirici ve kucaklayıcı bir söylem geliştirilmeye çalışılmıştır. Ulusal diyalog sürecine Şiilerin de dahil edilmesi ve 2005 seçimlerinde Şii adayların başarı elde etmeleri bu politikaların ürünleridir.

Atılan tüm bu adımlara rağmen ülkedeki rahatsızlıklar bitmiş değildir. 11 Eylül olaylarının ortaya çıkardığı en önemli sonuçlardan biri, yaşanan olayların ülke içindeki muhalifler için uygun bir zemin hazırlamasıdır. Bunun yanı sıra, rejimin sürekliliğinin dış garantisini olarak görülen ABD ile sorunlar yaşanırken, ülkede toplumsal mühendislik görevini üstlenen Ulemanın da yapılan, yapılmak mecburiyetinde kalınan reformlarla toplum

üzerindeki etkisinin görece azaltılması, muhalefetin amaçlarına ulaşma noktasında işini kolaylaştıran gelişmeler olmuştur. Tüm bu nedenler Suudi yönetiminin muhaliflerin taleplerini daha fazla dikkate alması gereğini ortaya çıkarmıştır.

Sonuç Yerine: 2011 Arap Baharı

Ekonomik sıkıntıların artması üzerine zaten siyasi özgürlükler konusunda sorunlu olan Ortadoğu'daki Arap ülkelerinde toplumsal aktörlerin örgütlenme kapasitelerinin artması ve birlikte hareket etme anlayışının gelişmesi üzerine siyasal ve toplumsal muhalefet hareketlerinin güçlenmesi ve otoriteryen iktidarlara karşı isyan dalgası başlatmalarına yol açtı. Yani, hem siyasal ortamın değişmesi hem de toplumsal aktörlerin güçlenmesi sonucunda muhalefet hareketlerinin hem nicelik hem de nitelik bakımından daha görünür oldular. Ortadoğu'yu etkisi altına alan ve otoriter rejimlerle yönetilen bütün bölge devletlerinin tehdit algılamasına yol açan 2011 Arap isyanları, Suudi Arabistan'da da yönetime yönelik çeşitli gösterilerin yaşanmasına ve yönetimin buna yönelik tedbir almasına neden olmuştur. Gösterilerde, özellikle ülkenin doğusunda yaşayan Şiiilerin ön plana çıktığı gözlenirse de ülke içi ve ülke dışındaki bazı Sünni muhalif gruplar da çeşitli taleplerde bulunmuşlardır.

1960'larda Anayasal Monarşi talepleri ile yönetime yönelik bir muhalif hareketi başlatan Prens Talal son dönemde Kral Abdullah'a reformlara hız vermesi çağrısında bulunmuştur. Ayrıca yüzden fazla akademisyen ve aktivist de Anayasal Monarşi taleplerini dile getirdikleri bir dilekçe hazırlamışlardır. Dilekçede Şura Meclisinin seçimle oluşturulması, başbakanlık makamının Kraldan ayrılması, yargıda reform ve iyileştirme yapılarak yargıya bağımsızlığın kazandırılması, yolsuzlukla mücadele, gençlerin sorunlarına çözüm bulunması, siyasi tutukluların serbest bırakılması, ifade özgürlüğünün sağlanması ve sivil toplum örgütlerinin kurulmasının teşvik edilmesi gibi talepler dile getirilmiştir. Bu dönemde ayrıca bölgedeki süreçten cesaret alarak muhalifler tarafından "İslami ümmet" adı altında bir parti de kurulmaya çalışılmıştır. Kurucuları tarafından seçim yapılması, hükümet kararlarında daha fazla şeffaflık ve bağımsız yargı gibi taleplerin dile getirildiği bu oluşum, aktivistlerden bazılarının gözaltına alınmasıyla son bulmuştur.

Ülkenin doğu bölgesinde yoğunlaşan Şiiiler ise özellikle Bahreyn'deki Şii ayaklanmalarının ardından yönetime karşı taleplerini dile getirmek için sokaklara dökülmüşler ve dini-sosyal anlamda eşitlik, anayasal monarşi, tutukluların serbest bırakılması gibi taleplerde bulunmuşlardır. Yaşanan olaylar sonrasında Suudi yönetimi ülkede gösterileri yasaklamıştır. Dışişleri Bakanı Suud el-Faysal bir basın toplantısında yaptığı açıklamada din adamlarının "Kuran'a ve Peygamberin yoluna aykırı olduğu için protesto gösterilerine onay

vermediklerini”⁵ söyleyerek yaşanan süreçte ülkedeki Sünni muhaliflerin ayaklanmalarını önlemek adına Ulemanın toplum üzerindeki etkisini kullanmak istemiştir.

Ülke içinde bunlar yaşanırken Bahreyn’de Şiilerin yönetime karşı ayaklanması, ülkesindeki Şii azınlık ve Şii jeopolitiği endişeleri nedeniyle Suudi Arabistan’ı soruna müdahil olmaya itmiş ve 14 Mart’ta Suudi Arabistan Bahreyn’e 1000 kadar asker göndermiştir. 1979 İran İslam Devrimi’nin ardından geliştirilen ve 2003 Irak İşgali sonrasında önemi artan bölgedeki “Sünni Bloğun Korunması Politikası” gereği Suudi Arabistan daha önce de Yemen’deki Husi Ayaklanmasına karşı Yemen hükümetine destek vermişti. Suudi yönetiminin bu tutumu ülke içindeki ve bölgedeki Şiiler ve özellikle de İran tarafından tepkiyle karşılanmaktadır. Son olarak Bahreyn’e asker göndermesi sonrasında ülke içindeki ve Bahreyn’deki Şiiler Suudi yönetimine yönelik tepkilerini dile getirmişlerdir. Suudilerin Bahreyn’e asker göndermesine tepki gösteren bir diğer taraf olan İran’da da Suudi Arabistan aleyhine gösteriler düzenlenmiştir. Suudi yetkilileri bu olaylarda Suudi Arabistan Konsolosluğu’na saldırıldığını belirtmiş ve İran yönetimine resmi protestosunu iletmiştir.

Bölgedeki devrim dalgasından çekinen Kraliyet Yönetimi ülke içindeki göstericileri hem sopa hem de havuç politikasıyla (hapis cezası tehdidi ve ekonomik araçların kullanımı gibi) bastırmaya çalışmıştır. Ülke bu süreçte çok yara almamış olmasına rağmen iletişim imkanlarının artması, halkın eğitim seviyesinin yükselmesi ve siyasi gelişmeler hakkındaki farkındalığın artması gibi nedenler Suudi yönetiminin muhalif sesleri susturmasının önüne geçmektedir. Ülkede yönetici seçkinlerin yaşam tarzının aşırılığı ve yönetim tarzının geriliği, gittikçe artan bir genç nüfusa sahip olması ve buna karşı yöneticilerin çok yaşlı olması gibi durumlar halkın geneli ile yönetim arasında kopukluğa yol açmakta ve geniş kitlelerin muhalefetine sebep olmaktadır.

Suudi Arabistan yönetimi başından itibaren içeride Vahhabi söyleminden ve dinsel bakış açısı sayesinde, dışarıda ise Batılı devletler, özellikle İngiltere ve ABD ile petrol ve diğer stratejik alanlarda kurduğu ekonomi-politik çıkar birlikteliği sayesinde rejimini bugüne kadar devam ettirebilmiştir. Ancak bu durum özellikle 1990’lar ve 2000’li yıllar ile birlikte sarsılmaya başlamıştır. Tek adam ve tek aile rejimlerinin genellikle halkın taleplerine önem vermedikleri, aksine iktidarlarını daha çok dış güçlerle yaptıkları ittifaklarla korumaya mahkum oldukları bilinmektedir. Suudi Arabistan’da özellikle 11 Eylül olaylarının ardından mevcut siyasal durum sarsılmaya başlamıştır. 11 Eylül olaylarının ardından özellikle ABD ile yaşanan sorunlar Suudi Arabistan’ı bu anlamda tedirgin etmiştir. Son dönemde bölgede yaşanan Arap Baharı ve bu süreçte ABD yönetiminin bölgedeki önemli müttefiklerinden Mısır’daki Mübarek yönetimine sırt dönmesi, Suudi Arabistan için önemli bir uyarıcı

olmuştur. Bölgede yaşanan bu gelişmelerden sonra Suudi Arabistan yönetimi ABD'yi artık geleceğinin garantisi olarak göremeyecektir.

Rejimin devamlılığı noktasında küresel güçlerle kurulan ittifakların garanti ve güvenilirliğinin ortadan kalkması Suudi rejimi açısından önemli bir sorun ortaya çıkarmakla birlikte Resmi Vahhabi söylemin (Ulemanın) de toplum üzerindeki etkisini kaybetmesi, durumu daha da zorlaştırmaktadır. Batılı anlamda siyasal katılımın olmaması Suudi Arabistan'da dinin tek ve önemli bir meşrulaştırıcı araç olarak ortaya çıkmasına neden olmuştur. Zaman içindeki gelişmelerle dinin (Vahhabi Ulemanın) bu konumunun sarsılması, ülkede siyasal katılımı gerektiren araçların geliştirilmesi gereğini ortaya çıkarmaktadır. Artık Suudi yönetimi dinsel değerleri eskisi kadar siyasal amaçları doğrultusunda kullanamamaktadır. Ulema özellikle dini yorumlama tekelini kaybetmiş ve gayri resmi alimlerin muhalif söylemi güçlenmiş; yenilikçi ve ıslahatçı selefi alimlerin etkisi artmıştır.

Suudi Arabistan Kralı Abdullah, tahta geçtiği 2005 yılından itibaren ülkesinde kurumsallaşma, yeniden yapılanma ve dünya ile bütünleşme noktasında ciddi adımlar atmıştır. Ancak toplum üzerindeki kontrol ve baskı mekanizmaları Suudi ailesinin yönetimine zarar gelmemesi adına varlığını devam ettirmektedir (Ataman, 2011: 40). Toplum üzerinde uygulanan bu baskıcı tutum 1990'ların sonlarına kadar yönetimin istikrarını/devamlılığını sağlayan bir faktör olsa da 1990'ların sonlarından itibaren uluslararası etkileşimin artması ve yönetimin kararlarının meşrulaştırıcısı Ulemanın eski ağırlığını kaybetmesi gibi nedenlerle toplum üzerindeki etkisini yitirmeye başlamıştır. 1990'ların sonlarına kadar Suudi yönetimi Ulemanın fetvalarıyla bir taraftan toplumsal mühendislik yapmaya çalışmış diğer taraftan petrolden elde edilen gelire de halk maddi araçlarla susturulmaya çalışılmıştır. Yönetimin muhalefeti susturmaya yönelik bu politikaları 1990'ların sonlarına kadar etkili olmasına rağmen bu tarihten sonra sarsılmaya başlamıştır. Bu durumda, kuruluş tarihinden itibaren ülkeye etki eden dış faktörler ve bu faktörlerin toplum ile yönetim (Suudi ailesi ve ulema) arasındaki çelişkiyi arttırması belirleyici olmuştur. Bölgesel anlamda yaşanan gelişmeler ve küresel güçlerin (özellikle ABD'nin) ülke üzerindeki etkisi geleneksel Vahhabi söylem ve Resmi Vahhabi söylem arasında bir çelişki ve çatışmanın ortaya çıkmasına/artmasına neden olmuştur. 1990'ların sonlarına kadar bu çelişki, resmi Vahhabi söylemin yönetimdeki laik adımları ve "kafir" toplumlarla ilişkileri meşrulaştırması, geleneksel Vahhabi söylemin ise bu duruma tepki göstermesi yönünde gerçekleşirken; 1990'ların sonlarından itibaren bu durum bir anlamda tersine dönmüş ve ülkedeki önde gelen muhalifler toplumsal ve siyasal alanda ilerici adımların atılmasını (İslam'a uygun bir şekilde) savunurken radikal Vahhabi söylemin törpülenmesi istenmektedir. Bu durum resmi Vahhabi söylemin (ulemanın) etkisinin kırılması

sonucunu doğururken, yönetimde meşrulaştırıcı araçlar noktasında yeni adımların atılması gereğini ortaya çıkarmaktadır.

Tüm bu gelişmeler sonucunda Suudi Arabistan'da rejimin dönüştürülmesi ve yeniden yapılandırılması gereği ortaya çıkmaktadır. Ülke yönetiminin 2005 yılında Kral Abdullah'ın tahta çıkmasından sonra attığı reformcu ve dönüştürücü adımlar önemli olmakla birlikte bu sürecin daha fazla hızlandırılması ve özellikle siyasal katılım ve insan hakları ve kamusal ve özel alanda kadın hakları gibi konularla ilgili olarak ciddi, kapsamlı ve yapısal adımların atılması gerekmektedir. Suudi yönetimi gelinen bu noktada artık halkının taleplerine daha duyarlı olmak zorundadır. Suudi yönetiminin bu duruma direnmesi ülkeyi bir kaos ortamına sürükleyebilir. Bu nedenle Suudi yönetimi toplumsal ve siyasal alanda ciddi ve kapsayıcı bir reform sürecine girmek zorundadır.

SON NOTLAR

* Prof.Dr. , Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Bolu.

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Bolu.

¹ Vahhabilik, 18. yüzyılda Arabistan Yarımadası'nın Necd bölgesinde yaşayan Teym Kabilesine mensup olan Muhammed bin Abdulvahhab'ın itikadi düşüncelerinden hareketle geliştirilmiş ve daha çok Hanbeli mezhebinin daha tutucu bir şekilde yapılan yorumuna dayanan bir ekoldür. Yine Necd bölgesinde önemli bir siyasal aktör olan Suudi Hanedanının desteğini alarak kısa sürede yayılmış, etkisini arttırmış ve neticede Suudi Arabistan'ın resmi mezhebi haline gelmiştir. İtikat ve ibadet konularında Sünni ve Şii grup ve anlayışların bazı davranışlarını ve uygulamalarını küfür ve şirk olarak nitelendirerek farklı ve yeni bir anlayış geliştirmiştir. Daha fazla bilgi için bkz. Muhammed Ebu Zehra, *İslam'da İtikadi, Siyasi ve Fikhi Mezhepler Tarihi*, Çev. Sıbğatullah Kaya, İstanbul: Anka Yayıncılık (Yayınlanma Tarihi Yok), s. 221-2

² Vahhabilik söylemi, kelimenin tam anlamıyla reformisttir. Ancak Vahhabilik'teki reformizm yenileşme değil, İslam'ı Kur'an ve Sünnet dışındaki kültürel-yerel, yani tarihsel olarak sonradan eklenmiş harici unsurlardan temizleme anlamına gelmektedir. Buna göre Vahhabilik, İslam'da bir deformasyon sürecinin yaşandığı iddiasından hareketle dini reforme etmeyi, aslına rücu ettirmeyi görev edinmiş bir dinsel bakış açısıdır.

³ İhvan Teşkilatı, Suudi Arabistan'ın kuruluş sürecinde Vahhabilik anlayışı benimsetilmiş Bedevi Araplardan müteşkil askeri birliklerdir. Vahhabi inancına aşırı bir sadakatleri söz konusu olduğundan Suudi Devleti'nin kurulmasında sonra Suud Ailesinin Batılı ülkelerle işbirliği içine girmeleri üzerine isyan etmiş ve isyanları yönetim tarafından bastırılmıştır.

⁴ Selefilik (Selefiyye), ilk nesil Müslümanların (Sahabe ve tabiinin) yolunu benimseyerek ilk dönem İslam düşüncesini yeniden hakim kılmaya çalışan itikadi bir ekoldür. Hanbeli fıkıh mezhebine mensup olanların önemli bir kısmı bu itikadi mezhebi benimsemiştir. Daha çok Suudi Arabistan merkezli bir ekol olarak bilinmektedir.

KAYNAKÇA

ABEDIN, Mahan. (15.06.2006), "Saudi Dissent More than Just Jihadis," <http://www.e-prism.org>.

AL-RASHEED, Madawi. (Mayıs 1998), The Shia of Saudi Arabia: A Minority in Search of Cultural Authenticity," *British Journal of Middle Eastern Studies*, c. 25, n. 1, ss.121-138.

AL-RASHEED, Madawi. (2002), *A History of Saudi Arabia*, New York: Cambridge University Press.

AL-RAWAF, Othman. (1996), "A Saudi View on Gulf Stability and the Peace Process," iç. Josef Janning ve Dirk Rumberg (ed.), *Peace and Stability in the Middle East and North Africa*, Gütersloh: Bertelsmann Foundation Publishers, ss. 49-59.

ANDERSON, Roy R.; SEIBERT, Robert F. and WAGNER, Jon G. (1998), *Politics and Change in the Middle East: Sources of Conflict and Accomodation*, Beşinci Basım, New Jersey: Prentice Hall.

ATAMAN, Muhittin. (2011) "Devrim Dalgası Suudi Arabistan'ı da Yutar mı?" *Stratejik Düşünce Dergisi*, s. 16, s. 39-42.

AYHAN, Veysel. (Mart 2011), "Suudi Arabistan'da Şii Muhalefet Sorunu ve Etkileri," Orsam, No: 32.

BBC, (05.03.2011), "Saudi Arabia Imposes Ban on All Protests," <http://www.bbc.co.uk>.

EBU ZEHRA, (2004) *İslam'da İtikadi, Siyasi ve Fıkhi Mezhepler Tarihi*, İstanbul: Yeni Şafak Gazetesi Yayınları.

FANDY, Mamoun. (1999), *Saudi Arabia and the Politics of Dissent*, New York: Palgrave.

FOREIGN POLICY, (14.03.2011), "Saudi Arabia Strikes Back," <http://www.foreignpolicy.com>.

-----, (01.03.2011), "Saudi Arabia's Musk Revolution," <http://www.foreignpolicy.com>.

GCC Slams Iran Over Bahrain, (2011), <http://www.saudigazette.com.sa>.

HAYDARIAN, Richard Javad. (06.08.2010), *Iran-Saudi Relations: Rising Tensions and Growing Rivalry*, FPIF, <http://www.fpif.org/articles>.

HEGGHAMMER, Thomas. (2009), "Jihad, Yes, But Not Revolution: Explaining the Extraversion of Islamist Violence in Saudi Arabia," *British Journal of Middle Eastern Studies*, c. 36, n. 3, ss. 395-416.

HEGGHAMMER, Thomas. (2010) *Jihad in Saudi Arabia: Violence and Pan-Islamism Since-1979*, New York: Cambridge University Press.

HINNEBUSCH, Raymond. (2003), *The International Politics of the Middle East*, Manchester: Manchester University Press.

ICG MIDDLE EAST REPORT, (24.09.2004), "Saudi Arabia Backgrounder: Who Are The Islamists?," n. 31.

ICG REPORT, (April 2011), "Popular Protests in North Africa and the Middle East (III): The Bahrain Revolt," *Middle East/North Africa Report*, No: 105-06.

"King Abdullah Names Members of the Allegiance Commission," (10.12.2007), <http://www.saudiembassy.net>.

KOSTINER, Jozeph. (1985), "On Instruments and Their Designers: The Ikhwan of Najd and the Emergence of the Saudi State," *Middle Eastern Studies*, c. 21, n. 3.

KOSTINER, Joseph. (1997), "State, Islam and Opposition in Saudi Arabia: The Post Desert-Storm Phase," *Middle East Review of International Affairs*, c. 1, n. 2.

KURŞUN, Zekeriya. (2011). "Tarihten günümüze Suudi Arabistan," <http://www.ordaf.org.tr>.

LACROIX, Stephane. (11.02.2008), "Post Wahhabism in Saudi Arabia," *Islam Daily*, <http://www.islamdaily.org>.

LACROIX, Stephane. (02.06.2010), "Saudi Liberals; Elitist Ambitions and The Reality of Saudi Society," <http://www.majalla.com>.

McHALE, T. R. (1980), "A Prospect of Saudi Arabia," *International Affairs*, c. 56, n. 4, ss. 622-647.

McADAM, Doug; MCCARTHY, John D. ve ZALD Mayer N. (1996), "Introduction: Opportunities, Mobilizing Structures, and Framing Processes - Toward a Synthetic, Comparative Perspective on Social Movements," iç. Doug McAdam, John D. McCarthy ve Mayer N. Zald (eds.), *Comparative Perspectives on Social Movements: Political Opportunities, Mobilizing Structures, and Social Framings*, New York: Cambridge University Press, ss. 1-20.

MENORET, Pascal. (27.12.2005), "The Municipal Elections in Saudi Arabia 2005," <http://arab-reform.net>.

METZ, Helen Chapin (ed). (1992), *Saudi Arabia: A Country Study*, Washington: GPO for the Library of Congress.

NEHME, Michel G. (1994), "1950-80 Between Nationalism and Religion," *Middle Eastern Studies*, c. 30, n. 4, ss. 930-943.

NEVO, Jozeph. (1998), "Religion and National Identity in Saudi Arabia," *Middle Eastern Studies*, c. 34, n. 3, ss. 34-53.

OBERSCHALL, Anthony. (1996), "Opportunities and Framing in the Eastern European Revolts of 1989," iç. Doug McAdam, John D. McCarthy ve Mayer N. Zald (eds.), *Comparative Perspectives on Social Movements: Political Opportunities, Mobilizing Structures, and Social Framings*, New York: Cambridge University Press, ss. 93-121.

OKRUHLIK, Gwenn. (2003), "Saudi Arabian-Iranian Relations: External Rapprochement and Internal Consolidation," *Midle East Policy*, c. 10, n. 2, ss. 113-125.

OKRUHLIK, Gwenn. (Ocak, 2009), "Networks of Dissent: Islamism and Reform in Saudi Arabia," *Current History*.

ONLEY, James. (2009), *Britain and the Gulf Shaikhdoms, 1820-1971: The Politics of Protection*, Occasional Papers, No: 4, Center for International and Regional Studies, Georgetown University School of Foreign Service in Qatar.

PROKOP, Michaela. (2003), "Saudi Arabia: The Politics of Education," *International Affairs*, c. 79, n. 1, ss. 77-89.

SALHA, Samir. (5 Mart 2009), "Suudi Arabistan Reformları Nasıl Okunmalı," *Zaman*.

STANLEY, Trevor. (15 July 2005), "Understanding the Origins of Wahhabism Salafism," <http://www.jamestown.org>.

TÜRKİYE'NİN SUUDİ ARABİSTAN BÜYÜKELÇİLİĞİ, Resmi internet Sitesi, "Suudi Arabistan Tarihi," <http://riyad.be.mfa.gov.tr>.

TIMETURK, (26/02/2011), "Suud'da Yeni Parti: İslami Ümmet Partisi," <http://www.timeturk.com/tr>.

-----, (07/03/2011), "Suud Kralı Abdullah'a Alimlerden Ültimatı," <http://www.timeturk.com/tr>.

WIKTOROWICZ, Quintan. (2004), "Introduction: Islamic Activism and Social Movements Theory," iç. Quintan Wiktorowicz (ed.), *Islamic Activism: A Social Movement Theory Approach*, Bloomington, Indiana: Indiana University Press, ss. 1-36.

**AN ALTERNATIVE EXPLANATION TO AKP'S ELECTORAL SUCCESS:
STRUCTURE AND FUNCTIONS OF THE LOCAL BRANCHES**

Gül Arıkan AKDAĞ*

ABSTRACT

General perception in political science literature is the declining strength and functions of political parties' local organizations due to the loosening voter/party linkage and decrease in political activism. Nevertheless, given the safe nature of a permanent voter/party linkage in affecting vote choice, in party systems with hegemonic tendencies, incumbents may use the resources at their disposal to strengthen their links with the society via their local organizations. Within this Respect, this paper is an attempt to evaluate AKP's local branches activities and functions in understanding their role as intermediary mechanisms that enhance the voter/party linkage in the Turkish political context.

Keywords: Political Parties, AKP, Local Organizations, Voter/party Linkage, Hegemonic Party System, Political Network, Political Participation.

**AK PARTİ'NİN SEÇİM BAŞARISINA ALTERNATİF BİR AÇIKLAMA:
YEREL ÖRGÜTLERİN YAPI VE İŞLEVLERİ**

ÖZET

Siyasi literatürün genel algısı siyasal partilerin yerel örgütlerinin gücünün ve işlevlerinin azaldığı yönünde olmuştur. Yine de, kalıcı bir seçmen/parti ilişkisinin seçmen tercihleri üzerindeki güvenli etkisi göz önüne alındığında, hegemonik eğilimli siyasal sistemlerde, hükümette olan siyasal partiler ellerindeki gücü kullanarak yerel örgütleri aracılığıyla bu ilişkiyi güçlendirme eğiliminde olabilirler. Bu varsayım doğrultusunda, çalışma, seçmenle olan ilişkisini güçlendirmede rollerini anlayabilmek için AK Parti'nin yerel örgütlerinin faaliyet ve işlevlerini değerlendirmeye çalışacaktır.

Anahtar Kelimeler: Siyasal partiler, Ak Parti, Yerel Örgütler, Seçmen/parti İlişkisi, Hegemonik Siyasal sistem, Siyasi Ağlar, Siyasal Katılım.

Introduction

The 12 June 2011 general elections have resulted with the electoral victory of AKP that increased its votes and gained the right to form the government for a third time. The

electoral campaign was characterized in the written media and on TV with harsh criticism of leaders to each other, rising violence in the streets and the content of AKP's announced infra-structural projects. Local activities of the political parties during the electoral campaign have not caught much attention. This situation is not an exception but characterizes most of the studies on electoral campaigns and political parties and competition or voting behavior in Turkey and the world. This is mostly due to the general perception that sees the weakening organizational strength of political parties and their decreasing importance as a result of major changes taking place in the society and perceives politics as a competition between political parties that position them on issue dimensions which decreases the effects of the mobilization efforts.

This study suggests that these studies underestimate the parameters at local level. Especially in countries like Turkey where educational level is relatively low, intermediary political participation mechanisms that link the parties to the society are weak, political parties have difficulties in understanding the demands of the voters and politics is perceived by citizens as an elite game, it seems meaningful to explore the mechanisms through which AKP connects the society and the role of local organizations. This is why the study will mainly focus on the structure of AKP's local branches, their main activities and their functions in understanding their roles in providing a link between the society and the party. The study is based on interview and observations effectuated in three districts of Istanbul with low literacy rate and socio-economic indicators. The study suggests that part of AKP consolidated and increasing vote shares, especially among neighborhoods with low socioeconomic indicators, is the result of AKP's organizational strategy to increase its root in the society in which especially the characteristics, functions and activities of the local branches is of vital importance.

Within this respect the first section will be devoted to first, the existing literature on the decreasing importance of party organizations, then investigate circumstance under which local organizations' role as link provider may still be very effective, lastly a brief evaluation of the data collection procedure will be highlighted. The second section will be an analysis of the local branches of AKP in order to understand the role of the party organization in providing a link with the society and the strategy the party uses. First, the internal and organizational characteristics of the local branches and the party's recruitment mechanism will be highlighted in order to understand the degree of this link. The second emphasis will be on the major activities and functions of the local branches to understand the role and function they play in mobilizing the voters and provide support to the party.

Political parties and Role of their Local Branches

Existing literature on Political Parties

Political parties are indispensable institutions for the democratic functioning of political systems. Their importance comes from the fact that they are the main organizations that links the society to the state and play an important role in democratic representation as they aggregate the interest of different segments of the society. What are the mechanisms through which political parties fulfill this function, what are the strategies they use and how they adapt their organizational structure are important issues that contributes to a vast body of literature on political parties.

The literature on political parties mainly focuses on the changing characteristics of political parties as they adapt themselves due to major shifts occurring in the social and political environment they function. The major cause of this adaptation is perceived as the result of technological developments and changing nature of society that alter the rules of the electoral competition. Decreasing party identification, membership, party activism accompanied by increasing volatility has been identified as major developments occurring in Europe. Basing their definition on Duverger mass-party model (Duverger, 1966) where the parties are agents through which different social groups compete or cooperate with each other (Katz & Mair, 1995: 6), the main focus has been to track the change in the organizational and functional characteristics of political parties by defining different ideal types of political parties. The evolution of political parties from mass parties with well defined strong party organizations that has control over the leaders and represent a specific group of society, to catch-all with loose organizations, larger but more fluid membership and a less ideological appeal and then to cartel defined via it closeness to the state are major discussions in the field of these studies. (Katz & Mayer, 1995; Koole, 1994; Diamond & Gunther, 2001; Heider & Saglie, 2003; Bolleyer, 2009). The passage from mass party to catch-all parties has been evaluated as the result of the decomposition of the well-defined sectors of civil society and erosion of traditional social boundaries due to the evolution of welfare state where parties could claim to represent the interest of all segments of the society and relied less on their partisan organizations to mobilize people. The result of this process has consecutively been the declining differences between political parties on ideological terms, a decrease in voters' party identification. From the perspective of local organization this meant decrease in number of political activists and participation in traditional forms of political participation due to lack of motivation. As a result, The catch-all party is characterized by a weak party organization organizing primarily around elections, having no control over the leaders, a top down

organization between the leader and the members, weak and shifting linkage with civil society organizations and a shifting constituency. Although activists and members are still used as communication channels, the party competes for access to non-party channels of communication (Diamond & Gunther, 2001: 10; Katz & Mair, 1995: 20). Major developments in media and the emergence of alternative channels of political participation has contributed to the decreasing importance of the direct link with the society and loosening of political parties' organizational structures as leader can directly give their messages to the voters via the television and have no more need to rely on their grass-root organizations to contact or mobilize people in order to gain their support. Rather they prefer to contact their constituencies in person through the media or deal with interest groups (Katz & Eldersveld, 1961; Kirchheimer, 1966; Katz & Mair, 1995: 7).

The decrease in the importance of direct contact and party organization has also been sustained by the dominant literature on electoral competition. Most of these approaches see competition as being based on the positioning of the parties across issue platforms at the national level. The major idea is that programmatic parties position themselves along ideological dimensions and inform the voters on their positions (Duverger, 1954; Kirchheimer, 1966; Panebianco, 1988; Hinich & Pollard, 1981; Hinich & Munger, 1994; Hinich, & Munger, 1997) This provides the logic on which both rationalists and socio-psychological approaches bases their theories.¹ The success of the party is due its position and policy based responsiveness to the voters' preferences which does not require a direct link between the party and the voters (Kitschelt & Wilkinson, 2007: 1). Within this regards, decrease in the role of grass-root organizations in mobilization efforts and professionalization of mobilization activities during the electoral campaigns are widely expected and observed phenomenon (Huckfeldt & Sprague, 1992: 71; Çarkoğlu, 2010: 7).

Developments in 1990 concerning the closer relations between political parties and the state have contributed to the perception on the further weakening of party's organizational structures. This resulted in the elaboration of a new model of party labeled as 'Cartel' where this closer relation was identified as the political parties becoming agents of the state. According to the defendants of this new emerging type of party, the frontiers between the parties and the state have become blurred especially concerning the use of the state resources by political parties for their own survival (Katz & Mair, 1992; Katz & Mair, 1995; Scarrow, 1996; Scarrow, 2000; Dalton & Wattenberg, 2000). It is suggested that electoral campaigning through the use of professionals funded by the resources of the states and dominance over non-party communicational channels regulated by the state, decreases parties' reliance on

their organizations to communicate with the society (Kartz and Mair, 1995: 18). Information on voters' preferences is acquired through the use of public opinion polls and the electoral outcomes of previous elections. This has resulted in decreasing number of studies that focus on the role of local organizations as intermediary mechanisms that link the party to the voters.

The decrease in the organizational strength of political parties, the loosening of a direct link with the society via their organizations are perceived to be a rule rather than an exception as political parties move from mass parties to catch-all or cartel parties and competition becomes less ideological and more policy responsive. This has resulted in decreasing number of studies that focus on the role of activists as information provider between the party and the voters. Although major developments taking place in the political realm do force parties to adapt their organizations, the study suggest that the role of the party's activists should still not be underestimated. Even if their quantity, degree of commitment, loyalty or weight in the decision making process may have decreased, activists may still act as an important tool for political parties especially at the local level.

Besides, the uniform conception of the developments in the political realm and the tendency to see the weakening strength of ideological voting or different motivations of voting decisions as pre-given underestimates the resources that political parties have to increase their local organizations. Within this respect, even if previous studies suggest that the motivation of political activists is difficult due to the breaking down of the permanent links between the political parties, political activists and voters; two processes contribute to the capacity of an incumbent to recruit activists to perform this function. Consecutively, the ability of an incumbent to orient these processes is expected to be increased in hegemonic party systems where an incumbent has a steady control on the state apparatus and its resources (Mainwaring & Scully, 1995).

First in ideological terms, as highlighted by Mair (1997) what characterizes the political context is not the breakdown of the ideological positioning of political parties, activists and voters but their identification with a given specific party. Within this respect, a hegemonic incumbent may use its monopoly to formulate and implement policies as a tool to attract ideologically motivated activists indifferent to political parties having the same ideological position. Second, the closer relationship of incumbent with the state and its access to state resources may provide a new instrument to motivate both activists and re-develop this kind of link which would consolidate the support to the incumbent. In situations where access to state resources is greater, as in a party system with hegemonic tendencies, an incumbent's use of these resources to strengthen its organizations and facilitate their infiltration in the

society by distributing these resources is expected to be even more probable. In fact a great number of studies have confirmed the use of state job as a mean to strengthen its organizational support and guaranty its access to state resources (Bolleyer, 2009; Kopecky at'al, 2011; Kopecky & Mair, 2011; Kopecky & Spirova, 2011). The use of state resources to motivate political activists less ideologically motivated provide also the incumbent a flexibility to move through the ideological space since lower ranks of the party becomes less sensitive to ideological issues.

So in circumstances where local organizations provide an advantage, an incumbent may probably use resources at its disposal to strengthen its local organizations. The next section will be an evaluation on the basic circumstances where local organizations may still matter especially for the political parties' mobilization strategies.

Why Political Parties' Local Branches Still Matter

Whatever their type are, clientelistic, mass, catch-all, cartel, ethnic; hegemonic, whatever their functions are, government, opposition, tribune, systemic, un-systemic, all political parties have vote maximization as their major objective and they compete with each other in order to achieve this goal. Then how political parties compete and how they persuade voters, what are the strategies and mechanisms used to achieve this end, what is the effect of mobilization and role of party organizations in mobilization efforts are still important field of research for the studies on political parties. There is much evidence to suggest that despite in the overall decrease of grass-root organizations, local party organizations may still provide important role for political parties in informing the voters on the party's position, translate the demands of the voters to the state, distribute resources for vote or consolidate a party's vote through the formation of permanent relations with the society. Especially in societies like Turkey where alternative political participation mechanism are considerably low and distribution of state resources on a selective base seems to be an integrated part of politics; strong local organizations may be even more valuable than expected. The organizational strength of a political party especially at the local level, how much it is rooted in the society still act as in important advantage in electoral competition, especially among the electorate with low level of socio-economic situation. Given the fact that mobilization may not be effectuated only in elections periods but also in the long run between election periods, the political parties' organizations may play a vital role in mobilizing voters not only to inform them on the party's policies or distribute state resources but also to change their perception in the long run (Stokes, 2005).

Recent studies mostly perceive local organizations and their activists as voluntary human resources that would work for the party during the electoral campaigning periods to support the campaigning activities. Although it is usually suggested political parties tend to communicate voters through non-organizational communication channel and the information they give on their positions is available and understandable to everyone (Bartolini, 2002) this is not the case for most of the time. Voters may not understand or be fully informed about the political parties' positions via these alternative channels of communication. So, an important function of local organizations is to contact voters to further inform them on the party's position publicly declared by the party via mass communication channel. This function is expected to be important to convince confused voters unable to discern between the different positions of the political parties on different issues due to the decreasing differences in political parties' ideological appeals, decreasing party identification, inability to understand complex messages the political parties give, or simply lack of interest in politics. Reliance on local organization to contact and mobilize voters may be a selectively used strategy by political parties changing from one electoral region to another. Eventually there are signs in the literature that political parties' organizational strength and strategy do differ according to regions (Huckfeldt & Sprague, 1992). These mobilization efforts are expected to be higher especially among voters with low socio-economic status as these messages are especially less understood among them (Brady et al., 1995). In addition, the approaches on political parties' competition assume that the parties' platforms on issues are uniform in each region of the country, which is probably not the case in Turkey. Party elites may choose to focus on their positions in different dimensions depending on the context in which party competition takes place, such as the positioning of the voters across issues or degree of importance given to each issue dimension in the regional unit. Especially on politicized issues, the party may not want to make some of its policies public, but rather prefer to inform the concerned segment of the society via mobilization at the sub-national level or put more focus on issues that it perceives to be more salient in that specific unit. In these situations, nationwide alternative channels of communications such as TV will probably be inefficient vis-à-vis local organizations.

Additionally, since parties are constrained in terms of their organizational capacity and resources (Calvo & Murillo, 2010), they would focus on certain regions in an effort to reach voters that could vote for them (Bartolini, 2002: 93; Karp & Banducci, 2007: 218). In fact, a considerable number of studies suggest that mobilization is less costly and more predictable and efficient for political parties when it is as local as possible and effectuated on a geographical base. Accordingly, political parties tend to formulate strategies to detect swing

or core voters more easily. Since information on individual voter characteristics is not available, the local branches may provide the parties with this kind of information, enabling political parties to efficiently target voters during the electoral campaigns and decreasing their mobilization costs and increasing its efficiency. Another function is to support the party in providing participation in all kinds of events such as rallies, dinners, concerts effectuated within the framework of the electoral campaign.

Furthermore, Classical arguments on party competition usually ignore the resources that are at the disposal of political parties that necessitate a party organization which is deeply rooted in the society. With the democratization of developing countries starting in 1970s, it became evident that issue positioning is not the only form of competition between political parties. Mobilization through the distribution of selective incentives in return for votes was identified as another strategy used by political parties in order to gain votes. (Rosenstone & Hassen, 1993; Auyero, 2001; Kitschelt & Wilkinson, 2007). This strategy is expected to be mostly used on voters with low socio-economic situation since they are more sensitive to this kind of mobilization tools (Dixit & Londregan, 1996: 1138). Distribution of material incentive is identified as being individualist in character and, as a consequence, necessitates the presence of a control mechanism that checks compliance. The local organizations may be used as a very efficient distribution and control mechanism. Given the wide literature in Turkey on the existence of this kind of mobilization (Adaman & Carkoglu, 2000; Ayata, 1996, 2004; Erder, 1996, 1997; Heper, 1978; Karpat, 1976; Kudat, 1975; Sayari, 1975; Sunar, 1990; Wedel, 2001), local organizations may be an important tool for the provision and control of this sort of a relationship between parties and voters, especially in geographical units with low socioeconomic indicators. The local organizations may be more effective in states where distribution is effectuated in lower regional levels of the state. Such a strategy is also expected in Turkey where state resources are not only distributed nation-wide but also through local actors of the state or municipalities and local branches may act as the agents that effectuate the distribution of such resources. Nevertheless, scholars have suggested that parties mostly use both kinds of tools, programmatic or selective incentive in order to mobilize the voters (Esteves et al, 2002; Calvo & Murillo, 2004).

The party's organizational structure, especially local branches, may also be an important mechanism to consolidate a party's vote by increasing identification with the party through the use of both ideological and material mobilization tools in actual and of newly formed social networks within a given geography. Especially, In Turkey where local social networks are still important in people's daily social and political sphere in regions and sub-

regions with lower socio-economic indicators, mobilization efforts through these networks via local branches may be an effective strategy. Under these circumstances, the strength of the local organizations and the extent to which they are rooted in the society would be vital for the success and effectiveness of these mobilization efforts. Within this respect, most of the studies focus on the number of activists and members of a political party and how they are organized in order to understand how much it is rooted in the society (Duverger, 1966; Panebianco, 1988). Although number of activists and member are important indicators of a party's roots in the society, this study argues that an equally important indicator that has to be into consideration is the personal characteristics of the activists. In terms of mobilization efforts, the importance of activists' personal characteristics comes from his/her positive or negative effect on quality of contacts performed with the voters. The frequency of the contact as well as the characteristics of the person who initiates the contact (i.e. party volunteer versus someone in individual's social network) may affect voter's decision (Çarkoğlu, 2010: 10). Specifically, individuals may be more inclined to switch their votes if they are contacted more frequently via someone they know. Mobilization will probably be more influential when the voter is contacted by a person with the same socio-economic status, a person that he/she knows a relative or a friend. While direct contacts by the party via a stranger who knocks on the person's door may be less effective, indirect contacts in social and political networks by known individuals sharing the same ethnic identity, close friends or family should be more effective. An equally important factor, on who the activists of local branches are, concerns their representative character of the society in the region the party's local branch functions. Identified by Panabianco as the composition of the dominant coalition that forms the party; (Panebianco, 1988) at the local level, contacting and mobilization is expected to be more influential when activists are members of the sub-groups the party intends to mobilize. In return, representation is expected to be factor shaping the party's recruitment strategy.

Increase in number of contacts and their effectuation on a regular base can also strengthens the ability of the party to aggregate the interest of the voters, its responsiveness and consolidate it votes, since provides more information on the interest and demands of different voters and fortifies the party roots in the society. Furthermore, even if the party is deeply rooted, in the society in political parties where mechanisms through which information is transmitted are weak, the strength of the organization may not be so effective since the party's ability to respond to the voters will be heavily curtailed. The mechanism through which information flows at the same level and between different levels of the organizational branches is also important as it shows the party ability to be responsive to the voters' demands

and needs of the voters. Within this respect the local organizations with effective inter and intra- communication channels provides a regular connection between the voters and the party, increasing responsiveness of the party and consolidating its electoral base. This would especially be more important in situations where the voters' demands and interests are more local in nature.

Concerning the role of the organization, especially of the local branches as agents that directly contacts the society, this paper will focus on two of its aspects. The first one concerns the internal structure of the party where the characteristics of the organization, flows of information and recruitment strategy is expected to be important factors affecting contacting and mobilization efforts. The second focuses on the activities and functions of the local branches as the main units that meet the society as the representative of the party. While the number of the activists and the amount of their routine activities increase the number of contact, their personal characteristics and the content of the activities they perform affect the quality of the contact and the image of the party via the voter. This is why; the second section of the study will try to evaluate the nature of the link between AKP and the Turkish society in assessing the strength of its local organizations and their activities by focusing especially on regional units with low socio-economic indicators.

Notes on the content of the field research and data collection

The major aim of the study is to evaluate the nature of the link between AKP and the Turkish society by identifying the characteristics and functions of the branches of the party in geographical units with low socio-economic indicators. This kind of a study necessitates observation to be effectuated in the most local geographical unit as possible since it is at this level that the party effectuates a direct relationship with citizens. Istanbul has been chosen as the unit of analysis since it is one of the cities where electoral competition is expected to be the highest due to both strategically importance of the city for all parties and fragmentation in distribution of vote shares. As a result, the importance of local party branches, their activities is expected to be higher. Furthermore, Istanbul provides a good micro-example of Turkey in terms of geographical representation with its large number of residents having migrated from nearly all cities of Turkey.

Although the district branches are the legally most local structures that represent the party, it is also a known fact that major Turkish political parties have neighborhood organizations that functions within the administrative body of the districts. This is why the main emphasis will be devoted to the characteristics and activities of the district and

neighborhood branches. Since the socio-economic indicators are expected to affect the organizational strategy of the party, districts with considerably low levels of socio-economic indicators, measured in terms of education will be included in the analysis.

The main data that has been used in the study is collected from the observations on AKP district branch activities effectuated during the legal electoral campaigns of 2011 general elections and indebt interviews realized before and during the electoral campaigning period with a considerable large number of AKP administrative units and activists. Within this respect, 56 semi-structured and scheduled interviews have been effectuated with the party president of Istanbul and elites from different levels of the organization such as districts presidents, vice-presidents responsible of the organization or neighborhood presidents from both main or woman branches in districts such as Zeytinburnu, Küçükçekmece, Beyoğlu, Beykoz, Sancaktepe, Esenler, Başakşehir. Main focus of these interviews has been on the organizational structure of the party, its recruitment strategy, link with the voters and their changing characteristics in different districts. The main activities of the local branches and their organizational structure have been sustained by data collected during observations and interviews effectuated with neighborhood organizations and activists from different ranks during the electoral campaigning of 2011 general elections in the districts of Beyoğlu, Beykoz, Sancaktepe². During the data collection period, main attention has been devoted to understand the administrative structure of the party, its recruitment strategies and the diverging activities of local branches in understanding their function in the overall mobilization strategy of the party. Interviews effectuated within this period have mostly been performed on ad-hoc base and were more characterized as daily conversations during the campaigning activities. Although these interviews which the number is 128 are not as extensive as the scheduled ones, they provide valuable information on the local organizations of AKP and their functions.

Evaluating the role of AKP's Local Branches in its mobilization Strategy

As expressed by most of the AKP representatives the party's mobilization strategy can be identified as "*descending to the public*". The representatives insist on mentioning that this strategy is not limited to the election campaigning period. The party's main aim can be identified as reaching different segments of the society at the lowest level as possible by infiltrating in the daily life of the citizens. Contacting and giving a positive image of the party is their main aim and local organizations are key actors that provide this contact with the society. The strength of local organizations and the activities they perform are vital to the

proper functioning of this strategy. Strong party organization is based on the quantity of activists, the mechanisms of communication and to the recruitment strategy based on the incorporation of representatives of all the segments of the society.

AKP's organizational structure at the Local Level

The organizational structure of the party is important in the sense that it increases both the number of AKP representatives functioning in the society and it provides the mechanism through which information circulates from lower to higher level of the party branches and vice versa. Legally, AKP is organized at national, municipal and district level which reflects the geographical administrative structure of the Turkish state. At all levels, three different branches, main, woman and youth; function autonomously from each other with their own executive and administrative boards. Legally, the main branch is the official representative of the party while the women and youth branches function as un-official branches that are tied to the former ones. In practice, women and youth organizations are autonomous branches that are not responsive to the main branch of their geographical unit but to their own branch's higher organ.

With this legal organizational structure AKP does not differ from other Turkish political parties in terms of the links through which it contacts the society. The real difference lies in the main characteristics and strength of the neighborhood organizations that provide the most direct link to the society. The importance given to these organizations by the higher ranked political elites is an indication of their perceived importance in the mobilization strategy of the party. These branches which organize in a similar way to the upper level branches are classified as non-formal organizations, tied to the district and functions under its supervision. Each branch; main, women and youth; are represented in the neighborhood legally with a board of at least 11 members, in which one of them is the president of the neighborhood branch. This makes a total of at least 33 activists functioning as the representative of the party at the neighborhood level. This number increases as in most of the neighborhoods especially where the party's electoral support is high other volunteers are included in the board. Additional to the neighborhood organization, a neighborhood responsible from the district executive board of each branch is appointed by the president. Residency of the administrative member is not a necessity. While in Sancaktepe and Beykoz the appointed members were residents of the neighborhood, in Beyoğlu some of them resided in other neighborhoods. This makes the number of activists functioning in the neighborhood even higher.

Furthermore, each of the three branches have function based committees at all levels, the neighborhood level included, where major responsibilities are divided in order to enhance the functioning of the party and are tied to the upper administrative level. The presidents of these committees form the executive board of that geographical unit. Some of these committees are social issues, foreign relations, organization, financial affairs, advertising and media, public relation. Each of these committees has their own executive board selected from the representatives of that committee at the lower level.

Nevertheless, large numbers of activists or representatives at local level are not the only characteristic of AKP's organizational structure; an equally important characteristic is the mechanism through which communication takes place within the party. How information is translated between the higher and lower level branches or among different branches at the same level is an integral characteristic which affects the party's mobilization strategy and increases its effectiveness.

Although technological developments such as internet or cellular phone are widely used at all level of the organizational pyramid, these are mostly used to inform the activists and the members about events taking place. These new forms of communication have been especially used during the electoral campaign in order to inform both the activists and members on the major events taking place in the neighborhoods, districts and Istanbul. Nevertheless, the most important mechanism used to regulate the communication flows in the party is the realization of regular meeting in which attendance is strictly supervised by higher administrative organs and non-participating members are contacted to be informed on the cause of their non-participation. Nevertheless, if the non-participating members appointed one of his/her vice-presidents, non-participation seemed not to be a very important issue. Weekly scheduled meeting within each level of all organizational branches; main, woman, youth and functional committees are the first kind of meeting that reinforces internal cohesion. Within this respect, at both national, municipal, district and neighborhood level all representatives of the executive boards of the main, woman and youth branches effectuate weekly meetings in order to discuss the headings highlighted by the higher organ, important issues specific to the branch and plan major activities to be effectuated. Similar activity can be observed for the functional committees.

The communication flows between the branches and the functional committees at the same level are effectuated via the members of the district committee boards who are also the responsible in the district executive board of their own geographical unit. The communication between the main, woman and youth organizations at the same level is realized through the

participation of a representative of women and youth organizations, mostly the president, to the weekly meeting of the main branch. Especially in the neighborhood level variations has been observed where in some neighborhoods the main branch president participated to the meetings of the other branches or especially in neighborhoods where have difficulties to function, all branches effectuated a common meeting.

Communication at different levels is effectuated by two different mechanisms that both main, woman and youth branches effectuate separately. The first one is the monthly meeting effectuated with the executive board of one geographical unit with the presidents of the lower units. I have been able to participate in two kind of monthly meeting at different levels and branches. The first one was the monthly meeting of the Istanbul main branch executive board with the district presidents. The main participants of the meeting were the municipal president with its executive board, the municipal women, youth presidents and presidents of all districts. The second one was the monthly meeting of the woman branch of the district of Sancaktepe with its neighborhood presidents. The main participants in that meeting were the district woman branch president and its executive board and the woman branch neighborhood presidents of the district.

The second mechanism that provides communication between different geographical units is via the appointed responsible from the district administrative board for each neighborhood. This responsible has the duty to attend to the weekly meetings of his/her neighborhood. As an example, in the main branch meeting of Veysel Karani, a neighborhood of Sancaktepe, the district administrative board member responsible for this neighborhood was also present. Nevertheless, a considerable number of neighborhood presidents complained that their representatives do not attend these meetings. Similarly, mostly the district presidents preferred to contact directly the neighborhood presidents in case of necessity. Even if these procedures are not always applied properly, especially at the neighborhood level these meeting forms a huge organizational network where information, whatever its kind, flows between different organizational units via a large amount of representatives of the party functioning with a direct link to the society.

Personal Characteristics of the Activists of the local Branches

Another important dimension of the organization of the party that effects its mobilization strategy is the personal characteristics of the activists at the local level that directly contact the society as the representative of the party. Who the activists are and how they are evaluated by different segments of the society seems to be an important criterion for

the success of mobilization and as a result, the recruitment of the activists. So, the main criterion of selection is the members' ability to reach different segments of the citizens and successfully represent the party in daily community relations to increase its positive image and support. Although each district and neighborhood president is free to select its own administrative and executive boards, they are supervised by the higher authority so that the socio-economic composition of the neighborhood and the district are reflected. This increases the ability of the party to have a positive contact with members of different communities.

During the indebt interviews effectuated with district presidents, all indicated the importance of representation as a major mechanism to include different segments of the society in the party. Within this respect, representation of different segments of the society is the most important factor that influences recruitment. The recruitment strategy is mainly based on two sorts of representation; socioeconomic and geographical representation.

The party's representatives are very delicate to represent the general demographic and socio-economic characteristics of the geographical unit they function in their recruitment strategy. In this sense, similar to previous studies (Erder, 1996; Wedel, 2001) a general observation is that the political and social political life in these districts and the neighborhoods that have low socio-economic indicators and consist of the shanty-towns of Istanbul, mostly functions through the social networks based on hometown origin of the residents. Although other characteristics such as profession, education, economic situation are also taken into consideration, the dominance of hometown origin is also reflected in the organizational structure of AKP's branches. As a result, the demographic composition of each district branch differs among each other in parallel to the districts' demographic composition. One can easily observe the difference between the districts of Beyoğlu, Sancaktepe and Beykoz whose residents' characteristics changes in terms of hometown origin, socio-economic situation, political attitudes and individual life styles. While the branches of Beyoğlu are very cosmopolite in hometown origin, in Beykoz the number of representatives of the Black Sea region is the majority. Similarly in Sancaktepe residents whose hometowns are in East and South East region constitute the majority. A parallel situation can be observed for neighborhood organizations which often diverge even within the same district. All interviewed district presidents highlighted how much they were careful to incorporate in the party's both central and neighborhood organs residents with different origins. Sancaktepe district presidents argued that in their district the main criterion to decide to the number of the representatives of each hometown was their mathematical percentage (12 March 2001). Nevertheless, although all districts have the aim to fully represent each hometown in their

branches this objective is not always attainable. Especially in neighborhoods such as Sancaktepe, Küçükçekmece or Beyoğlu the party has difficulties to recruit residents whose hometowns have large numbers of Alevis and Kurds.

The second criterion for representation is geographical. The district and neighborhood president pays attention to have members from respectively all the neighborhoods and streets so that he/she can be informed on the general attitude of the electorate, all events taking place and set regular channels of communication within the whole of the geographical unit under his/her responsibility. This provides the members the opportunity to increase both the amount and the quality of the contacts; and to actively participate in daily lives of the citizens as the representatives of the party. At the district level, this representation is performed via the neighborhood representative at the administrative board.

The representation criteria are important in this sense as it gives opportunity to inform the activists about all kind of events taking place, facilitating their participation to these activities and increasing the quality of the contact as it is taking place by the intermediary of known people. With these activities the activists reinforce the positive image of the party since it is perceived as to be sensitive to all aspects of the citizens' personal life. Demographic and geographic representation provides opportunity to the activists to regularize the contacts, enter in different communities and inform them by the intermediary of people known by these communities. This in turn, can serve as a tool to consolidate and increase the party electoral base. In all the neighborhoods observed, the neighborhood president was informed by its local administration on the events taking place among their hometown relatives or in the streets they reside or prepared a home talk by their intermediary.

To consolidate and increase the contacts; recruiting people that have time, are active, respected, dominant (mostly local elites) in their society, have good relations with the residents as a whole are further characteristics that the party pays attention. The individual characteristics of the presidents and other representatives are vital in carrying on and increasing the party's organizational strength at both district and neighborhood level, since their main function is to form the branch organizations and provide the coordination of their activities and relations between members. Replacement of the neighborhood president is a very widely exerted procedure when the organization in the neighborhood is not functioning as desired. In neighborhoods where the neighborhood president is active and successfully forms its administration on representation principles the party is successful in reaching diverse voters on a regular base. Individual characteristics of the activists seem to be very influential when attitude of different groups towards the party is taken into consideration. A

major observation is the diverging reaction of the communities distanced to AKP's different activists. When respected activists contacted them they were considerably moderate in their reactions while towards others their reaction was rather aggressive.

Functions and Activities of the Local Branches

The local branches, especially neighborhood organizations activities have one basic function for the political party. These activities serve as mechanisms that provide a permanent linkage between the party and its electoral base, consolidating the party's votes and increasing solidarity among party activists, members and supporters. Furthermore, through these mechanisms the activists can also detect sensitive voters, or even change voters' attitudes and perceptions on the party, contributing to the increase of the party's electoral base. Since contacting occurs on a very personal level, the activists can easily be informed on the basic needs of the people, they also can guess the ideological stance of the individual and whether he/she has the probability to vote for the party. This in return provides important data on how to convince the voter and shape the content and target of the electoral campaigning activities of the district decreasing the efforts and costs of the district branch. Another important function is to reinforce the image of the party as an organ which is sensitive to the needs and demands of its electoral base and the citizens as a whole, and works hard and continuously for this purpose.

There is great variety in the activities the neighborhood organizations perform. While these activities have the major aim to increase the party's positive image, they also function as a motivation and control mechanism of the activists' performance since all kind of activities are reported to the districts and from the districts to the province for each branch- main, woman and youth. Although the activities are similar in all neighborhoods, their amounts change.

Daily Activities and Functions of the neighborhood branches

The research confirms the tendency of local branches to form a linkage with communities in their geographical units through their activities effectuated via present political networks in order to increase party identification. The main activity of the neighborhood branch is the weekly meeting which is mostly effectuated on an informal base as home talks in which not only the administration but all citizens can participate. These meetings mostly takes the form of home talks where the neighborhood's district representative or neighborhood president inform citizens on the party's policies and note

different demands and problems, all mostly being local issues. Especially in home talks, the organization members bring with them the things offered to the guests and the house owner is asked to gather her/his neighbor or friends. The location of these meeting changes greatly; it is mostly realized in a members' house but any kind of occasional meeting in the neighborhood such as *mevlit* or Koran readings, women's tee day is preferable if possible. For main, youth organizations coffee houses are the most suitable place. These meeting are especially effectuated in areas frequented by lots of people so that they can contact as many people as possible. While increasing the number of the people informed on the party's policies, these meeting also serve as mechanisms that reinforce the perception that the party is working hard. Indeed, most of activists mentioned that they purposively made the meetings in crowded place to perform this end.

These meetings also serve as places to make new members. People are mostly demanded whether they want to become member or not at the end of the meeting. Within this respect, making new members was an important part of the party's strategy before the general elections. Information on the members was entered in a computer system which could be used nationally, messages were send on the cellular phones of the members where information on the party's activities at the local level was transmitted. This contributed to the mobilization of the members as a part of the electoral campaign.

Other forms of activities consist of participating in all social activities taking place in the neighborhood such as marriages, funerals and visits of newborns, ill, elders, Koran readings, *Mevlûts*. These visits are performed with some gifts such as cloths for baby, sugar, tea or coffee. While strengthening the bonds between activists as the representative of AKP and the citizens it contributes to a positive perception on the party's sensitivity towards the members and the society, and its overall performance.

Another important activity of the neighborhood branches covers all kinds of social and economic assistance to the citizens in need. While this assistance consists of informing people on how to benefit on the social, economic or health services provided both by the municipalities or the state, allocating economic aid is the most important part. How and where to apply for a wheelchair for the handicaps, ambulance services for the ill citizens, other application procedures for state services such as retirement, education aid programs, green card to benefit from free health services, care services for elders, education assistance for mentally disabled etc... The first step is to determine the helpless, (handicapped, poor etc) and report it to the district via the social affairs branch. Providing social and economic aid to the helpless is the second step. An important responsibility of the neighborhood branch is to

further control the economic conditions of the people benefitting from the social aid programs of the municipalities. Although officially, the control of the economic conditions of residents who applied to the benefit is effectuated by the field employees of the municipality, neighborhood branches are influential in all the process of application, continuation or cancelations. Lots of activists give examples of incidents where they have been influential in the cancelation of the services provided because they have determined that beneficiaries have done fake declarations about their economic situations. When demands for economic assistance is taken into consideration, the neighborhood branches play as broker that defends the individual's right if the demands have been effectuated under their knowledge. It is interesting that most of the neighborhood activists stated that the main cause they participated to the party was to help people in need. This shows that connection to the party provides an advantage in benefitting from these assistance programs. The organization members become even more powerful in providing these needs if they works at the municipality at the same time. Working at the municipality also helps the activists to reach different segments of the society; this is especially the case when the activists work in field as controllers of the economic situation or distributors of the aid packages, helping them to know these people more personally and changing the image of the party.

Some activists try to allocate donations from private companies, businessmen etc that are close to AKP using their social networks within the party. The women branch neighborhood president of Hacıahmet, informed that they have found funds to cloth children, to furnish houses or provide food packages from businessmen last year. During the electoral campaign lots of residents contacted the neighborhood presidents in order to attain economic assistance. Furthermore, activist talked among themselves on how they could help some households which they thought they were helpless. Representation reinforces the activists' ability to identify and help the ones in need. It also increases the general perception that the party does not discriminate between different communities in these activities.

Variation in activities between neighborhoods can be observed, especially in neighborhood where there is great reaction towards AKP. This mostly corresponds to neighborhood where radical groups are active such as İnönü in Sancaktepe, Hacıahmet in Beyoğlu or Kanarya in Büyükçekmece. In these neighborhoods where a representation criterion is also difficultly applied, activists perform their activities more discreetly and activists try not to expose themselves. Home talks are effectuated with less and trusted people while in other kind of other activities such as visits or helps, activist do not introduce

themselves as AKP representatives. A more long term strategy is effectuated, especially in neighborhoods where violence occurs.

There is not much evidence on the effect of being an AKP supporter or compliance in order to have access to these assistances or their cancelation. Within this respect, there seems to have variations, but even if control is not directly effectuated by activists, the network that neighborhood organization have formed and work through, provide considerable mechanisms through which control can be effectuated that are tied to the activists personal perceptions. Observation of known supporters in daily community relations, demands to participate in party activities and noting down the names of the participants are among these mechanisms. Besides, most of activists pointed that most of the BDP supporters have economic aid but still did not vote for the party. They mostly think this situation as unjust and unethical. Furthermore, there is sign that the party activists provide help to their entourage. The fact that most of the activist entered the party to help people confirms the expectation that AKP supporters are advantageous. I have heard in different occasions that the Kurdish citizens tried to join the party in order to be able to provide benefits to their entourage.

Activities and Functions during the Electoral Campaign

Local organizations also serve to the party as human resource with their large quantity that facilitates mobilization activities before and during the electoral campaigns. Furthermore, their strength affects the nature of the electoral campaigns effectuated in each neighborhood. Before the beginning of the official electoral campaign, neighborhood branches worked intensely for attaining the tasks the Istanbul branch demanded. For making as more members as possible activists participated in every social activity in the neighborhoods. Furthermore within a period of two month every neighborhood was asked to organize two home talks for every polls, given the fact that in a medium sized neighborhood there are approximately 30 polls, realization of 60 home talks necessitates a very good coordination and a strong neighborhood branch that have contact in every streets. Nevertheless some neighborhoods had difficulty in reaching their targets. Besides, activists were charged to make voter surveys in all the polls within two days in which they made door to door visits and filled forms where the voters' general information and complaints were asked. This has been mostly effectuated in all the neighborhoods observed.

During the elections neighborhood branches provide logistic to the electoral campaign of the district. Besides, they were mostly responsible in organizing the activities of the district's electoral campaign program effectuated at the neighborhoods with the participation

of two candidate deputies appointed by the Istanbul center each and every week of the day for a period of 2 months. When a deputy candidate came to the neighborhood, the organization was responsible for all activities. When the neighborhood branch controlled the neighborhood and was well coordinated the visits were efficiently used to motivate members and supporters, and persuade swing voters. These activities included home talks, visit for ill, elder and helpless people in order to find solution to the demands via the candidate deputies, to gather citizens for the meetings in the contacting the office where the candidate deputy informed on the party performance in government. In Sancaktepe and Beykoz, the campaigners mostly acted according to the demands and programs of the neighborhoods.³ This was especially the case in Sancaktepe since local branches are relatively stronger than Beyoğlu and Beykoz. All members were responsible to participate in activities in their neighborhood and other neighborhoods if appointed by the district branch.

Especially in neighborhoods where polarization is high, members of main and youth organizations worked as security guards. The personal characteristics of the activists were very important in these situations. When the activists were not respected enough or the branch did not have good contact with these groups, activities by the district could not be effectuated, such as in the neighborhoods of Hacıahmet and Çukur where support to the pro-Kurdish party BDP (Barış ve Demokrasi Partisi – Peace and Democracy party) are high and the neighborhood branches are not very successful to penetrate among them.

Recruiting people for general activities such as mass meetings, concerts (in Sancaktepe members were called to demand whether they will participate or not) or motivation breakfasts, dinners, trips or picnics for the official members was another function of the neighborhood activists. Besides gathering people for these activities, they also were responsible take the names and contact numbers of the participants. The distribution of the brochures to all the residents was an act mainly performed by main and youth organizations. Neighborhood branches were responsible to prepare the list of people responsible at the polls in their neighborhoods, besides, all of them were actively in charge to control the polls during the voting day with two official members, one in the poll board and one as observer and other non official members as floor or school responsible in the polling stations. When the neighborhood branches could determine the handicapped that can not go to the polling station on their own, they provided the means to transport them to the polling stations. In some neighborhoods activists even transported these people on a chair to the polls that were at the upper floor of the building.

Conclusion

Although the existing literature on political parties suggest the evolution of political parties into organizations where mobilization and organizational branches progressively has weakened, this study has tried to identify how strong party organizations could contribute to political parties mobilization efforts in consolidating and increasing the electoral support for political parties in geographical units with low socio-economic indicators. In accordance with this objective the study has tried to identify the mechanisms through which AKP has formed its roots in the society via its local branches mainly focusing at neighborhoods level in regions with low socio-economic indicators.

Within this respect the first section of the study has focuses on the important discussion on the role of party organizations especially local ones as provider of the link between the state and the society at the most local level. By Analyzing AKP's local branches, the study has tried to show that in contrast to major approaches, local organizations can still function very effectively especially under of party system characterized by an incumbent with hegemonic tendencies. It has been defended that especially in regions where socio-economic indicators are low local branches still acts as important mechanism through which the party's position on important issues are introduced, interest and demands of the voters are transmitted and control of distribution of resources are effectuated.

The second section of the study has been the evaluation of AKP local organization and branches according to these factors. Within this respect, first the administrative structure of the party and its recruitment strategy has been explored. It has been observed that the party's main strategy at the neighborhood level is to reach different segments of the society by creating an organizational network in which both the numbers; representative and individual characteristics of the activists matter. The party has formed an organizational structure where the information flow within and between each organizational level is assured and local branches act as the main provider of the information on the voters interests and needs. Daily and campaigning activities of the local branches and their functions have been identified. The results of the study confirm that nearly all activities that can be mainly grouped as representing the party, introducing the party's policy, informing the upper level of the organization on the interest and demand of the society and distribution resources were performed to consolidate the electoral base of the party and increase its support.

The results of the study on AKP confirms the expectation that local organizations play an important role as a link between the party and the voters; and act as an important actors in the party's mobilization strategy especially in regions with low socio-economic indicators.

Nevertheless, two different points' that would contribute in understanding diverging organizational strategies of political parties merits further attention. First, analyzing whether the party also uses this strategy in regions with high socio-economic indicators would be very interesting in understanding the role of socio-economic indicators. Second, although the study has mentioned the possible affect of both ideological and material nature of motivation of political participation, the effect of these factors on the organizational capacity of political parties may provide fruitful further information, in explaining AKP's consolidated and increasing electoral success and incumbents in other democracies.

END NOTES

*Research Assistant, Yeditepe University, Department of Political Science and International Relations, Istanbul, Turkey.

¹ Their main difference lies on the factors that affect voting behavior. While rationalists evaluate the choice of voters to be bounded only to the positioning on the specific elections and easily changes across elections (Downs, 1957; Hinich & Pollard, 1981; Hinich & Münger, 1994; Hinich, & Munger, 1997), socio-psychological approaches link voting behavior to longer process of evaluations that does not easily change (Campel, 1960; Lipset & Rokkan, 1967).

² These three districts were selected due to their variety in terms of their demographic characteristics.

³ The situation was different in Beyoğlu where all neighborhood activities were prepared and performed by the district which mostly consisted of street walks where candidate deputies distributed flowers to the residents. This was possibly due to the cosmopolite character of the district and Beyoğlu was rather an exception.

REFERENCES

Adaman, Fikret & Çarkoğlu, Ali (2000), *Türkiye'de yerel ve merkezi yönetimlerde hizmetlerden tatmin, patronaj ilişkileri ve reform*, İstanbul: TESEV.

Auyero, Javier (2001), *Poor people's politics : Peronist survival networks and the legacy of Evita*, Durham : Duke University Press.

Ayata, Sencer & Ayata Ayşe Güneş (1996), *Konut, komşuluk ve kent kültürü*, Ankara:T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı.

Ayata, Sencer (1991), *Sermaye Birikimi ve Toplumsal Değişim*, Ankara: Gündoğan Yayınları.

Bartolini, Stefano (2002), 'Electoral and party competition', in (Gunter R. At all) *Political Parties, Old Concepts and new Challenges*, Oxford: Oxford University press, pp: 86-110.

Bolleyer, Nicole (2009), "Inside the Cartel Party: Party Organization in Government and Opposition", *Political Studies*, Vol. 57, pp: 559-579.

Campbell, Angus et. Al (1976), *The American voter*, London: University of Chicago.

Çarkoğlu, Ali (22 April 2010), "Partisan Mobilization in Turkish Elections", Paper Presented at 2010 MPSA Conference, Chicago.

Calvo, Ernesto & Murillo, M. Victoria (22 April 2010), "When parties meet Voters: Partisan Networks and Distributive expectations in Argentina and Chile", Paper Presented at 2010 MPSA Conference Chicago.

Dalton, Russell J. & Wattenberg, Martin P. (2000), *Parties without partisans: Political Change in Advanced industrial Democracies*, Oxford: Oxford University Press.

Diamond, Larry J. & Gunther, Richard (2001), *Political Parties and Democracy*, Baltimore & London: John Hokins University Press.

Dixit, Avinash & Londregan, John (1996), "The Determinants of Success of Special Interest in redistributive Politics", *Journal of Politics*, Vol. 58, No. 4, pp: 1132-55.

Downs, Anthony (1957), *An Economic Theory of Democracy*, New York: Harper & Row.

Duverger, Maurice (1954), *Political Parties, Their Organization and Activity in Modern State*, London, New York: Methuen, Wiley.

Erder, Sema (1996), *İstanbul'a bir kent konu Ümraniye*, İstanbul: İletişim Yayıncılık.

Erder, Sema (1997), *Kentsel gerilim: enformel ilişki ağları alan araştırması*, Bakanlıklar, Ankara: Umag.

Estéves, Federico, Magaloni, Beatriz and Diaz-Cayeros, Alberto (January 18-19, 2002), "A Portfolio Diversification Model of Electoral investment", Paper presented at the Citizen-Elite Linkages' Workshop, Duke University, March 30- April 1, 2001; 2001 American political Science and Latin American Studies Association meetings, the Conference frontiers in Latin American political Economy, Stanford.

Heider, Knut & Saglie, Jo (2003), "Predestined Parties?: Organizational Change in Norwegian Political Parties", *Party Politics*, Vol. 9, No. 2, 2003, pp: 219-239.

Heper, Metin (1978), *Gece Kondu Policy in Turkey: An Evaluation with a Case Study in Rumelihisarüstü Squatter Area in Istanbul*, İstanbul.

Hinich, Melvin J. & Munger, Michael C. (1994), *Ideology and the theory of political choice*, Ann Arbor: University of Michigan Press.

Hinich, Melvin J. & Munger, Michael C. (1997), *Analytical Politics*, Cambridge: Cambridge University Press.

Hinich, Melvin J. & Pollard, Walker (1981), "A New Approach to Spatial Theory of Electoral Competition", *American Journal of Political Science*, Vol. 25, No. 2, pp: 323-343.

Huckfeldt, Robert & Sprague, John (1992), "Political Parties and Electoral Mobilization: Political Structure, Social Structure and the party Canvass", *American Political Science Review*, Vol. 86, No. 1, pp: 70-86.

Karp, JA & Banducci, SA (2008), "Getting Out the Vote: Party Mobilization in a Comparative Perspective", *British Journal of Political Science*, Vol: 38, No:1, pp:91-112

Karpat, Kemal (1976), *The Gecekondu: the Rural Migration and Urbanization*, Cambridge.

Katz, D. & Eldersveld, S. J. (1961), "The Impact of Local Party Activity upon the Electorate", *Public Opinion Quarterly*, 25, pp.1-24.

Katz, Richard S. & Mair, Peter (1992), *Party Organizations: A Data Handbook on Party Organizations in Western Democracies, 1960-90*, London: Sage.

Katz, Richard S. & Mair, Peter (1995), "Changing Models of Party Organizations: The Emergence of the Cartel Party", *Party Politics*, Vol. 1, No. 1, pp: 5-28.

Katz, Richard S. & Mair, Peter (1994), *How parties organize: change and adaptation in party organizations in Western democracies*, London: Sage Publications.

Kircheimer, Otto (1966), 'The Transformation of Western European Party System', in Political Parties and Political Development, La Palombara, J. & Weiner M. (eds), *Political Parties and Political Development*, Princeton: Princeton University Press.

Kitschelt, H. & Wilkinson, S. I. (2007), *Patrons, Clients, and Policies Patterns of Democratic Accountability and Political Competition*, Cambridge University Press, New York.

Koole, Ruude (1996), "Cadre, Catch-all or Cartel, A Comment on the Notion of Cartel Party, Party Politics, *Party Politics*, Vol. 2, No. 4, pp: 507-523.

Kopecky, Petr & Mair, Peter (June 2011), "Party Patronage in Contemporary Europe", *EUI Working Paper*, RSCAS 2011/41, Italy.

Kopecky, Petr & Spirova, Maria (2011), " 'Jobs for the Boys'? Patterns of Party Patronage in Post Communist Europe", *West European Politics*, Vol. 34, No. 5, pp: 897-921.

Kopecky, Petr at'al (16-19 February 2011), "Beyond the Cartel party? Party Patronage and the Nature of parties in New Democracies", Paper presented for joint IPSA/ESPR Conference, Sao Paulo, Brazil.

Kudat, Ayşe (1975), 'Patron Client Relations: *The State of Art* and Research in Eastern Turkey', in Akarlı Engin & Ben-Dor Gabriel (eds), *Political participation in Turkey: Historical Background and Present Problems*, Istanbul: Boğaziçi University Publication, pp: 61-87.

Lipset, S. M. & Rokan, S (eds) (1967), *Party Systems and Voter Alignments: Cross National perspective*, New York: Free Press.

Mainwaring, Scott, & Scully, Timothy (1995), *Building Democratic Institutions: Party System in Latin America*, Stanford, California, Stanford University Press.

Panebianco, Angelo (1988), *Political Parties: Organization and Power*, Cambridge, England, New York: Cambridge University Press.

Mair, Peter (1997), *Party System Change: Approaches and Interpretation*, Oxford: Clarendon Press.

Rosenstone, S. & Hassen, J. (1993), *Mobilization, Participation and Democracy in America*, Longman.

Sayarı, Sabri (1977), "Political Patronage in Turkey", *Patrons and Clients in Mediterranean Societies*, ed: Gellner, E., Waterbury, J., Center for Mediterranean Studies of the American Universities Field Staff, Hanover.

Scarrow, Susan (1996), *Parties and Their members: organizing for Victory in Britain and Germany*, Oxford: Oxford University Press.

Scarrow, Susan (2000), "Parties without members: Party organization in a Changing Political Environment", in R. Dalton & M. Wattenberg (eds), *Parties without Partisans, Political Change in Advanced Industrial Democracies*, Oxford: Oxford University Press, pp: 79-101.

Sunar, İlkay (1990), "Populism and Patronage: The Demokrat Party and its Legacy in Turkey", *Il Politico*, Vol. 55, No. 4, pp: 745-757.

Stokes, Susan (2005), "Perverse Accountability: A Formal Model of Machine Politics with Evidence from Argentina", *American Political Science Review*, Vol. 99, No. 3, pp: 315-325.

Brady, Henry E., Verba, Sidney and Schlozman, Kay L. (1995), "Beyond SES: a Resource Model of Political Participation", *American Political Science Review*, Vol. 89, No. 2, pp: 271-294.

Wedel, Heidi (2001), *Siyaset ve Cinsiyet: İstanbul Gecekonduklarında Kadınların Siyasal Katılımı*, İstanbul: Metis.

BARACK OBAMA'NIN DIŞ POLİTİKASINDA DEMOKRASİNİN YAYILMASI MİSYONU

Gökhan TELATAR*

ÖZET

Çoğu Amerikan siyasetçi gibi Barack Obama da Amerikan ulusal kimliğinde oldukça derin köklere sahip olan demokrasinin yayılması misyonuna önem vermektedir. Obama, tarihsel tecrübelerin liberal demokrasinin şimdiye kadar denenmiş en iyi yönetim biçimi olduğunu gösterdiğini pek çok kez vurgulamıştır. Ancak George W. Bush'un demokrasinin yayılmasına yönelik politikalarının iç ve uluslararası kamuoyundan büyük tepkiler alması nedeniyle bu misyonu yerine getirirken farklı bir perspektif benimsemiştir. Bu bağlamda demokrasinin yayılması misyonunun Amerikan dış politika söylemindeki merkezi konumunu zayıflatmış, Bush yönetiminin iddialı özgürlük gündemini benimsemekten kaçınmış, aktivist korumacı yaklaşım yerine model oluşturma yaklaşımını benimsemiştir. Bütün bunlar Obama'nın demokrasinin yayılması misyonunu terk ederek güvenlik ve istikrara ilişkin çıkarılara öncelik verdiği iddialarına neden olmuştur. Ayrıca dünya genelinde demokratikleşme bağlamındaki gelişmeler karşısında izlediği politikaları da demokrasi yanlılarını tatmin etmekten uzak kalmıştır.

Anahtar Kelimeler: Amerikan Dış Politikası, Demokrasinin Yayılması Misyonu, Özgürlük Gündemi, Model Oluşturma Yaklaşımı, Arap Baharı

MISSION OF DEMOCRACY PROMOTION IN BARACK OBAMA'S FOREIGN POLICY

ABSTRACT

Like many American politicians, Barack Obama gives importance to mission of democracy promotion which has deep roots in American national identity. Obama stressed many times that historical experiences show us that liberal democracy is the best government pattern which has been tried so far. Due to the fact that George W. Bush's policies for democracy promotion got enormous reaction from domestic and international public opinion, Obama followed a different way to implement this mission. He has weakened the central place of democracy promotion in American foreign policy discourse, has not embraced Bush administration's assertive freedom agenda, favored exemplarism over vindicationism. All of

these provoked arguments that Obama left the mission of democracy promotion and gave priority to security and stability. Moreover Obama's policies toward democratic events in the world could not satisfy democracy advocates.

Keywords: American Foreign Policy, Mission of Democracy Promotion, Freedom Agenda, Exemplarist Approach, Arab Spring

Giriş

ABD oldukça farklı etnik gruplardan oluşan bir halka sahip olmasına rağmen, demokratikleşmenin dünya genelinde desteklenmesi konusunda ülke içinde bir konsensüs mevcuttur. Bunun nedeni, dünyada demokrasinin yayılması düşüncesinin Amerikan ulusal kimliğinin şekillenme aşamalarına kadar geri gitmesi ve Amerikan dış politikasında yerine getirilmesi gereken bir misyon olarak görülmesidir. Kökenleri toprakta, etnisitede veya dilde yatan pek çok kimliğin aksine, Amerikan ulusal kimliğinin kökenleri liberal felsefeye dayanmaktadır (Moss, 1995: 189-190). Nitekim büyük çoğunluğu İngiltere'den gelerek koloniler halinde yaşayan göçmenler İngilizlerin özgürlük için mücadele geleneğine bağlı kalmış, kişisel özgürlüklerin tam bir garantiye kavuşması için mücadeleden geri kalmayarak kısa sürede demokratik yönetim geliştirmiştir (Nevins ve Commager, 2005: 29, 40-41). Kapitalizm, bireysel özgürlük ve insan ilerlemesi bu siyasal kültürün temel özelliklerini oluşturmuştur. Amerikalılar bu değerleri evrensel olarak görmekte ve tüm dünyanın benimsemesi gerektiğine inanmaktadır (Moss, 1995: 190).

Dolayısıyla demokrasinin yayılması misyonu, Amerikan halkının tüm insanlık için iyi olduğuna inanılan liberal demokratik ilkeleri ve insanlık tarihi boyunca denenmiş en iyi yönetim biçimi olan liberal demokrasiyi tüm dünyaya yaymak ve böylece dünyadaki diğer ulusları kurtarmak için Tanrı tarafından seçilmiş bir ulus olduğu yönündeki güçlü inanca dayanmaktadır. Bu inanca göre, Amerikalılar kendilerine düşen sorumlulukları yerine getirirse bütün dünya ABD'nin rehberliğinde barış ve sevgi içinde tek bir toplum halinde uyumlu bir şekilde birleşip kenetlenecek, böylece ABD şeytanın gücüne son verip insanlığın toplu kurtuluşunu ve Yaratıcı ile barışmasını sağlayacaktır (Ataç ve Gürsel, 2005: 76, 80). Diğer uluslardan farklı olarak ABD'nin liberal demokratik değerleri yayma misyonuna uygun bir şekilde dünya genelindeki gücünü ve prestijini artırmasının haklı olduğu düşüncesine dayanan ve "Amerikan istisnacılığı" (American exceptionalism) olarak da nitelendirilen (McCartney, 2004: 403, 407) bu vizyon Amerikan siyasal kültürüne "ABD'nin davası tüm insanlığın davasıdır" anlayışı biçiminde yansımıştır (Ataç ve Gürsel, 2005: 81). Bu inanç günümüze kadar varlığını korumuş ve Amerikan dış politikası üzerinde etkili olmuştur.

“Dünyayı demokrasi için güvenli hale getirme” parolasıyla hareket eden Woodrow Wilson’un başkanlığı döneminde demokrasinin yayılması misyonunun Amerikan dış politikasındaki yeri güçlenmeye başlamıştır. Bu misyon anlayışı I. Dünya Savaşı’nın yaşandığı ve dünyanın büyük bir yıkımla karşı karşıya olduğu bu dönemde Avrupa’da demokrasiyi koruma sorumluluğu olarak ortaya çıkmış, bu bağlamda ABD’nin savaşa girmesinde ve savaş sonrasında liberal demokratik değerlere dayanan bir uluslararası düzen oluşturulması için aktif çaba sarfetmesinde etkili olmuştur (Merk, 1966: 263-264; Schmitt, 1959: 328-329). Bu nedendir ki günümüzde demokrasinin yayılması misyonu Wilsoncu geleneğin bir parçası olarak anılmaktadır.

Demokrasinin yayılması misyonu Soğuk Savaş döneminde ABD’nin komünizme karşı “özgür dünyanın” savunuculuğunu yapmasıyla kendini göstermiştir. Nitekim ABD’nin II. Dünya Savaşı’ndan sonra barışın hakim olacağı bir dünya düzeni oluşturulması konusunda kararlı adımlar atmasında idealist amaçlar etkili olmuştur. Bu amaç çerçevesinde ABD, Truman Doktrini ve Marshall Planı ile Avrupa’nın yeniden inşasına, NATO ve diğer askeri ittifaklar aracılığıyla da Batı Bloku’nun savunulmasına yönelik adımlar atarak komünizmin özgür dünya karşısında oluşturduğu tehdit ile mücadele etmiştir. Soğuk Savaş’ın sona ererek komünizmin bir tehdit olmaktan çıkması liberal demokrasinin zaferi olarak yorumlanmış, Francis Fukuyama tarafından ortaya atılan “tarihin sonu” tezi¹ bunun en açık yansıması olmuştur. Bu düşünceden hareketle liberal demokratik değerlerin komünizmin çekildiği alanlarda hakim kılınması için harekete geçilmiş, bu bağlamda eski Sovyet coğrafyası ve Doğu Bloku ülkelerinin liberal demokrasi ve serbest piyasa ekonomisini benimseyerek uluslararası sisteme entegre edilmesi için yoğun çaba sarfedilmiştir.

Demokrasinin yayılması misyonu 11 Eylül sonrası dönemde ise daha büyük önem kazanmış ve askeri güç kullanma yoluyla yerine getirilmeye çalışılmıştır. Aslında dış politikaya bakış açısında bu misyona özel bir önem vermeyen George W. Bush, yönetim içindeki yeni muhafazakârların da etkisiyle, 11 Eylül saldırılarından sonra demokrasinin yayılması için aktif çaba sarf etmeye başlamış ve terörizmin kaynağının kurutulmasının ve saldırılarla ortaya çıkan ABD’nin güvenlik zafiyetinin ancak Ortadoğu’nun demokratikleştirilmesi yoluyla giderilebileceğini düşünmüştür. Bu amaçla aktif bir politika izleyen ve pek çok resmi inisiyatife girişen Bush yönetimi, Irak’ta askeri müdahale yoluyla Saddam Hüseyin rejimini devirmiş, İran ve Suriye gibi devletler üzerinde büyük bir baskı uygulamaya başlamış, Gürcistan, Ukrayna ve Kırgızistan’daki halk ayaklanmaları sonucu gerçekleşen rejim değişikliklerine dolaylı destek vermiştir.

Amerikan dış politikasında merkezi yere sahip olması ve pek çok siyasi ve askeri inisiyatife girişilmesi nedeniyle Bush'un başkanlık yaptığı dönem demokrasinin yayılması misyonunun "altın çağı" olmuştur. Ancak bu amaçla gerçekleştirilen rejim değişiklikleri, özellikle de 2003 yılındaki Irak savaşı uluslararası toplumun büyük tepkisini çekmiş, bu misyonun imajı üzerinde derin hasarlara neden olmuştur. Bu durumu telafi etme görevi ise yeni başkana, yani Barack Obama'ya kalmıştır. Selefinden oldukça olumsuz bir miras devralan Obama, dış politikasını ABD'nin uluslararası imajını düzeltmek ve Bush yönetiminin politikalarının neden olduğu sorunları çözmek üzerine oturtmuştur. ABD'nin uluslararası imajını olumsuz yönde etkileyen en önemli faktörlerden biri de demokrasinin yayılmasının dayatmacı bir şekilde ve askeri güç yoluyla sağlanmaya çalışılmasıydı. Dolayısıyla Obama'nın demokrasinin yayılması konusunda attığı adımlarda oldukça dikkatli olması gerekiyordu. Bu bilinçle hareket ederek temkinli bir yaklaşım benimseyen ve demokrasinin yayılmasına ilişkin demeçler verirken ve politikalar belirlerken oldukça dikkatli davranan Obama, bu sefer de demokrasinin yayılmasına yeterince ağırlık vermediği yönündeki eleştirilere göğüs germek zorunda kalmıştır.

Obama yönetiminin demokrasinin yayılmasına yönelik politikasını analiz etmeyi amaçlayan bu çalışmada önce Obama'nın izlediği dış politikaya kısaca değinilecek ve demokrasinin yayılması misyonunun buradaki yeri ortaya konulacaktır. Bu bağlamda Obama yönetiminin dış politika söyleminde demokrasinin yayılmasına verdiği ağırlık incelenecek, demokrasinin yayılması fonlarına tahsis ettiği maddi kaynaktan bahsedilecek, ardından demokrasinin yayılması konusundaki yaklaşımının temel unsurları ortaya konulacaktır. Son olarak ise, Obama yönetiminin dünyada demokratikleşme bağlamında yaşanan gelişmeler karşısındaki politikaları somut olaylar üzerinden analiz edilecektir.

Obama Yönetimi'nin Dış Politikasına Kısa Bir Bakış

Obama, oldukça zor bir dönemde başkanlığa gelmişti. Bir yandan küresel finansal krizin en şiddetli olduğu evre yaşanırken ve tüm dünya yeni Amerikan başkanından küresel ekonomiyi rahatlatacak önlemler almasını beklerken, diğer yandan da selefi Bush'tan sorunlarla dolu bir dış politika mirası devralmıştı. Obama göreve geldiğinde El-Kaide'ye karşı yıllardır süren mücadelede çok fazla mesafe alınamamış, örgütün lideri Usame Bin Ladin yakalanamamış, Afganistan'da El-Kaide yeniden örgütlenmeye ve Taliban da yeniden güç kazanmaya başlamış, ulus inşası anlamında oldukça az mesafe kaydedilebilmişti. Irak kısmen istikrara kavuşsa da, ABD için askeri anlamda bir an önce içinden çıkılması gereken bir bataklık olmaya devam etmekteydi. İran'ın nükleer sorunu konusunda Bush'un ikinci döneminde

diplomasiye rol verilmekle birlikte, pek fazla mesafe alınmamıştı. Bush döneminde oldukça sorunlu bir nitelik arz eden müttefiklerle ilişkilerin tamir edilmesi gerekmekteydi. Hepsinden önemlisi ise, Bush'un tek taraflı ve askeri gücü ön plana çıkaran politikalarıyla sarsılan ABD'nin uluslararası imajının düzeltilmesi, yani yumuşak gücünün yeniden artırılması gerekmekteydi.

Amerikan halkının dış politika konusundaki rahatsızlıklarının farkına varan Obama, Bush'un dünya görüşünün temel ilkelerini reddederek başkanlığa soyunmuştur. Bu düşünceye göre, Bush küreselleşmenin dünya politikası üzerindeki etkilerini kavrayamamış, yeni tehditler yarattığını ve terörizmin de bunlardan biri olduğunu görememiş, bu tehdidin sınırları aştığını, büyük askeri gücün bu koşullarda etkili olamayacağını, ABD'nin yalnız başına hareket edemeyeceğini, bu sorunlarla mücadele etmek ve çıkarlarını korumak için müttefiklerle birlikte hareket edilmesi gerektiğini anlayamamış (Lindsay, 2011: 765), 11 Eylül saldırılarına sorunları devlet merkezli gören ve askeri çözümlere öncelik veren geleneksel yöntemlerle karşılık vermiş, bu bakış açısı ABD'yi Irak savaşına götürmüş, Irak'ta yaşananların ertesinde dünya ABD'nin amaçlarına ve prensiplerine olan güvenini kaybetmiştir (Obama, 2007).

Obama'nın Bush'a eleştirisi aslında aktif bir dış politika izlenmesine yönelik değildi (Lindsay, 2011: 771). Obama da ABD'nin küresel liderliğini yeniden canlandırmak amacıyla yola çıkmıştır. Nitekim 2007 yılındaki bir makalesinde, kitle imha silahlarından terörizme kadar 21. yüzyılın tehditlerinin de geçmiştekiler gibi tehlikeli olduğunu, bu tehditlerin yeni bir vizyona dayalı liderliği gerektirdiğini belirtmişti (Obama, 2007). Obama'nın Bush'tan ayrıldığı nokta ise, bunun nasıl gerçekleştirileceğiydi. Bu bağlamda Obama'nın dış politika ve ulusal güvenlik konularında George H. W. Bush ve Bill Clinton'dan esinlendiğini söylemek mümkündür. Zira bu iki başkan ABD'nin hegemon konumunun Soğuk Savaş sonrası dönemde de devam ettirilmesi için gerektiğinde askeri güç kullanılmasına da sıcak bakmakla birlikte, George W. Bush'un yaptığı gibi Irak'ın veya Ortadoğu'nun özgürleştirilmesi gibi idealist bir amaç benimsememekte, dolayısıyla dış politikaya pragmatik bir şekilde yaklaşmaktaydı. Nitekim Obama, George H. W. Bush'un reelpolitığe dayanan diplomasisine saygı duyduğunu pek çok kez dile getirmişti (Hadar, 2009). Hatta Wall Street Journal'ın haberine göre, George H. W. Bush'un Ulusal Güvenlik Danışmanı Brent Scowcroft ile kendi başkanlığındaki yönetimin dış politika seçenekleri hakkında görüşmüştü (Dreazen and Gorman, 2008) .

ABD'nin küresel liderliğini yeniden canlandırmak amacıyla aktif bir dış politika izlenmesinden yana olan Obama'ya göre, bu amaçla yapılması gereken, dünyanın ortak

güvenliği paylaştığı anlayışına dayalı bir küresel liderlik sergilenmesiydi. Obama, Amerikan liderliğini yenilemek için de Irak savaşının sonlandırılması ve dikkatlerin Ortadoğu ve İslam dünyasındaki diğer sorunlar üzerine yoğunlaştırılması, nükleer silahların yayılmasının engellenmesi, terörizme karşı daha etkili bir küresel strateji geliştirilmesi, ortak tehditlerle mücadele etmek ve ortak güvenliği sağlamak için ittifakların, işbirliklerinin ve kurumların yeniden inşa edilmesi, adil, güvenli ve demokratik toplumların desteklenmesi gerektiğini vurgulamıştır (Obama, 2007).

Görüldüğü gibi Obama yönetiminin dış politika gündeminde çoğunluğu Bush döneminden miras kalan pek çok sorun ve konu vardı. Dolayısıyla Obama, göreve gelmez bu konularla meşgul olmaya başlamıştır. Bu bağlamda başkanlığının daha üçüncü gününde İsrail-Filistin barış sürecini yeniden başlatmak için eski senatör George Mitchell'i Ortadoğu özel temsilcisi olarak atamış (Hadar, 2009) ve Guantanamo esir kampının kapatılması emrini vermiş², Şubat ortasında Afganistan'a 17.000 asker daha (mevcut Amerikan askerlerinin sayısı 36.000 idi) gönderilmesi ve Şubat sonunda Amerikan askerlerinin Irak'tan çekilmesi emrini vermiş, Mart'ta İran Yeni Yılı nedeniyle bir mesaj göndermiş ve daha sonra İran'ın nükleer sorunu konusunda diplomatik görüşmelere başlanmış, Mayıs'ta İsrail'i Yahudi yerleşimlerini durdurmaya çağırmış, Haziran başlarında Kahire'de yaptığı konuşmayla İslam dünyası ile ilişkilerini yeni bir çerçeveye oturtmuş (Lindsay, 2011: 773-774), daha göreve geldiği ilk yılda Rusya ile ilişkileri yeniden düzeltmeye çalışmış, Çin'i ziyaret etmiş, Avrupa'nın güvenini yeniden kazanmak için çaba sarfetmiş, ekonomik iyileşmeye ve iklim değişikliği ile enerji bağımlılığı gibi sorunlara ağırlık vermiştir. Böylece Obama pragmatik bir dış politika izlemeye çalışmıştır (Nau, 2010).

Böyle bir pragmatist dış politikada demokrasinin yayılmasının yerinin Bush dönemi ile benzerlik arz etmesi beklenemezdi. Nitekim Obama, Bush yönetiminin iddialı özgürlük gündemini benimsemekten kaçınmıştır. Bush, 11 Eylül sonrası dönemden itibaren dış politikasını dünyada, özellikle de Ortadoğu'da zorba yönetimleri sona erdirmek üzerine oturtmuştu (Nau, 2010). Ancak Irak savaşı demokrasinin yayılması misyonunu hem ülke içinde hem de uluslararası alanda tartışmalı hale getirmişti. Dış politikaya bakışını pragmatist olarak nitelendiren Obama ise, ideoloji tarafından yönlendirilen bir dış politika izlemek istemediğini, İslam dünyasına yönelik Amerikan ulusal çıkarlarını temel alan realist bir politika izlenmesi gerektiğini belirtmiştir (Lindsay, 2011: 773). Dolayısıyla Obama'nın başkanlığı devralmasıyla artık terörizmin kaynağının kurutulması için toplumların dönüştürülmesi ve demokratik ulusların inşa edilmesi yerine, El-Kaide'nin ve diğer radikal ve

terörist örgütlerin bu ülkelerde yeniden güç kazanmasının ve ABD'ye karşı yeni saldırılar düzenlemesinin önlenmesine ağırlık verilmiştir (Nau, 2010).

Nitekim Obama, 11 Eylül sonrası dönemde demokrasinin yayılması politikasının öncelikle yöneldiği ülkeler olan Afganistan ve Irak ile ilgili stratejilerini açıklarken bunu açık bir biçimde ortaya koymuştur. Mart 2009'da yeni Afganistan ve Pakistan stratejisinin amacının bu iki ülkede El-Kaide'yi parçalamak, dağıtmak, yenmek ve bir daha başka bir ülkede güç kazanmasını engellemek olduğunu belirtmiş, Aralık 2009'da stratejiyi güncellerken bu amacı daha da daraltarak El-Kaide'yi sığınacak yer bulmaktan mahrum etmek ve Taliban'ın geri dönerek yönetimi devirmesini engellemek olarak ifade etmiştir (Nau, 2010). Obama 27 Şubat 2009'da Irak'tan çekilme stratejisinin amacını ise bağımsız, istikrarlı ve kendine güvenen bir Irak oluşturmak olarak açıklamış, bu amaca ulaşmak için güvenlik yönü ağır basan politikalar ve tedbirlerden bahsetmiştir (The White House, 2009). Görüldüğü gibi Bush yönetiminin demokrasinin yayılması ve rejim değişikliği politikalarının uygulama alanları olan Afganistan ve Irak'a yönelik politikalarda Obama döneminde güvenliğin tesis edilmesi ve istikrarın sağlanmasına ağırlık verilmiş, demokratik uluslar inşa ederek bu ülkeleri dönüştürmek gibi iddialı amaçlar benimsenmemiştir. Dolayısıyla Obama yönetimi dış politikasında güvenlik çıkarlarına demokrasi ve insan hakları gibi değerlerin yayılmasına oranla daha büyük öncelik vermiş, bunu hem dış politika söylemine hem de dış politika pratiğine yansıtmıştır.

Obama Yönetiminin Dış Politika Söyleminde Demokrasinin Yayılması

Amerikan ulusal kimliğinin bir unsuru ve partiler üstü bir misyon olan demokrasinin yayılmasına ABD'deki pek çok siyasetçi gibi Obama da önem vermektedir. Nitekim 2005 yılında Kongre'ye sunulup ancak 2007 yılında yeni versiyonuyla kanunlaşan Demokrasiyi Geliştirme Yasası'nın en önemli destekçilerindendi. Aynı yıl Senato'da Kongo Yardım, Güvenlik ve Demokrasinin Desteklenmesi Yasası'nı önermiş ve bu yasa 2006'da kanunlaşmıştır (Bouchet,2011:574). Başkanlık seçimi çalışmaları sırasında ise demokrasilerin en iyi ticari partnerleri ve müttefikleri olduğunu, demokratik devletlerin terörizm ve kitle imha silahları gibi tehditlerle daha iyi mücadele ettiğini belirterek demokrasinin önemine vurgu yapmıştır (Lappin, 2010). Ayrıca ABD'nin demokratikleşme ve yönetim reformu yardımlarının 2010'a kadar her yıl 50 milyon dolar artırılmasını savunmuştur. Obama, Ulusal Demokrasi Fonu'na (National Endowment for Democracy) ve demokrasi konusundaki sivil toplum kuruluşlarına aktarılan kaynağın da artırılacağını vaad etmekteydi (Bouchet, 2011: 574) .

Bunların yanında, Obama, demokrasinin yayılmasına önem veren bir ekip ile yola çıkmıştı. BM Büyükelçisi Susan Rice, Dışişleri Bakanlığı Politika Planlama Direktörü Anne Marie Slaughter, Ulusal Güvenlik Konseyi Çok Taraflı İlişkiler Kıdemli Direktörü Samantha Power, NATO Büyükelçisi Ivo Daalder gibi Obama'nın önde gelen danışmanları ve yönetimde kilit noktalara atadığı bazı isimler demokrasinin yayılmasına büyük önem vermekteydi. Ayrıca seçim çalışmaları sırasında Obama'nın dış politika ekibini yöneten Anthony Lake, Bill Clinton döneminde demokratik genişleme stratejisinin mimarıydı (Bouchet, 2010).

Ancak Obama, başkanlığının ilk yılında hem Amerikan hem de uluslararası kamuoyuna yeni yönetimin Bush'tan farklı olduğunu göstermeye çalışmıştır (Muravchik, 2009). Bu bağlamda özellikle göreve geldikten sonraki ilk aylarda, seçim çalışmaları sırasındaki beyanlarına uygun olarak, kendisini Bush yönetiminin bazı kilit konulardaki politikalarından ve uygulamalarından uzaklaştırmaya başlamıştır. Bunların en önemlilerinden biri de demokrasinin yayılmasının Amerikan dış politikasındaki yeri konusudur (Glen, 2011: 1-2). Obama'nın göreve geldikten sonra izleyeceği dış politikayı belirlerken karşı karşıya kaldığı en önemli sorun ABD'nin demokrasinin yayılmasına yönelik politikasının yeniden formüle edilmesiydi. Bush yönetimi demokrasinin yayılmasının dış politikadaki önemini artırmış, ancak bunun rejim değişikliği ile birlikte yürütülmesi ve özellikle Irak savaşı bu misyonun imajını lekelemiş, tüm dünyada demokrasinin yayılmasının aslında ABD'nin güvenlik gereksinimleri çerçevesinde girişeceği eylemlerin üzerini örten bir gerekçe olduğu düşüncesi hakim olmuştu (Carothers, 2009: 1). Ayrıca Bush yönetiminin bir yandan demokrasinin yayılmasına yönelik aktif bir politika izlerken bir yandan da ittifak içinde olduğu bazı anti-demokratik yönetimlerle ilişkilerini olumlu bir zeminde sürdürmeye çalışması bir çelişki olarak görülmekteydi (Lappin, 2010). Bush yönetiminin demokratikleşme politikalarının oldukça büyük tepki çekmesi ve demokrasinin yayılması misyonunun olumsuz bir anlam kazanması nedeniyle Obama yönetimi bu misyonun imajını düzeltme ve dış politika söyleminde bu konuya yapılan vurguyu değiştirme ihtiyacı hissetmiştir (Bouchet, 2011: 575) .

Nitekim Obama gerek göreve başlama konuşmasında gerekse göreve geldiği ilk aylarda demokrasinin yayılması konusundan nadiren söz etmiştir (Carothers, 2009: 2). Bu bağlamda göreve başlama konuşmasında demokrasi sözcüğünü hiç kullanmamış, özgürlük sözcüğünü ise sadece 3 defa kullanmıştı. Oysa selefi Bush 2005 yılındaki göreve başlama konuşmasında demokrasiye büyük ağırlık vermişti. Ayrıca Ronald Reagan'dan bu yana ilk kez bir başkan göreve başlama konuşmasında demokrasiye değinmiyordu (Bouchet, 2011: 572; Lappin, 2010; Carothers, 2009:2). Hillary Clinton da Senato'daki Dışişleri Bakanı olarak

atanmasının onaylanmasına ilişkin toplantıda yaptığı konuşmada Amerikan dış politikasının üç ayağını savunma, diplomasi ve kalkınmadan oluşan “üç D” olarak açıklarken dördüncü olarak demokrasiden bahsetmemiş (Clinton, 2009-a), bu Obama yönetiminin demokrasinin yayılmasına verdiği önemin azaldığı yorumlarına neden olmuştur.

Obama yönetiminin demokrasinin yayılması konusunda selefinden daha mütevazı bir yaklaşım benimseyeceğinin en önemli işaretlerinden biri de, Başkan Yardımcısı Joseph Biden’ın 7 Şubat 2009’da Münih Güvenlik Konferansı’nda yönetimlerinin amacının demokrasiyi dışarıdan zorlama yoluyla geliştirmek yerine, sivil toplum ve yabancı yönetimlerin içindeki ılımlı kesimler ile özgürlükleri koruyacak kurumları inşa etmek için çalışmak suretiyle geliştirmek olduğuna yönelik açıklaması olmuştur. Biden’ın bu açıklaması, Obama yönetiminin demokrasinin yayılmasına ilişkin Bush yönetiminin yabancı yönetimler üzerinde baskı uygulanmasına yönelik tavandan tabana doğru politikasından farklı olarak sivil toplumun desteklenmesine ve kurumların inşa edilmesine yönelik tabandan tavana bir politika izleyeceğini göstermekteydi (Singh, 2011).

Dış politika söyleminde demokrasinin yayılmasına zayıf vurguda bulunan Obama yönetimi zamanla bu konuya daha büyük ağırlık vermeye başlamıştır. Obama’nın demokrasinin yayılması konusundaki ilk önemli çıkışı 4 Haziran 2009’da Kahire’de gerçekleştirdiği konuşma olmuştur (Poppe, 2010: 27). Obama konuşmasında düşüncelerini özgürce açıklama, istediği yönetim biçimini dile getirebilme, hukukun üstünlüğü, adalet önünde eşitlik, istediği şekilde yaşama özgürlüğü gibi haklar ile şeffaf ve yolsuzluk yapmayan yönetimlerin her halk tarafından arzu edildiğini ifade etmiş, bunların Amerikan fikirleri değil birer insan hakkı olduğuna dikkat çekmiş, bu hakları kendilerinin de insan hakları olması nedeniyle desteklediklerini belirtmiştir. Obama ayrıca, seçimlerin tek başına yeterli olmadığını, yönetimlerin seçildikten sonra da halkın çıkarlarını siyasi çıkarlarının üstüne koymaları, iktidar gücünü zorlama yoluyla değil rıza yoluyla kullanmaları gerektiğinin altını çizmiştir (The New York Times, 2009). Obama, 23 Eylül 2009’da BM Genel Kurulu’nda yaptığı konuşmada ise uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması, nükleer silahların yayılmasının engellenmesi, küresel ekonomik kalkınma gibi amaçlara ulaşılmasında demokrasi ve insan haklarının zorunlu olduğunu ifade etmiştir (Obama, 2009-b). Obama ayrıca, 10 Aralık 2009’da Nobel barış ödülünü alırken yaptığı konuşmada da insan haklarına vurguda bulunmuş, insan haklarının korunmaması durumunda bir barıştan söz edilemeyeceğine dikkat çekmiş (Obama, 2009-a), böylece Amerikan dış politikasından bahsedilirken sık sık kullanılan demokrasi kavramına seçimlerden ve dar anlamdaki siyasal kurumlardan daha geniş bir anlam yüklemiş, bu kavramı ekonomik ve sosyal hakları da

içercek şekilde kullanmış (Bouchet, 2011: 575), demokrasi konusunu daha az tartışmalı olan insan hakları konusunun içine yerleştirmiştir.

Demokrasinin yayılması Obama yönetimi tarafından 2010 yılında yayınlanan Ulusal Güvenlik Stratejisi'nde de yer almıştır. Stratejide ABD'nin hiçbir ülkeye herhangi bir yönetim sistemi empoze etmeyeceği vurgulanmakla birlikte, uzun vadeli güvenliğinin ve refahının evrensel değerleri desteklemelerine bağlı olduğu, dolayısıyla bunu evrensel hakları dile getirerek, zayıf demokrasileri ve sivil toplumları destekleyerek, insan onurunun korunmasını destekleyerek yapacakları belirtilmiştir. Bu bağlamda tüm barışçıl, kanunlara uygun hareket eden ve şiddete başvurmayan demokratik hareketleri destekleyecekleri ifade edilmiştir (The White House, 2010-a: 36, 38).

Görüldüğü gibi Obama yönetimi demokratik değerlerin yayılmasına olan taahhüdünün altını her fırsatta çizmiş, ancak bu konuya yapılan vurguyu zayıflatmıştır. Nitekim Obama gerek BM Genel Kurulu'ndaki konuşmasında gerekse Nobel Barış Ödülü'nü alırken yaptığı konuşmada demokrasinin yayılmasına ilişkin genel ifadeler kullanmış, belli bir ülkeye veya belli bir olaya ilişkin bir görüş belirtmekten kaçınmıştır. Ayrıca Mısır'da yaptığı konuşmada da Kahire yönetimini demokratikleşme konusundaki isteksizliği nedeniyle açıkça eleştirmekten kaçınmıştır. Bu zayıflama, demokrasinin yayılmasının Amerikan dış politikasındaki yerinin yeniden şekillenmesi ile ilişkilidir. Başkanlığının ilk aylarında demokrasinin yayılması konusuna öncelik vermekten kaçınan Obama, demokrasinin yayılması konusundaki retorüğini oldukça yavaş bir şekilde geliştirmiş, ilerleyen satırlarda da değinileceği gibi bunu da oldukça geniş bir çerçeveye oturtarak insan hakları ve kalkınma ile birlikte değerlendirmiştir (Poppe, 2010: 28).

Obama Yönetiminin Demokrasinin Yayılması Konusundaki Yaklaşımının Temel Unsurları

Demokrasinin yayılmasının Amerikan dış politikasındaki yerini yeniden tanımlayan Obama'nın bu konudaki yaklaşımının temel unsurları dört noktada özetlenebilir. Öncelikle, Obama yönetiminin demokrasinin yayılmasına ilişkin politikasını genel olarak dış politikasında benimsediği dünya ile yeniden angajman ve işbirliği çabaları çerçevesinde değerlendirmek gerekmektedir. Bu bağlamda Obama yönetiminin demokrasi ve insan hakları konusunda sert bir tutum takınması, İran ve Kuzey Kore gibi anti-demokratik rejimlerle diyalog ve işbirliği geliştirme ve Rusya ve Çin gibi küresel aktörlerle ilişkileri yeni bir zemine oturtarak varolan işbirliğini daha da güçlendirme çabalarını başarısızlığa uğratabilirdi (Katulis, 2009: 3-6; Barker, 2010; Lappin, 2010; Sharp, 2009: 1-2). Anti-demokratik rejimlere

karşı “sınırlı angajman” politikası izlemeye başlayan ve Bush yönetiminin bu devletleri nitelendirmek için sık sık kullandığı “haydut devlet” ya da “şer eksenli” gibi uluslararası toplumun tepkisini çeken kavramları terk eden Obama yönetimine göre, bir yandan terörizmle mücadele, kitle imha silahlarının yayılmasının engellenmesi ya da ekonomik bağların güçlendirilmesi gibi çıkarlar üzerinde yoğunlaşılırken bir yandan da bireysel hakların ve fırsatların genişletilmesine çalışılacak, yani bu rejimlerle bu çıkarlar konusunda yürütülen siyasi diyalog insan haklarını geliştirmek için de kullanılacaktı (The White House, 2010-a: 38). Ayrıca Obama yönetimi, Çin ve Rusya gibi kilit ülkelere yönelik insan hakları yaklaşımını “ilkeli pragmatizm” olarak tanımlamış, bu ülkelerle işbirliğinin küresel ekonominin sağlığı, nükleer silahların yayılmasını engelleme çabalarının geleceği, Kuzey Kore ve İran’ın nükleer faaliyetleri gibi güvenlik konuları ve iklim değişikliği gibi küresel sorunların yönetilmesi açısından kritik önem arz ettiğini ifade etmiştir. (Clinton, 2009-b) Dolayısıyla Obama yönetimi demokrasinin yayılması çerçevesindeki politikaların bu sorunların çözümüne yönelik inisiyatiflere ve küresel işbirliği çabalarına zarar vermemesine çalışmıştır.

Görüldüğü gibi Obama yönetimi, anti-demokratik haydut devletler üzerinde yoğunlaşan Bush yönetiminden farklı olarak, demokrasinin yayılması konusunda devletler ile karşı karşıya gelmemeye dayanan bir politika benimsemiştir (Poppe, 2010: ii). Dolayısıyla demokrasinin yayılması misyonunun karşılıklı anlayış, işbirliği ve zorlamaya başvurmama ilkelerine dayalı bir şekilde yürütülmesine çalışmıştır. Obama’nın demokrasinin dünyada başarılı olmasının ABD’nin dayatması ile değil, bireylerin nasıl yönetileceklerini talep etmesiyle gerçekleşeceğini ifade etmesi bunu göstermektedir (The White House, 2010-b). Obama yönetiminin bu politikası, demokrasinin yayılmasını Amerikan dış politikasının önemli bir amacı olarak görmekle birlikte Bush yönetiminin askeri güç kullanmasını ve rejim değişikliğine başvurmasını eleştiren kesimlerin görmeyi umduğu şeydi. Bu kesim, demokrasinin yayılması misyonunun hem ABD içinde hem de uluslararası alanda sarsılan itibarının gelecek yönetim tarafından onarılması ve ABD’nin kredibilitésinin yükseltilmesini istemekteydi (Poppe, 2010: 38).

Obama yönetiminin demokrasinin yayılması konusundaki yaklaşımının ikinci unsuru, model oluşturma³ görüşüne öncelik verilmesidir. Demokrasinin hiçbir ulusa dışarıdan empoze edilemeyeceğini açıkça ifade ederek ve her toplumun kendisi için en iyi olan ve kendi kültüründe ve geleneklerinde yer alan yolu izlemesi gerektiğini belirterek Bush dönemindeki aktivist korumacı yaklaşımı eleştiren Obama (Obama, 2009-b), Amerikan demokratik modelinin güçlendirilmesinin demokrasinin yayılmasındaki öneminden bahsederek model

oluşturma görüşüne verdiği önemi ortaya koymuştur. Buna göre, Amerikan örneğinin gücü özgürlük ve demokrasinin dünya genelinde yayılmasına yardım edecekti. Bu nedenle demokratik değerlerin ve insan haklarının benimsenmeye devam edilmesi, bu çerçevede ABD'nin kendi ülkesinde işkenceye hiçbir istisna söz konusu olmaksızın engel olması, terörizm ile mücadele ederken anayasaya ve vatandaşlık haklarına uygun hareket etmesi, ulusal güvenliğini sağlarken mahremiyet ile şeffaflık arasında iyi bir denge kurması, vatandaşlık haklarını koruması, hukukun üstünlüğü ilkesine bağlı kalması, farklılıklara saygı duyması ve bu farklılıklardan güç alması gerekmektedir (The White House, 2010-a: 36-37).

Obama'nın aktif olarak demokrasinin yayılması yoluyla değil de model oluşturma yoluyla demokrasinin yayılmasına öncülük yapmaya yönelik bir yaklaşım benimsemesi dikkate değerdir. Çünkü model oluşturma görüşü Bush yönetimi tarafından benimsenmemiş, Bill Clinton yönetimi tarafından ise nadiren dile getirilmiştir (Poppe, 2010: 31). Böylece demokrasinin yayılması konusunda Bush döneminde yapılan hatalardan ders alan Obama, bu konudaki sözcüklerini seçerken dikkatli davranmakta, model oluşturma yoluyla liderlik yapmanın demokrasinin yayılmasının en etkili yolu olarak altını çizmekte, demokrasinin yayılması politikasının yürütülmesi sırasında her halkın demokratikleşme konusunda kendi yolunu seçme hakkına saygı duyulmasına vurgu yapmaktadır (Atlantic Review, 2007; Obama, 2009-b).

Üçüncüsü, Bush'tan farklı olarak, Obama'nın demokrasi konusunu daha az tartışmalı olan insan hakları konusunun içine yerleştirmesidir. Nitekim 2010 yılındaki stratejide demokrasi ve insan haklarının yayılması aynı başlık içinde yer almış ve bu başlık altında da daha çok insan haklarına ağırlık verilmiştir. Stratejide düşünceleri ifade etme, toplantı yapma, ibadet etme, liderleri seçme özgürlükleri ile insan onuru, hoşgörü, eşitlik, adalet gibi Amerikan ulusunun üzerine kurulu olduğu değerlerin aynı zamanda evrensel olduğuna inandıkları, bu değerleri benimseyen ulusların daha başarılı ve ABD'ye karşı daha barışçı oldukları, ABD'nin de bu değerler üzerine kurulduğu, bu değerleri dünya genelinde yaymak için çalışacakları ifade edilmiştir. Görüldüğü gibi stratejide bahsedilen değerler hem demokratik değerleri hem de insan haklarını içermektedir. Stratejide bu değerleri benimseyen devletlerin daha adil, daha barışçıl ve daha meşru olması nedeniyle ABD'nin bu değerlerin yayılmasını destekleyeceği, evrensel haklara olan desteklerinin Amerikan liderliği için temel olduğu ve dünyadaki güçlerinin kaynağını oluşturduğu ifade edilmiştir (The White House, 2010-a: ii, 35, 37-38).

Dördüncü ise, Obama yönetiminin demokrasinin yayılması çabalarını kalkınma konusundaki çabalar ile ilişkilendirmesidir. Buna göre, savunuculuğu yapılan demokratik

değerlerin dünyada kabul görmesi için halkların günlük yaşamlarında ilerlemeler olması gerekmekte, zira dünya nüfusunun yarısı ekonomik, siyasal, yasal ve sosyal açıdan baskı altında bulunup marjinalleşmeye maruz kalıyorsa demokrasiyi geliştirmenin de tehlikeye girmesi söz konusu olmaktadır (Clinton, 2009-a). Nitekim 2010 yılındaki stratejide, temel insan haklarından bahsedildikten sonra, insan onurunun korunmasına olan taahhütlerinin kalkınmayı da içerdiği, bu nedenle yoksullukla mücadele edecekleri belirtilmiş; bu bağlamda küresel sağlık stratejisi geliştirilmesi, gıda güvenliğinin sağlanması, insani krizlere müdahale edilmesi yoluyla temel ihtiyaçların karşılanarak insanların daha iyi bir yaşam standardına kavuşturulması, böylece insan onurunun korunması ve yüceltilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Böylece Obama yönetiminin demokrasinin yayılması konusundaki yaklaşımını oldukça geniş bir çerçeveye oturtarak insan hakları ve kalkınma ile birlikte değerlendirmiş, bunların birbirlerini güçlendireceğine inanmıştır (The White House, 2010-a: ii, 37, 39-40).

Demokrasinin Yayılması Fonları ve Obama Yönetimi

Çalışmanın buraya kadar olan bölümünde Obama yönetiminin demokrasinin yayılmasını dış politika gündeminden kaldırmadığı, sadece bu misyonun Amerikan dış politikasındaki yerini kendi stratejik öncelikleri çerçevesinde yeniden tanımlama çabası içinde olduğu anlatılmaya çalışılmıştır. Bu durum demokrasinin yayılması çerçevesindeki programlara ve fonlara ayırdığı bütçeden de anlaşılmaktadır. Nitekim Obama yönetiminin, günümüzde de etkisini devam ettiren küresel finansal krizin en şiddetli hissedildiği bir dönemde göreve gelmesine rağmen, demokrasinin yayılmasına ayrılan kaynakta kesintiye gitmemesi, tam aksine bazı fonlara daha fazla kaynak aktarması oldukça önemlidir.

Bu bağlamda göreve geldikten çok kısa bir süre sonra yaptığı 2010 yılı bütçe önerisinde, Dışişleri Bakanlığı ve Dış Operasyonlar bölümü kapsamındaki Adil ve Demokratik Yönetim başlığı⁴ için tahsis edilen miktarın %9.1 artışla 2.81 milyar dolara yükseltilmesini istemiştir. Bunun önemli bir kısmını Afganistan'a (%28.46'sı), Irak'a (%11.7'si) ve Pakistan'a (%6.8'i) ayırmıştır (Freedom House, 2009: 1, 7). Obama yönetimi bu oranlarda 2011 yılı bütçe önerisinde de artışa gitmiş, bu bağlamda bu başlığa aktarılan kaynağın %18 artırılmasını önermiştir. Bu miktarın önemli bir kısmı yine Afganistan'a (önceki yıla göre %73 artış), Irak'a (önceki yıla göre %47 azalış) ve Pakistan'a (önceki yıl ile aynı) gitmiştir (Freedom House, 2010: 9, 14). Obama yönetimi 2012 yılı bütçe önerisinde ise, Adil ve Demokratik Yönetim başlığına ayrılan kaynakta ilk bütçe önerisi olan 2010 yılına göre %7.35 oranında düşüşe gitmiştir⁵. Bu kaynağın %37'sini Afganistan (önceki yıla göre

%20 düşüş), %5'ini Pakistan (önceki yıla göre %13.42 düşüş), %10'unu Irak (önceki yıla göre %63.3 artış) almıştır.

Afganistan, Pakistan ve Irak için ayrılan kaynağın büyüklüğü, Obama yönetiminin demokratikleşmeye kaynak tahsis ederken güvenlik çıkarları açısından büyük önem atfettiği ülkelere öncelik verdiğini, dolayısıyla demokrasinin yayılmasına yönelik politikasını genel olarak dış politikasındaki öncelikleri çerçevesinde belirlediğini göstermektedir. Zira Obama seçim çalışmaları sırasında dış politika konuları içinde en büyük ağırlığı Afganistan'da güvenlik ve istikrarın sağlanmasına vermişti. Pakistan ise bu ülkeye komşu olması nedeniyle yine güvenlik çıkarları açısından önem arz etmekteydi. Obama Irak'a nispeten daha az önem verse ve Amerikan askerlerinin çekilmesini amaçlasa da, yarım kalan misyonun tamamlanması açısından bu ülkeye de kaynak ayırmak zorundaydı. Dolayısıyla Obama yönetimi bu ülkelerde güvenlik konuları üzerinde yoğunlaşırken demokratikleşmeyi göz ardı etmemiş, demokratikleşmenin güvenliğin sağlanmasına katkıda bulunacağına inanmıştır.

Nitekim Obama yönetiminin Mart 2009'da açıkladığı Afganistan ve Pakistan'a yönelik stratejide⁶, demokrasi ve iyi yönetimi tesis etmek için sivil çabalara ağırlık verilmesi öngörülmekteydi. Obama ayrıca, 15 Temmuz 2008'de Bush yönetimi tarafından önerilip ancak Ekim 2009'da kendi başkanlığında yürürlüğe giren ve Pakistan'a yapılan askeri olmayan yardımların üç kat artırılmasını ve Washington'un bu ülkede demokrasinin güçlendirilmesi için çaba sarfetmesini öngören Pakistan İle Geliştirilmiş Ortaklık Yasası'nın⁷ güçlü bir destekçisiydi. Obama'nın Nisan 2009'daki Irak ve Afganistan savaşları için ek bütçe önerisi Ekonomik Destek Fonu (Economic Support Fund) ve ABD Uluslararası Kalkınma Ajansı (United States Agency for International Development – USAID) bünyesinde demokrasi ve yönetim faaliyetlerinde ilave çaba sarfedilmesini isteyerek Afganistan için 295, Irak için 292 milyon dolar tahsis edilmesini içermiştir (Bouchet, 2010).

Obama yönetimi demokrasinin yayılması konusunda faaliyet gösteren ve bir kısmı Bush döneminde oluşturulan Yakın Doğu Bölgesel Demokrasi Bürosu, Dışişleri Bakanlığı Demokrasi, İnsan Hakları ve İşgücü Bürosu, USAID Demokrasi, Çatışma ve İnsani Yardım Bürosu, Ulusal Demokrasi Fonu, Millenium Challenge Corporation, Ortadoğu Ortaklık İnisiyatifi gibi pek çok kurum ve fona da kaynak tahsis ederek demokrasinin yayılmasına verdiği desteği ortaya koymuştur⁸. Bunlar içinden özellikle Ortadoğu Ortaklık İnisiyatifi (Middle East Partnership Initiative – MEPI) için ayrılan kaynakta artış önerisinde bulunması ise oldukça dikkat çekicidir. Nitekim Bush yönetimi tarafından başlatılan bu inisiyatifin Obama dönemindeki geleceği hakkında kuşkular söz konusuydu. MEPI'ye desteği sürdürerek

tahsis edilen kaynakta artışa gidilmesi konusunda ısrarcı olması Obama yönetiminin demokrasinin yayılmasına verdiği önemi göstermektedir⁹.

Tüm bu sayısal veriler, Obama yönetiminin demokrasinin yayılması konusunda selefi Bush yönetimine göre daha zayıf bir retorik kullanmasına rağmen, bu konuya önem verdiğini açıkça göstermektedir. Bu veriler ayrıca, Obama yönetiminin demokrasinin yayılması misyonunu önceki sayfalarda bahsedilen dış politika öncelikleri çerçevesinde yürüttüğünü ortaya koymaktadır. Nitekim ülkeler bazında en büyük yardımın Afganistan ve Pakistan'a yapılması, demokrasinin yayılmasına ayrılan kaynağın ağırlıklı olarak iyi yönetim ve kalkınma konularına tahsis edilmesi bu saptamayı desteklemektedir.

Obama Yönetiminin Dış Politika Pratiğinde Demokrasinin Yayılması

Obama yönetiminin demokrasinin yayılmasına yönelik yaklaşımını daha iyi analiz edebilmek için dünya genelinde demokratikleşme bağlamında yaşanan gelişmeler karşısında nasıl bir tepki verdiğine bakmak gerekmektedir. Dış politika söyleminde demokratikleşmeye merkezi yer vermemesi nedeniyle eleştiriler alan ancak demokrasinin yayılması için tahsis edilen kaynaklarda artışa giderek bu eleştirileri boşa çıkaran Obama yönetiminin dünyada demokrasi konusunda yaşanan gelişmeler karşısındaki politikaları ise bu eleştirileri yeniden şiddetlendirmiştir. Uluslararası alanda demokrasinin yayılmasına yönelik ilk önemli çıkışı olan 4 Haziran 2009'daki Kahire konuşmasından itibaren Obama bu konuda aktif bir politika izlememiş, dünyadaki bazı anti-demokratik uygulamaları eleştirmekte isteksiz davranmıştır.

Obama'nın demokrasinin yayılmasına ilişkin politikası, başkanlığının ilk yılında üç önemli gelişme ile sınanmıştır. Öncelikle, İran'da 12 Haziran 2009'da gerçekleşen tartışmalı seçimlerden sonra Tahran ve diğer büyük şehirlerde başlayan protesto hareketleri ve yönetimin bunları sert müdahalelerle bastırması karşısında temkinli bir politika izlemiş ve İran muhalefetinin seçimlerin demokratik niteliği konusundaki iddialarını kabul etmekte isteksiz davranmıştır (Poppe, 2010: 30). George W. Bush, 2005 yılındaki seçimlerde Ahmedinejat galip gelince, daha resmi sonuçların açıklanmasını beklemeden seçimleri kınamıştı (Beale, 2009). İran'a karşı izlediği angajman politikası çerçevesinde Tahran ile iletişim kanallarını açık tutmaya ve bu ülkenin iç işlerine karışmamaya özen gösteren Obama yönetimi ise (Akbarzadeh, 2011: 481), seçimleri eleştirmesi ve muhalif aday Hüseyin Musevi'yi desteklemesinin İran'da radikallerin güç kazanmasını sağlayacağını, ABD hakkındaki olumsuz imajı güçlendireceğini ve bu ülkenin nükleer faaliyetlerine yönelik olarak yürütülen diplomatik çabaları olumsuz etkileyeceğini düşünmüş (Solomon, & Spiegel, 2009), dolayısıyla İran'ın nükleer programı konusunda bir çözüme varılmasını demokratikleşme

konusundan daha ivedi bir sorun olarak görerek pragmatist bir politika izlemiştir (Bouchet, 2011: 583). Başkan Yardımcısı Joseph Biden'in çıkarlarının seçimlerden önce olduğu gibi İran'ın nükleer silah elde etmesini durdurmak ve terörizme desteğini kesmesini sağlamak olduğunu açıklaması bunun en iyi kanıtıdır (Wilson, 2009).

Obama yönetiminin karşılaştığı bir diğer gelişme, Honduras'ta seçimlerle iş başına gelen Devlet Başkanı Manuel Zeleya'ya karşı 28 Haziran 2009'da gerçekleştirilen askeri darbe olmuştur. Darbeye verilen uluslararası tepkinin büyük olmasına rağmen, Obama yönetiminin darbeyi kınaması ve Zeleya'nın görevine dönmesi çağrısında bulunması oldukça geç olmuştur (Weisbrot, 2009). Bunun da ötesinde, Amerikan Devletleri Örgütü'nün Honduras'a ekonomik yaptırım uygulanmasına ve Zeleya'nın ülkeye dönmesi için hazırlanan plana, istikrarsızlığa neden olacağı gerekçesiyle karşı çıkmıştır. Darbe yönetiminin anti-demokratik uygulamalarına ve insan hakları ihlallerine de oldukça geç ve zayıf bir tepki veren Obama yönetimi, darbe yönetimine ekonomik yaptırım uygulamaya sıcak bakmamıştır (North American Congress on Latin America, 2010: 18-19). 29 Kasım 2009'da Porfirio Lobo'nun galibiyetiyle sonuçlanan ve pek çok insan hakları ihlallerinin gölgesinde gerçekleşen seçimler çoğu Latin Amerika ülkesi tarafından tanınmamasına rağmen, Obama yönetimi seçimleri ileriye yönelik bir adım olarak tanımlamıştır (Perez, 2009). Obama yönetiminin bu tavrı, ABD'nin Latin Amerika'da otoriter yönetimleri desteklediği yılları anımsatmıştır.

Obama yönetimi ayrıca, Afganistan'da 20 Ağustos 2009'da gerçekleşen tartışmalı devlet başkanlığı ve 2010'da gerçekleşen parlamento seçimlerinden sonra da, bu ülkede istikrarın sağlanmasında Hamit Karzai'nin işbirliğine duyduğu ihtiyaç nedeniyle, yüksek sesle eleştiride bulunmayı tercih etmemiştir¹⁰(Poppe, 2010: 30). Washington'un Karzai yönetimine kapalı kapılar ardında baskı yaptığı yönünde haberler gelmiş, fakat ne Obama'dan ne de üst düzey bir yetkili tarafından yaşananları kınayan bir açıklama gelmemiştir. Obama yönetiminin bu tavrı, Bush'un Afganistan'ın demokratikleştirilmesi amacını terk ederek ABD'nin bu ülkeye yönelik politikasının hedefini güvenliğin sağlanması olarak sınırlandırmasından kaynaklanmaktaydı (Bouchet, 2010; Bouchet, 2011: 583).

Obama, başkanlığının daha ilk yılında karşı karşıya kaldığı bu üç gelişmeye yönelik politikalarında demokratikleşmeden ziyade güvenlik ve istikrara öncelik vermesi nedeniyle pek çok çevreden eleştiri almıştır. Bu politikalar Obama'nın dış politika söyleminde demokrasinin yayılmasının merkezi konumunu zayıflatması ile birlikte değerlendirilmiş ve ABD'nin demokrasinin yayılması misyonuna eskisi kadar önem vermediği iddialarının ortaya atılmasına neden olmuştur. Dolayısıyla demokrasinin yayılmasına yeterince önem vermediği

eleştirilerini boşa çıkarmak için çaba sarf eden Obama'nın bu demokrasi sınavlarında başarılı bir performans gösterememesi, bu çabalarını sonuçsuz bırakmıştır.

Obama yönetiminin demokrasinin yayılmasına yönelik politikasının test edildiği asıl gelişme ise "Arap baharı" olarak nitelendirilen ve pek çok Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkesini etkisi altına alan halk ayaklanmaları olmuştur. Obama yönetimin 17 Aralık 2010'da Tunus'ta başlayan ve daha sonra pek çok ülkeye sıçrayarak Tunus, Mısır, Libya ve Yemen'de liderlerin devrilmesine neden olan halk ayaklanmaları karşısındaki politikasını netleştirmesi oldukça zor olmuştur. Zira Obama yönetimi, selefinin demokrasinin yayılması misyonu üzerinde bıraktığı olumsuz imajı düzeltmek ile Arap dünyasında yaşanan demokratik ayaklanmalara ABD'nin tarihsel misyonunun bilincinde olarak destek vermek gibi bir ikileme karşı karşıya kalmıştır. Ayrıca bazı ülkelerde ABD'nin müttefiki olan liderlere yönelik gösterilerin düzenlenmesi Obama yönetiminin pozisyonunu netleştirmesini daha da zorlaştırmıştır. Obama yönetiminin ayaklanmalar karşısındaki politikalarında, karşı karşıya bulunduğu bu çıkmazın neden olduğu kafa karışıklığının izlerini görmek mümkündür.

17 Aralık 2010'da Muhammed Bouazizi isminde bir gencin kendini yakmasıyla Tunus lideri Zeynel Abidin Bin Ali'ye karşı başlayıp halktaki öfkenin sokaklara taşmasıyla iyice büyüyen ve nihayetinde Bin Ali'nin 14 Ocak 2011'de 23 yıllık otoriter yönetimini bırakarak ülkeyi terk etmek zorunda kalmasıyla sonuçlanan ayaklanmalara tüm dünya gibi ABD de hazırlıksız yakalanmıştı¹¹. Ayaklanmalar tüm Tunus'a yayılırken, Obama yönetimi Bin Ali'nin ülkesini terk etmesine kadar oldukça sessiz kalmıştır. Tunus yönetiminin göstericilere yönelik aşırı güç kullanması ancak 11 Ocak'ta Dışişleri Bakanlığı tarafından yapılan açıklama ile eleştirilmiş (AFP, 2011), Obama ise bu konu hakkında ilk kez 14 Ocak 2011'de konuşmuştur (The White House, 2011-b). Oysa Bin Ali aynı gün, bu konuşmadan önce ülkesini terk etmişti. Obama'nın ayaklanmanın bu aşamasına kadar sessiz kalması ABD'nin bölgede bir kez daha istikrarı demokrasiye tercih ettiği yorumlarına neden olmuştur (Bazzi, 2011).

Ayaklanmalar bölgede İran'a karşı ABD'nin desteklediği Sünni ılımlı İslam ittifakının en güçlü üyelerinden biri olan, İsrail ile yakın ilişkileri bulunan, bu nedenle de Amerikan yardımlarını en fazla alan ikinci ülke olan Mısır'a sıçrayınca Obama yönetiminin pozisyonunu netleştirmesi daha da zorlaşmıştır (Fakeeh, 2011: 263). Özellikle Irak savaşından sonra Amerikan karşıtlığının arttığı Ortadoğu'da demokratik yollardan seçilecek yönetimlerin geçmiş politikaları devam ettirmesinin oldukça zor olması nedeniyle (The Atlantic, 2011) Obama yönetimi Mısır'da 25 Ocak 2011'de başlayan ayaklanmalar karşısında oldukça yavaş hareket etmiş, siyasi reform sürecinin hızlandırılarak Mübarek rejimine karşı yürütülen

protestoların hafiflemesini sağlamaya çalışmıştır. Ancak muhaliflerin bu seçeneği kabul etmemesi üzerine, Mübarek'in 9 ay sonra yapılacak olan cumhurbaşkanlığı seçimlerine aday olmaktan vazgeçmesi için ikna çabaları yürütmüştür. Ne muhaliflerin ne de Mübarek'in bunu kabul etmemesi üzerine Mısır'da yönetim değişikliğinin engellenmesi iyice zorlaşmıştır (Lynch 2010: 36; Petras, 2011: 484-485).

Obama yönetimi de bu durumu fırsata dönüştürmek için çaba sarf etmiş, Arap halkından yana bir tutum alarak ülkesinin bölgedeki imajını düzeltmeye çalışmıştır. Bu bağlamda Mübarek'in gitmesini sağlamak için Mısır ordusu ile işbirliği yapmış (Lynch 2010: 36-37) ve Mübarek sonrası geçiş sürecini ordu aracılığıyla kontrol etmeye çalışmıştır. Mısır'daki ayrıcalıklı konumunu kaybetmemek için siyasi süreci kontrolünde tutmak isteyen ordu da Mübarek'e verdiği desteği geri çekmiş, bunun üzerine Mübarek 11 Şubat'ta istifa etmek zorunda kalmıştır (Lynch, 2010: 31; Petras, 2011: 487, 489). Mısır'da yaşanan olaylarda öncelikli amacı halkın demokratik taleplerinin desteklenmesinden ziyade mevcut rejimin korunması olan ABD¹² bunu önce Mübarek'in de koltuğunu koruyacağı bir şekilde sağlamaya çalışmış, bu mümkün olmayınca da Mısır'da rejimin temelini oluşturan ve Washington'un ülkedeki asıl müttefiki olan ordu aracılığıyla bu amacını gerçekleştirmiştir.

Ayaklanmalar uzun zaman geçmeden Libya'ya da sıçramış, Muammer Kaddafi'nin 15 Şubat 2011'de başlayan gösterileri güç kullanarak bastırmaya çalışması karşısında pek çok ülkeden tepki gelirken politikasını belirlemekte zorlanan Obama yönetimi belli bir süre hareketsiz kalmıştır. İlk etapta öncelikli amacını Amerikan vatandaşlarını korumak ve güvenli bir şekilde tahliye etmek olarak belirleyen ve Libya'daki insan hakları ihlallerini ise kınamakla yetinen (The White House, 2011-a) Obama yönetiminden Kaddafi'nin görevi bırakması gerektiğine ilişkin ilk açıklama ise 26 Şubat'ta gelmiştir (Clinton, 2011). Muhaliflerin kararlı mücadelesi ve koltuğunu bırakmamakta ısrarcı olan Kaddafi'nin güç kullanmaya devam etmesi üzerine krizin siyasal yollarla çözümü imkânsız hale gelmiş, dolayısıyla askeri müdahale seçeneğinin gündeme alınması gerekmiştir. Ancak Irak'ta yaşanan olumsuz tecrübe nedeniyle Obama yönetimi herhangi bir İslam ülkesine karşı bir askeri müdahalede bulunmaktan yana değildi. Bu durumda en iyi alternatif, gerçekleştirilecek müdahalenin uluslararası bir müdahale olduğu görüntüsü yaratmak ve operasyonda sınırlı bir rol alarak ABD'yi geri planda tutmaktı (Fakeeh, 2011: 266).

Nitekim Güvenlik Konseyi'nin kuvvet kullanılmasına izin veren 1973 sayılı kararın¹³ ardından 19 Mart'ta başlatılan "Şafak Yolculuğu" operasyonunda ilk bombayı Fransa atmış, Washington operasyonun komutasını çabucak (31 Mart'ta) NATO'ya devrederek askeri operasyonun ABD'nin öncülüğünde yürütüldüğü görüntüsü oluşmasını

engellemek istemiştir (CNN Türk, 2011). Bunda büyük ölçüde başarılı da olmuş, hem ABD'nin Libya halkının demokratik mücadelesine destek olduğu imajı yaratmış hem de bu askeri müdahale iç ve uluslararası kamuoyundan fazla tepki çekmemiştir. ABD'nin Kaddafi rejimi ile uzun yıllar oldukça kötü olan ilişkileri 2003 sonlarından itibaren belli ölçüde düzelmiş olsa da, Kaddafi gibi istikrarsız bir liderin devrilmesinin Amerikan çıkarları açısından faydalı olacağını düşünülmesi Obama'nın operasyona destek vermesinde etkili olmuştur. Ayrıca Fransa'nın başı çektiği Avrupa ülkeleri ile Ortadoğu ülkelerinin büyük desteği söz konusu olmasaydı Obama'nın Libya halkının demokratik taleplerine destek vermekte muhtemelen bu kadar istekli davranmayacağı söylenebilir.

Arap dünyasını etkisi altına alan ayaklanmalar 27 Ocak 2011'de, El-Kaide'nin Ortadoğu'da en güçlü olduğu ülkelerden biri olan Yemen'de de başlamıştır. Obama, ayaklanmalar sonucunda Ali Abdullah Salih'in devrilmesi halinde bu ülkenin Washington'un El-Kaide ile mücadelesine verdiği desteğin kesilebileceği endişesiyle, olası bir rejim değişikliğini engellemek için büyük çaba sarfetmiştir (Filkins, 2011). Ayaklanmalar giderek şiddetlendikçe ve El-Kaide bu durumdan avantaj sağladıkça Obama yönetimi kendi kontrolünde gerçekleşecek bir lider değişikliğinin en iyi çözüm olacağını düşünmüş (Boucek, 2011-a; Boucek, 2011-b), bu bağlamda Körfez İşbirliği Konseyi'nin anlaşma çabalarını desteklemiştir (Stuster, 2011). Nitekim aylar süren çabaların sonunda, 23 Kasım 2011'de Salih yönetimi yardımcısı Abed Rabbo Mansour Hadi'ye devretmesini öngören anlaşmayı imzalamıştır (News One, 2011). Yemen'de Salih'ten bağımsız olarak hareket edebilecek kamu kurumları bulunmadığı için rejimin devrilmesi durumunda anarşi ortamının oluşacağı ve El-Kaide'nin bundan fayda sağlayacağı endişesiyle (Filkins, 2011), Obama yönetimi rejimin korunup muhalefeti yatıştırmak için sadece devlet başkanının değiştirilmesine yönelik bir politika izlemiştir (Sharqieh, 2011).

Nüfusunun %70'ini Şiiiler oluşturmakla birlikte yönetimin Sünni olduğu Bahreyn'de 14 Şubat 2011'de başlayan ayaklanmalar ise, Obama'yı, ABD'nin Ortadoğu'daki deniz kuvvetlerine ev sahipliği yapan ülkede Şii bir yönetimin başa gelmesi durumunda bu işbirliğinin ortadan kalkacağı ve bölgedeki güç dengesinin İran lehine değişeceği endişesine sokmuştur (Reifer, 2011). Bu nedenle rejim ile muhalifler arasındaki iplerin kopmasının engellenmesi için büyük çaba sarfeden Obama, ayaklanmaları güç kullanarak bastırmaya çalışan Bahreyn yönetimini eleştirerek şiddete başvurmaması için baskı uygulamış (Birnbaum, 2011; Warrick, 2011), Körfez İşbirliği Konseyi'nin askeri yardım göndermesini eleştirmiştir (Fox News, 2011). Nitekim Washington'un büyük teşvikiyle, Kral Hamad bin Isa Al Khalifah Temmuz ayında ulusal diyalog çağrısı yapmış (BBC, 2011), gösteriler

sırasında yaşananları araştırmak için komisyon kurmuştur (Al Jazeera, 2011). Dolayısıyla Bahreyn’de yaşanan ayaklanmalarda öncelikli amacı statükonun bozulmasına izin verilmemesi olan Obama, Manama’ya yaptırım uygulamamış, Al Khalifah’a görevi bırakma çağrısında bulunmamış, hatta Bahreyn’e silah satışına devam etmiştir (Katzman, 2011: 13).

Suriye’de 26 Ocak 2011’de başlayıp Mart ortalarında iyice şiddetlenen ve halen devam eden ayaklanmalarda muhalifler uzun süredir direnmelerine rağmen henüz bir netice alamamış, Esad yönetimi göstericilere karşı şiddet uygulamış, ABD’nin çabaları ise şiddet eylemlerini durdurma konusunda yetersiz görülmüştür. Bu nedenle Obama yönetiminin Suriye’deki ayaklanmalara yönelik politikası, diğer örneklerden daha büyük eleştiri almıştır. Ayaklanmalar ABD için, Esad rejiminin devrilmesi ve Sünni bir yönetimin iş başına gelmesi durumunda İran ve Hamas önemli bir müttefikini kaybedeceği için fırsat, yeni yönetim döneminde Suriye’nin İsrail ve Irak’taki Şii hakimiyetindeki yönetim ile ilişkileri bozulabileceği için de risk oluşturmaktaydı (Miller, 2011-a). Bu nedenle Obama yönetimi uzun bir süre Esad rejiminin devrilmesini destekleme konusunda çekingen davranmış (Silence to Syrian Unrest, 2011), Esad’ın görevden ayrılması çağrısı ise ancak 18 Ağustos’ta gelmiştir (Cooper, 2011). Bu süre içinde Suriye’ye göstericilere karşı şiddet kullanılmaması uyarısında bulunmuş (Smith, 2011: 10) ve Esad rejimi üzerinde baskı uygulamak için ekonomik yaptırımlar uygulamıştır (The White House, 2011-c).

Obama’nın bu adımlarının işe yaramaması Libya’da yapıldığı gibi askeri seçeneğin neden gündeme alınmadığı eleştirilerini gündeme getirmiştir. Ancak Rusya ve Çin’in muhalefeti nedeniyle BM Güvenlik Konseyi’nin izninin mümkün olmaması (De Alwis, 2011), Suriye’nin Libya’dan daha güçlü bir orduya sahip olması (Achar, 2011), muhaliflerin yönetime karşı savaşacak yeterli silahlı güce sahip olmaması, Irak ve İran gibi Suriye’nin yakın komşularının askeri müdahaleye karşı olmasından dolayı yeterli bölgesel destekten yoksun olunması (Miller, 2011-b) gibi nedenlerle Washington askeri müdahalede bulunmaktan kaçınmıştır. Fakat yaptırımların etkili olmaması nedeniyle, Obama yönetimi, Esad üzerindeki baskıyı artırmak ve görevi bırakmaya zorlamak için Avrupa Birliği, Arap Birliği ve bölge ülkeleriyle birlikte çalışmaktadır (The Telegraph, 2011). Bir yandan da Esad sonrası dönemde Irak’ta olduğu gibi bir iç savaş yaşanmaması için muhaliflere birlik olmaları yönünde baskı yapmakta, bu nedenle tüm güvenlik sorunlarına rağmen büyükelçisini geri çekmemektedir (Cooper, 2011). Görüldüğü üzere Obama yönetimi Suriye halkının demokratik taleplerine destek olmak için çaba sarf etmekle birlikte, bu yöndeki adımlarını atarken oldukça dikkatli davranmakta ve ülkesini Irak’ta olduğu gibi bir çıkmazın içine sokmamaya büyük özen göstermektedir.

Bütün bunların sonucunda, başkanlığının ilk yılında karşı karşıya kaldığı İran, Honduras ve Afganistan'daki anti-demokratik gelişmeler karşısında demokrasinin yayılması misyonu açısından başarılı bir performans sergileyemeyen Obama yönetiminin son bir yıldır devam etmekte olan Arap baharı sırasındaki politikasının da hegemon olmanın sorumluluklarının yerine getirilmesi açısından çok fazla tatmin edici olmadığını söylemek mümkündür. Bunun en önemli nedeni, Obama yönetiminin Arap ayaklanmalarına yönelik politikasında demokrasinin yayılması misyonundan ziyade Amerikan ulusal çıkarlarını koruma amacının daha baskın olmasıdır. Obama her seferinde Ortadoğu halklarının demokratik taleplerinin destekçisi olduklarını ifade etmesine rağmen, bu desteğin yerine getirilmesi konusunda çok fazla çaba sarf etmemiştir. Mısır ve Yemen'de liderlerin görevi bırakmalarını sağlamak için yürüttüğü çabalar, Libya'ya düzenlenen askeri müdahalede yer alması, Suriye'deki ayaklanmalarda Esad rejiminin devrilmesi için bölge ülkelerinin çabalarını teşvik etmesi Obama yönetiminin bu süreçteki somut adımları olarak sayılabilecekken, burada öncelikli amaç mevcut krizlerin Amerikan çıkarları açısından mümkünse kazanç ile, mümkün olmaması halinde ise en az zarar ile sonuçlanmasının sağlanması olmuştur.

Sonuç

Demokrasinin yayılması misyonu, Amerikan ulusal kimliğinin bir unsuru ve Amerikan siyasetinde partiler üstü bir misyon olması nedeniyle, dış politikada her zaman önemli bir yere sahip olmuştur. Ancak bu önemin derecesi iç politik ve uluslararası konjonktüre göre değişiklik göstermektedir. Başkan veya yönetim içindeki üst düzey karar vericiler veya danışmanların demokrasinin yayılması misyonuna özel ilgi duymaları durumunda bu misyonun Amerikan dış politikasındaki ağırlığı artmaktadır. Buna en iyi örnek, 11 Eylül sonrası dönemde demokrasinin yayılmasına büyük önem veren yönetim içindeki yeni muhafazakârların etkisiyle George W. Bush'un bu amaçla inisiyatifler almasıdır. Ayrıca uluslararası alanda demokratikleşme bağlamında önemli gelişmelerin yaşanması durumunda, demokrasinin yayılmasının Amerikan ulusuna verilmiş bir misyon olduğu inancı nedeniyle ABD içinde hassasiyetler artmakta ve karar vericiler harekete geçme ihtiyacı hissetmektedir. Buna halen devam eden Ortadoğu'daki halk ayaklanmaları karşısında kamuoyunun ABD'nin halkların demokratik taleplerine kayıtsız kalmaması yönünde baskıları nedeniyle Barack Obama yönetiminin harekete geçmek zorunda kalması örnek verilebilir. Bunların yanında, dünyada demokratikleşme bağlamında gelişmeler yaşandığında demokrasinin yayılması adına hareket edilerek başka amaçlara ulaşmak veya çıkarları korumak için bir fırsat doğmaktadır.

George W. Bush'un demokrasinin yayılması gerekçesiyle askeri güç kullanma ve rejim değişikliği eylemlerine girişmesi, Obama'nın Libya'ya askeri müdahaleye katılması buna örnek verilebilir.

Konuşmalarında tarihsel tecrübelerin liberal demokrasinin şimdiye kadar denenmiş en iyi yönetim biçimi olduğunu gösterdiğini vurgulayan Obama da tüm Amerikan başkanları gibi demokrasinin yayılmasının ABD'nin bir misyonu olduğu bilinciyle hareket etmiştir. Ancak selefinin demokrasinin yayılmasına ilişkin politikalarının Amerikan kamuoyundan ve uluslararası toplumdan büyük tepkiler alması nedeniyle bu misyonu yerine getirirken farklı bir perspektif benimsemiştir. Bu bağlamda demokrasinin yayılması misyonunun Amerikan dış politika söylemindeki merkezi konumunu zayıflatmış, Bush yönetiminin iddialı özgürlük gündemini benimsemekten kaçınmış, Bush'un tepki çeken aktivist korumacı yaklaşımı yerine model oluşturma yaklaşımını benimsemiştir. Nitekim terörizmin kaynağının kurutulması için Bush'un yaptığı gibi demokratik ulusların inşa edilmesi yerine artık terörist örgütlerin bu ülkelerde yeniden güç kazanmasının ve ABD'ye karşı yeni saldırılar düzenlemesinin önlenmesine ağırlık vermiştir.

Bir yandan böyle bir çaba içinde olan Obama yönetimi, öte yandan demokrasinin yayılması misyonunu terk ettiği yönündeki eleştirilere göğüs germeye çalışmaktaydı. Bunun en önemli nedeni, dış politika söyleminde demokrasinin yayılmasına Bush'a göre daha zayıf vurguda bulunmasıdır. Ayrıca dünya genelinde demokratikleşme bağlamında yaşanan gelişmeler karşısındaki politikaları da demokrasi yanlılarını tatmin etmekten uzak kalmıştır. Bütün bunlar Obama'nın istikrarı ve güvenlik çıkarlarını demokrasiye tercih ettiği iddialarına neden olmuştur. Arap baharı olarak nitelendirilen Ortadoğu'daki halk ayaklanmalarının başlaması ise Obama yönetimini iyice zora sokmuştur. Demokrasinin yayılması misyonunun imajını düzeltmek ile Arap halkının demokratik taleplerine destek vermek gibi bir ikileme karşı karşıya kalan Obama yönetimi, ayrıca ayaklanmaların ABD'nin müttefiki olan liderleri hedef alması nedeniyle politikasını belirlemede zorlanmıştır.

Başkanlıktaki görev süresinin son yılına girmek üzere olan Obama'nın üç yıllık dış politikası değerlendirildiğinde, demokrasinin yayılması misyonunun yerine getirilmesi açısından başarılı bir performans sergilediğini söylemek zordur. Bunun en önemli nedeni, dış politika öncelikleri çerçevesinde izlemek zorunda olduğu politikaların kimi zaman demokratikleşmeden taviz vermeyi gerektirmesidir. Nitekim İran, Suriye ve Kuzey Kore gibi anti-demokratik rejimlerle diyalog geliştirip var olan sorunları diplomatik yöntemlerle çözmeye ve Rusya ve Çin gibi küresel aktörlerle ilişkileri yeni bir zemine oturtmaya çalışan Obama yönetimi, bu çabaların başarısızlığa uğramaması için demokratikleşme ve insan

hakları konusunda daha yumuşak bir tavır takınmıştır. Ayrıca Obama'nın demokrasinin yayılması konusundaki yaklaşımının asıl test alanı olan Arap baharında Amerikan yanlısı liderlerin hedef alınması, halkların demokratik taleplerine destek olma konusunda çekingen bir tavır almasına neden olmuştur. Bu bağlamda liderlerin devrildiği Tunus, Mısır ve Yemen'de mevcut rejimlerin varlığını sürdürmesini sağlamaya çalışmış¹⁴, Bahreyn'de ise olayların büyüyerek benzer sonuçların doğmasını engellemeye çalışmıştır. Dolayısıyla Obama demokrasinin yayılması konusundaki politikasını belirlerken diğer çıkarlara zarar vermeye özen göstermiş, Amerikan ulusal çıkarları ile demokratik amaçlar çatıştığında ise ulusal çıkarların korunmasına öncelik vermiştir. Ancak bunu yaparken demokratik değerlerin savunucusu ve halkların demokratik taleplerinin her zaman destekçisi olduklarını vurgulamaktan çekinmemiş, böylece hem Amerikan yumuşak gücünün artırılmasını sağlamaya çalışmış hem de çıkarlarını korumaya çalışırken tepki çekmek istememiştir.

SON NOTLAR

* Dr., Abant İzzet Baysal Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, Bolu.

¹ Ayrıntılı bilgi için Bkz: Fukuyama, 1999.

² Ancak Obama bu konuda verdiği sözleri tutmamış, 31 Aralık 2011'de tutukluluk sürelerini belirsiz bir hale getiren bir kararı imzalamıştır. Ayrıntılı bilgi için Bkz: The Associated Press, 2011.

³ Demokrasinin yayılmasına ilişkin model oluşturma görüşü (exemplarism), ABD'nin liberal demokratik değerlerin ve kurumların dünya genelinde yayılmasını kendi iç siyasal ve sosyal düzeninin mükemmelleştirilmesi ve bu şekilde dünyaya iyi bir model yaratılması yoluyla sağlaması gerektiğini savunmaktadır. Aktivist korumacı yaklaşım (vindicationism) ise, ABD'nin liberal demokratik değerleri yaymak için model oluşturma ötesine geçerek aktif sorumluluk üstlenmesi, bu süreci gerekirse müdahale ve kuvvet yoluyla hızlandırması gerektiğini savunmaktadır. Bu konuda ayrıntılı bilgi için Bkz: Monten, 2005: 113, 124-125.

⁴ Bu başlık altında sivil toplum, yönetim, hukukun üstünlüğü ve insan hakları, siyasal rekabet olmak üzere dört alana kaynak tahsis edilmektedir.

⁵ 2012 yılı bütçe önerisi Kongre'ye Ortadoğu'daki halk ayaklanmalarından önce sunulduğu için yukarıda belirtilen rakamlar Obama yönetiminin Arap baharından önceki politikasının ürünüdür. (Freedom House, 2011: 4, 7, 13, 15)

⁶ Obama'nın strateji hakkındaki açıklaması için Bkz: "Obama's Strategy for Afghanistan and Pakistan, March 2009", 2009.

⁷ Yasa için Bkz: Enhanced Partnership with Pakistan Act, 2009.

⁸ Bu kurumlara ve fonlara tahsis edilen kaynak hakkında bilgi için Bkz: McInerney, 2009: 9-17; McInerney, 2010: 10-19; McInerney, 2011: 7-13.

⁹ Obama yönetimi MEPI için ayrılan kaynakta %72 oranında bir artışla 2010 yılı bütçe önerisinde 86 (Kongre tarafından tahsis edilen 65), 2011 yılı önerisinde 86 (tahsis edilen 80), 2012 yılı önerisinde ise 70 milyon dolar tahsis edilmesini istemiştir. Oysa 2004'de 89.5 (talep edilen 145), 2005'te 74.4 (talep edilen 150), 2006'da 114.2 (talep edilen 120), 2007'de 50.8 (talep edilen 120), 2008'de 49.6 (talep edilen 75), 2009'da 50 (talep edilen 87) milyon dolar tahsis edilmiş, dolayısıyla 2006 yılından itibaren Beyaz Saray'ın MEPI için bütçe talebi Kongre tarafından sınırlı bir şekilde karşılanmıştı. (McInerney, 2009: 9, 11; McInerney, 2010: 10-12; McInerney, 2011: 9)

¹⁰ Nitekim Karzai, yaptığı atamalarla Seçim Şikâyet Komisyonu üzerinde denetim kurmuş, böylece sonuçlara yapılan itirazların da kendi istediği şekilde karara bağlanmasını sağlamıştır. Uluslararası gözlemciler de bu (2010) seçimlerde yaşanan hilelerin önceki seçimlerden daha büyük olduğunu belirtmiştir. (Bouchet, 2011: 584)

¹¹ ABD'nin Arap Baharı'na hazırlıksız yakalanıp yakalanmadığı konusunda değişik iddialar ortaya atılabilir. Ancak ayaklanmaların yaşandığı ilk ülke olan Tunus'ta başlayan gösterilere oldukça geç ve zayıf bir tepki vermesi, Obama yönetiminin ayaklanmaların nasıl bir seyir izleyeceğini ve ne kadar büyük bir boyuta varacağını anlamaya çalışmasından kaynaklandığı, dolayısıyla ABD'nin Arap Baharı'na hazırlıksız yakalandığı iddiasını destekleyecek önemli bir veridir.

¹² Elimizde somut veriler bulunmamakla birlikte, ABD'nin Mısır'da asıl müttefikinin ordu olması, Mısır ordusunun ABD'den önemli oranda yardım alması, Obama'nın da ordu aracılığıyla yürütülecek bir geçiş sürecini tercih etmesi, o günden beri ordunun demokratikleşme konusunda isteksiz davranmasında

rağmen Washington'un buna yeterince tepki vermemesi Obama yönetiminin amacının mevcut düzeni korumak olduğu iddiasını desteklemektedir.

¹³ Karar için Bkz: United Nations Security Council (2011), Resolution 1973 of 17 March 2011, Adopted by the Security Council on 17 March.

¹⁴ Arap Baharı'nın halen devam ediyor olması nedeniyle şu aşamada elimizde yeterince somut veriler olmadığı için bu konuda değişik iddialar ortaya atılabilir. Ancak Obama yönetiminin politikalarına bakıldığında, ABD ile iyi ilişkilere sahip olan rejimlerin varlığını koruması için çaba sarfettiği açıkça görülmektedir.

KAYNAKÇA

ACHAR, Gilbert (2011), "Syria: Militarization, Military Intervention and the Absence of Strategy", November 20, <http://zcommunications.org/syria-militarization-military-intervention-and-the-absence-of-strategy-by-gilbert-achcar>, (Erişim Tarihi: 25 Kasım 2011).

AFP (2011), "US Concerned about Reports of 'Excessive Force' in Tunisia", January 11, http://www.google.com/hostednews/afp/article/ALeqM5hMyFclQOzxFV3TeAc5SNUJL5_nA?docId=CN.G.5dbb2ae267c48491c896d1a990fa1596.701, (Erişim Tarihi: 7 Ağustos 2011).

AKBARZADEH, Shahram (2011), "Democracy Promotion Versus Engagement with Iran", *Journal of Contemporary Asia*, Vol: 41, No: 3, August, pp.470-482.

AL JAZEERA (2011) "Bahrain Inquiry Confirms Rights Abuses", 23 November, <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2011/11/20111123125645404851.html>, (Erişim Tarihi: 5 Kasım 2011).

ATAÇ, C. Akça ve Bahar GÜRSEL (2005), "Amerikan Apokaliptik'inin Dünü Bugünü", *Doğu Batı*, Sayı: 32, ss.73-88.

ATLANTIC REVIEW (2007), "Barack Obama: Restoring Exemplarism in US Foreign Policy", October 9, <http://atlanticreview.org/archives/866-Barack-Obama-Restoring-Exemplarism-in-US-Foreign-Policy.html>, (Erişim Tarihi: 29 Mayıs 2011).

BARKER, Peter (2010), "Obama Puts His Own Mark on Foreign Policy Issues", *The New York Times*, April 13.

BAZZI, Mohamad (2011), "U.S. Silence on Tunisia Proves it Favors Stability Over Democracy in Arab World", January 23, <http://www.post-gazette.com/pg/11023/1119812-82.stm?cmpid=news.xml>, (Erişim Tarihi: 7 Ağustos 2011).

BBC (2011), "Bahrain: Sunni Leaders Begin Talks with Shia Groups", 2 July <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-13999741>, (Erişim Tarihi: 5 Kasım 2011).

BEALE, Jonathan (2009), "Obama's Cautious Reaction to Iran", *BBC News*, 16 June, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/8102061.stm>, (Erişim Tarihi: 4 Ağustos 2011).

BIRNBAUM, Ben, "Obama Administration to Bahrain: Respect Protesters", *The Washington Times*, February 16, 2011.

BOUCEK, Christopher (2011-a), "Yemen After Saleh's Return and Awlaki's Exit", October 27, <http://www.carnegieendowment.org/2011/10/27/yemen-after-saleh-s-return-and-awlaki-s-exit/68im>, (Erişim Tarihi: 29 Kasım 2011).

------(2011-b), “Yemen in Crisis”, *The National Interest*, July 6, 2011, <http://www.carnegieendowment.org/2011/07/06/yemen-in-crisis/2rfo>, (Erişim Tarihi: 29 Kasım 2011).

BOUCHET, Nicholas (2010), “Barack Obama’s Democracy Promotion after One Year”, February 25, <http://www.e-ir.info/?p=3300>, (Erişim Tarihi: 29 Mayıs 2011).

----- (2011), “Barack Obama’s Democracy Promotion at Midterm”, *The International Journal of Human Rights*, Vol: 15, No: 4, May, pp.572-588.

CAROTHERS, Thomas (2009), “Democracy Promotion Under Obama: Finding a Way Forward”, *Cranegie Endowment for International Peace Policy Brief*, No: 77, February.

CLINTON, Hillary Rodham (2009-a), “Nomination Hearing to be Secretary of State”, January 13, <http://www.state.gov/secretary/rm/2009a/01/115196.htm>, (Erişim Tarihi: 29 Mayıs 2011).

----- (2009-b), “Remarks on the Human Rights Agenda for the 21st Century”, Washington, DC: Georgetown University, December 14, <http://www.state.gov/secretary/rm/2009a/12/133544.htm>, (Erişim Tarihi: 29 Mayıs 2011).

----- (2011), “Holding the Qadhafi Government Accountable”, February 26, 2011, <http://www.state.gov/secretary/rm/2011/02/157187.htm>, (Erişim Tarihi: 7 Ağustos 2011).

CNN TÜRK (2011), “Libya’da Komuta Yarın NATO’da”, 29 Mart, <http://www.cnnturk.com/2011/dunya/03/29/libyada.komuta.yarin.natoda/611439.0/>, (Erişim Tarihi: 7 Ağustos 2011).

COOPER, Helene (2011), “U.S. Is Quietly Getting Ready for Syria Without Assad”, *The New York Times*, September 19, <http://www.nytimes.com/2011/09/20/world/middleeast/us-is-quietly-getting-ready-for-a-syria-without-an-assad.html?pagewanted=all>, (Erişim Tarihi: 31 Ekim 2011).

DE ALWIS, Anthony (2011), “U.S. Stands to Gain Much from Intervention in Syria”, November 21, <http://www.highlandernews.org/opinions/u-s-stands-to-gain-much-from-intervention-in-syria-1.2713365>, (Erişim Tarihi: 25 Kasım 2011).

DREAZEN, Yochi J. and Siobhan Gorman (2008), “Scrowcroft Protégés on Obama’s Radar”, November 24, <http://online.wsj.com/article/SB122747548224451435.html>, (Erişim Tarihi: 28 Ekim 2011).

“ENHANCED PARTNERSHIP WITH PAKİSTAN ACT” (2009), http://frwebgate.access.gpo.gov/cgi-bin/getdoc.cgi?dbname=110_cong_bills&docid=f:s3263rs.txt.pdf, (Erişim Tarihi: 13 Haziran 2011).

FAKEEH, Raed (2011), “American Policies: Debating National Interests”, *Perspectives: Political Analysis and Commentary from the Middle East*, 2 May, pp.262-268.

FILKINS, Dexter (2011), “Letter from Yemen: After the Uprising”, *The New Yorker*, April 11, http://www.newyorker.com/reporting/2011/04/11/110411fa_fact_filkins, (Erişim Tarihi: 29 Kasım 2011).

FOX NEWS (2011), “Violence in Bahrain Provides U.S. with Latest Foreign Policy Challenge”, March 16, <http://www.foxnews.com/politics/2011/03/16/violence-bahrain-provides-latest-foreign-policy-challenge/>, (Erişim Tarihi: 5 Kasım 2011).

FREEDOM HOUSE (2009), *Making Its Mark: An Analysis of the Obama Administration FY2010 Budget Request for Democracy and Human Rights*, Washington, D.C.: Freedom House, July 1.

----- (2010), *Investing in Freedom: An Analysis of the Obama Administration FY2010 Budget Request for Democracy and Human Rights*, Washington, D.C.: Freedom House, April.

----- (2011), Investing in Freedom: Analysing the FY2012 International Affairs Budget Request, Washington, D.C.: Freedom House, May.

FUKUYAMA, Francis (1999), Tarihın Sonu ve Son İnsan, çev. Zülfü Dicleli, 2. Baskı, İstanbul: Gün Yayınları.

GLEN, Patrick J. (2011), "Democracy Promotion in the Obama Administration: An Opportunity to Match Action to Rethoric", Georgetown Public Law and Legal Theory Research Paper, No: 10-31.

HADAR, Leon T. (2009), "President Obama: A Realist Interventionist?", January 29, http://www.cato.org/pub_display.php?pub_id=9925, (Erişim Tarihi: 28 Ekim 2011).

KATULIS, Brian (2009), Democracy Promotion in the Middle East and the Obama Administration, A Century Foundation Report, New York, <http://tcf.org/publications/pdfs/pb681/Katulis.pdf>, (Erişim Tarihi: 29 Mayıs 2011).

KATZMAN, Kenneth (2011), Bahrain: Reform, Security, and U.S. Policy, Washington: Congressional Research Service Report, October 6.

LAPPIN, Richard (2010), "Obama and Democracy Assistance: Challenges and Responses", February 1, http://www.carnegiecouncil.org/resources/ethics_online/0042.html, (Erişim Tarihi: 29 Mayıs 2011).

LINDSAY, James M. (2011), "George W. Bush, Barack Obama and the Future of US Global Leadership", International Affairs, Vol: 87, No: 4, pp.765-779.

LYNCH, Marc (2010), "America and Egypt After the Uprisings", Survival, Vol: 53, No: 2, April-May, pp.31-42.

MCCARTNEY, Paul T. (2004), "American Nationalism and U.S. Foreign Policy from September 11 to the Iraq War", Political Science Quarterly, Vol: 119, No: 3, pp.399-423.

McINERNEY, Stephen (2009), The Federal Budget and Appropriations for Fiscal Year 2010: Democracy, Governance and Human Rights in the Middle East, The Project on Middle East Democracy, July.

----- (2010), The Federal Budget and Appropriations for Fiscal Year 2011: Democracy, Governance and Human Rights in the Middle East, The Project on Middle East Democracy, April.

----- (2011), The Federal Budget and Appropriations for Fiscal Year 2012: Democracy, Governance and Human Rights in the Middle East, The Project on Middle East Democracy, July.

MERK, Frederick (1966), Manifest Destiny and the Mission in American History, New York: Vintage Books, pp.263-264.

MILLER, Aaron David (2011-a), "Obama's Conflicting Policies on Syria", April 26, <http://www.politico.com/news/stories/0411/53758.html>, (Erişim Tarihi: 5 Kasım 2011).

----- (2011-b), "Do Not Attack Syria", The New York Times, November 18, <http://www.nytimes.com/2011/11/19/opinion/do-not-attack-syria.html>, (Erişim Tarihi: 25 Kasım 2011).

MONTEN, Jonathan (2005), "The Roots of the Bush Doctrine: Power, Nationalism, and Democracy Promotion in U.S. Strategy", International Security, Vol: 29, No: 4, Spring 2005, pp.112-156.

MOSS, Todd J. (1995), "US Policy and Democratization in Africa: Limits of Liberal Universalism", The Journal of Modern African Studies, Vol: 33, No: 2, June, pp.189-209.

MURAVCHIK, Joshua (2009), "The Abandonment of Democracy", Commentary, July 2009, <http://www.commentarymagazine.com/article/the-abandonment-of-democracy/> , (Erişim Tarihi: 29 Mayıs 2011).

NAU, Henry R. (2010), "Obama's Foreign Policy: The Swing Away From Bush - How Far to Go?", Hoover Institution Policy Review, No: 160, April 1, <http://www.hoover.org/publications/policy-review/article/5287>, (Erişim Tarihi: 26 Aralık 2010).

NEVINS, Allan ve Henry Steele Commager (2005), ABD Tarihi, çev. Halil İnalçık, 2. Baskı, Ankara: Doğu Batı Yayınları.

NEWS ONE (2011), "Yemen President of 33 Years Quits Amid Uprising", November 23, <http://newsone.com/world/associatedpress1/yemen-president-of-33-years-quits-amid-uprising/>, (Erişim Tarihi: 29 Kasım 2011).

NORTH, Andrew (2011), "What's the Difference between Libya and Yemen or Bahrain?", 19 March, <http://www.bbc.co.uk/news/world-us-canada-12792637>, (Erişim Tarihi: 7 Ağustos 2011).

NORTH AMERICAN CONGRESS ON LATIN AMERICA (2010), "A New Chapter of Engagement': Obama and the Honduran Coup", NACLA Report on the Americas, January/February, pp.15-37.

THE NEW YORK TIMES (2009), "Obama's Speech in Cairo", June 4, <http://www.nytimes.com/2009/06/04/us/politics/04obama.text.html>, (Erişim Tarihi: 2 Şubat 2011).

"OBAMA'S STRATEGY FOR AFGHANİSTAN AND PAKİSTAN, MARCH 2009" (2009), March 27, <http://www.cfr.org/pakistan/obamas-strategy-afghanistan-pakistan-march-2009/p18952>, (Erişim Tarihi: 16 Haziran 2011).

OBAMA, Barack (2007), "Renewing American Leadership", Foreign Affairs, Vol: 86, No: 4, July/August, <http://www.attiaspace.com/Assignments/obama.pdf>, (Erişim Tarihi: 26 Aralık 2010).

----- (2009-a), "Remarks by the President at the Acceptance of the Nobel Peace Prize" Oslo: December 10, <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-acceptance-nobel-peace-prize>, (Erişim Tarihi: 29 Mayıs 2011).

----- (2009-b), "Remarks by the President to the United Nations General Assembly", New York: UN Headquarters, September 23, http://www.whitehouse.gov/the_press_office/Remarks-by-the-President-to-the-United-Nations-General-Assembly/, (Erişim Tarihi: 29 Mayıs 2011).

PEREZ, Ana C. (2009), "Obama's Response to Honduran Election Disappoints", December 4, <http://www.winnipegfreepress.com/opinion/westview/obamas-response-to-honduran-election-disappoints-78501817.html>, (Erişim Tarihi: 6 Ağustos 2011).

PETRAS, James (2011), "Washington Faces the Arab Revolts: Sacrificing Dictators to Save the State", Journal of Contemporary Asia, Vol: 41, No: 3, August, pp.483-490.

POPPE, Annika E. (2010), "Whither to, Obama? U.S. Democracy Promotion after the Cold War", Peace Research Institute Frankfurt Report, No: 96, 2010.

REİFER, Tom (2011), "The 'Arab 1848': Reflections on US Policy & the Power of Nonviolence", February 23, <http://www.tni.org/article/%E2%80%9Carab-1848%E2%80%9D-reflections-us-policy-power-nonviolence>, (Erişim Tarihi: 7 Ağustos 2011).

SCHMITT, Bernadotte E. (1959), "The First World War, 1914-1918", Proceedings of the American Philosophical Society, Vol: 103, No: 3, June 15, pp.321-331.

SHARP, Travis (2009), "U.S. Foreign Policy Toward Iran in Obama Era", ISPI Policy Brief, No: 145, June.

SHARQIEH, Ibrahim (2011), "Yemen Needs Action, Not Just Talk", October 7, http://www.brookings.edu/opinions/2011/1007_yemen_sharqieh.aspx, (Erişim Tarihi: 29 Kasım 2011).

"SILENCE TO SYRIAN UNREST" (2011), The Layalina Review, Vol: II, No: 10, May 6-May 19, http://www.layalina.tv/Publications/Review/PR_VII.10/article8.html, (Erişim Tarihi: 5 Kasım 2011).

SINGH, Michael (2011), "The U.S. Approach to Promoting Democracy in the Middle East", Paper Presented at a Conference Organized by Euro-Mediterranean Foundation of Support to Human Rights Defenders: Democratic Change in the Arab Region: State Policy and the Dynamics of the Civil Society, April 2-3, Brussels, <http://www.washingtoninstitute.org/html/pdf/Singh20110403Brussels.pdf>, (Erişim Tarihi: 29 Mayıs 2011).

SMITH, Lee (2011), "Middle Eastern Upheavals: Weakening Washington's Middle East Influence", Middle East Quarterly, Vol: 18, No: 3, Summer, pp.3-10.

SOLOMON, Jay and SPIEGEL, Peter (2009), "Obama Says Iran Must Pick Its Own Leaders", June 16, <http://online.wsj.com/article/SB124510480449716609.html>, (Erişim Tarihi: 4 Ağustos 2011).

STUSTER, John Dana (2011), "What Can the U.S. Really Do for Yemen?", September 27, <http://www.cnas.org/node/7050>, (Erişim Tarihi: 29 Kasım 2011).

THE ASSOCIATED PRESS (2011), "Obama Signs Defense Bill, With 'Reservations'", December 31, <http://www.npr.org/2011/12/31/144524058/obama-signs-defense-bill-with-reservations>, (Erişim Tarihi: 17 Ocak 2012).

THE ATLANTIC (2011), "After Tunisia: Obama's Impossible Dilemma in Egypt", January 25, <http://www.theatlantic.com/international/archive/2011/01/after-tunisia-obamas-impossible-dilemma-in-egypt/70123/>, (Erişim Tarihi: 7 Ağustos 2011).

THE TELEGRAPH (2011), "Syria: Bashar Al-Assad 'Increasingly Isolated', Says US", November 15, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/syria/8890422/Syria-Bashar-al-Assad-increasingly-isolated-says-US.html>, (Erişim Tarihi: 25 Kasım 2011).

THE WHITE HOUSE (2009), "Remarks of President Barack Obama - As Prepared for Delivery Responsibly Ending the War in Iraq", Camp Lejeune, North Carolina, Friday, February 27, http://www.whitehouse.gov/the_press_office/Remarks-of-President-Barack-Obama-Responsibly-Ending-the-War-in-Iraq/, (Erişim Tarihi: 2 Şubat 2011).

----- (2010-a), National Security Strategy, Washington D.C., May.

----- (2010-b), "Remarks by the President to the United Nations General Assembly", September 23, <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2010/09/23/remarks-president-united-nations-general-assembly>, (Erişim Tarihi: 29 Mayıs 2011).

----- (2011-a), "President Obama Speaks on the Turmoil in Libya: 'This Violence Must Stop'", February 23, <http://www.whitehouse.gov/blog/2011/02/23/president-obama-speaks-turmoil-libya-violence-must-stop>, (Erişim Tarihi: 7 Ağustos 2011).

----- (2011-b), "Statement by the President on Events in Tunisia", January 14, <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2011/01/14/statement-president-events-tunisia>, (Erişim Tarihi: 7 Ağustos 2011).

----- (2011-c), "Fact Sheet on Syrian Sanctions", August 18, The New York Times, <http://www.nytimes.com/2011/08/19/world/middleeast/19Syria-Sanctions-Fact-Sheet.html?pagewanted=all>, (Erişim Tarihi: 31 Ekim 2011).

UNITED NATIONS SECURITY COUNCIL (2011), Resolution 1973 of 17 March 2011, Adopted by the Security Council on 17 March.

WARRICK, Joby (2011), "Bahrain Unrest: U.S. Lobbying Effort Preceded Easing of Crackdown on Protesters", The Washington Post, February 20, <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2011/02/19/AR2011021903878.html>, (Erişim Tarihi: 5 Kasım 2011).

WILSON, Scott (2009), "Uncertainty Over Election in Iran Leaves U.S. Balancing Diplomacy, Democracy", The Washington Post, June 15, 2009, <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2009/06/14/AR2009061402684.html>, (Erişim Tarihi: 4 Ağustos 2011).

WEISBROT, Mark (2009), "Does the US Back the Honduran Coup?", 1 July, <http://www.guardian.co.uk/commentisfree/cifamerica/2009/jul/01/honduras-zelaya-coup-obama>, (Erişim Tarihi: 5 Ağustos 2011).

AB'NİN ZAYIF EKONOMİK HALKASI YUNANİSTAN'IN EKONOMİK KRİZİ DİNECEK Mİ?

Serap DURUSOY*

Ömür ŞAMILOĞLU**

ÖZET

2007'nin ikinci çeyreğinde ABD' ortaya çıkan kriz, küresel bir niteliğe bürünerek pek çok ülke gibi Yunanistan'ı da etkisi altına almıştır. Ancak bu küresel krizin etkileri Yunanistan'ın geçmişten bugüne gelen sürdürülemeyen borçlarından dolayı ortaya çıkan borç krizi ile birleşince etkileri oldukça büyük olmuştur. Kuşkusuz bu gelişmede AB'nin zayıf ekonomik halkası olan Yunanistan ekonomisinin, iyi tahlil edilememesi ve gerçeğin anlaşılabilmesi de rol oynamıştır. Bu bağlamda Yunanistan' da yaşanmakta olan krizde hem içsel hem de dışsal faktörlerin etkili olduğu söylenebilir. Karşı karşıya kalınan krizden çıkış için Yunanistan'a IMF ve AB'den parasal destek sağlanmıştır. Sağlanan bu mali kaynaklarla süreç atlatılmaya çalışılmış ve borç oranının artmaması için kurumsal ve mali reform alanlarının genişletilmesi hedeflenmiştir. Bunun için sıkı denetim ve kayıt dışı ekonominin kontrolü içselleştirilmeye, yabancı sermaye girişi için çeşitli teşvikler sağlanmaya, turizm gelirlerinin ve deniz ticaretinin sonrasında ülkeye sağlanacak kaynak girişi için diğer ülkelerin girişimci kurum ve kuruluşlarıyla diyalog süreçleri oluşturulmaya başlanmıştır. Yunanistan krizi bir yandan AB'nin süreç içerisinde etkinliğinin bir yandan da Yunanistan'ın ekonomi yönetimine ilişkin tartışmaların çoğalmasına yol açmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yunanistan, Borç Stoku, Finansal Kriz, Performans Kriteri, Stand By Anlaşması.

WILL THE ECONOMIC CRISIS OF EUROPE'S WEAKEST LINK GREECE RECEDE?

ABSTRACT

The financial crisis that emerged in the USA in the second half of 2007 quickly achieved global proportions and influenced many countries including Greece. However, when the effects of the global crisis merged with the ongoing unsustainable external debt problems of Greece the effects of both crises were compounded. The inability to diagnose the Greek economy, which is without doubt the weakest link in Europe, and the resultant confusion as to

its true status, has played a significant role in this development. In this context, it can be stated that both internal and external factors have a contributing role. In fact, the country's 2008 macro-economic indicators reflected the unsustainable status and the revenue earning channels services sector which was the locomotive of the national economy, dried up, resulting in production decreases in agriculture and the industrial sectors. Financial support was provided by the EU and the IMF in response to the crisis that was confronted. Using the financial resources provided an attempt was made to avert the situation and widening of the corporate and financial reform scopes were attempted. In pursuit of these aims; tighter controls, internalization of the grey economy, and provision of various incentives to encourage foreign investment were introduced together with the initiation of dialogues with other countries entrepreneurial corporations and institutions in order to promote the flow of resources into the country from tourism and maritime trade. The Greek crisis has resulted in the increase of discussions of the extent of the effectiveness of EU in the process and the Greek economic administration as well.

Keywords: Greece, Outstanding external debt, financial crisis, Performance criteria, Stand by Agreement.

Giriş

ABD'de gerçek dünya ile sanal dünya arasındaki farkın büyümesine bağlı olarak ortaya çıkıp küresel niteliğe dönüşen ekonomik krizin, etkisini kaybettiğinin dillendirildiği sırada krizin ikinci aşamasına geçilmiş ve Yunanistan'ın başını çektiği AB ülkelerinde sıkıntı yaşanmaya başlanmıştır. AB üyesi Yunanistan, Euro Alanı'na dahil olmasından bu yana görülen en büyük ekonomik krizle karşı karşıya kalmıştır. Kriz, her ne kadar ülkenin küresel bağlantılarıyla ilişkili olsa da kendi içsel dinamikleri de bunda büyük rol oynamıştır. Yunanistan'ın AB'nin eleştirilerine hedef olmamak için verdiği raporlarda istatistiklerle oynaması, ülke çapında yeterli sanayileşmenin olmaması, son iki yılda AB kriterlerini hiçe sayarak bütçe açığını (% 12,7) ve kamu borçlarını (300 milyar Euro) rekor düzeye çıkarması AB üye ülkeleri arasında en zayıf halka olduğunu göstermiştir. Özellikle kamu borçlarının artmasında 2001 yılından itibaren borcun gerçek miktarının ne olduğunu maskeleye yarayan bir takım karmaşık türev enstrümanları da rol oynamıştır.

Yapılan mali düzenlemelerle borç oranındaki artışlar düşürülmeye çalışılsa da mali politikalar toplumun her kesimi tarafından yoğun bir tepki ile karşılanmıştır. Hükümet, sivil toplum kuruluşları ve halkın ülke genelindeki protesto gösterileri ile eleştirilmiş dolayısıyla ekonomik kriz sosyal alanda da krize yol açmıştır. Yunanistan'ı ekonomik çöküşün eşliğine

getiren bu borç krizi, AB üyesi ülkelere sıçrayacağı endişesini artırmıştır. Nitekim yakın zamanda Portekiz, İspanya ve İrlanda da görülen krizler bu endişelerin haklılığını göstermiş ve AB içinde yeniden bir düzenlemenin gerekliliğine ilişkin söylemleri çoğaltmıştır.

Dünya ekonomisinde son aylarda meydana gelen değişimlerin bundan sonraki süreçte olası etkileri tüm ülkeleri yakından ilgilendirmektedir. Gerek küresel düzlemde, gerekse Yunanistan ekonomisinde oluşan eğilimlerin tespiti bu açıdan önem taşımaktadır. Söz konusu eğilimlerin kimilerinin, daha önceki dönemlerde hiç görülmemiş gelişmeler olduğu iddia edilemez. Ancak tüm bu gelişmelerin tesadüfi olmayacak şekilde bir arada tezahür etmesinin ne gibi sonuçlar doğurabileceği üzerinde durmak yararlıdır.

İşte bu çalışmada Yunanistan ve AB'nin, yaşanan konjonktürdeki politikaları irdelenmiştir. Öncelikle Yunanistan ekonomisinin kriz öncesi makro ekonomik değerlendirilmesi yapılmış daha sonra krizin ortaya çıkışı ve etkileri; büyüme, enflasyon, işsizlik, dış ticaret, borç stoku ve bütçe dengesi gibi makro ekonomik göstergeler bağlamında incelenmiştir. Son bölümde ise Yunanistan'daki kriz yönetimi, kurtarma politikaları ve AB ve IMF'den sağlanan mali kaynaklar bağlamında AB ve IMF'nin süreç içerisindeki etkinliği tartışılmıştır.

Küresel Finansal Kriz

Kapitalist ekonominin bir canlanıp bir durması, her hangi bir ülkenin ya da iktidarının yanlış politikalar uygulamasından öte kapitalist sistemin doğası gereği ve onun işleyiş yasasından kaynaklanmaktadır ve kriz küreselleşme sürecinden ayrı tutulamamaktadır. Kapitalist ekonominin büyüme dönemlerini takip eden ciddi durgunluk dönemleri dünya ekonomisini krize sürüklerken, büyüyen bir işsizlik ve büyüyen bir yoksulluğu da beraberinde getirmektedir. Sistemin mekanizmaları genelde bu şekilde işlemekte ve adeta bir kısır döngü gibi geçmişte yaşananları yeniden üretmektedir. Eğer bu kapitalist mekanizmaya müdahale edilip tarihin akışı değiştirilmez ise sistem bir biçimde krizden çıkış yolu bulup yoluna devam etmektedir. Ancak krizi aşmış görünen ve büyümeye başlayan kapitalist ekonomi daha sonra bu kez eskisini katbekat aşan yeni bir kriz ile sarsılmaya başlamaktadır (Öniş ve Erdoğan, 2002: 15). Nitekim ABD'de ortaya çıkan kriz neo-liberal küreselleşmenin lideri konumundaki ülkelerin de önünde sonunda doğrudan ve olumsuz bir yönde etkileneceğini ortaya koyması açısından dikkat çekicidir.

Bu bağlamda yaşanmakta olan kriz basit bir ekonomik kriz değil, bir kere kapitalizmin dönemsel ve kendini yeniden yapılandırmasına neden olan krizlerden birisidir. Buna Rus iktisatçı Nikolai Dimitrieviç Kondratieff'in, tezlerinden yola çıkarak "kondratieff dalgaları"

adı verilmiştir (Şengöz, 2009). Nitekim Konradieff, teorisinde kapitalizmin çökeceğini savunmak yerine devresel bir hareketi olduğunu ve yoluna yeni bir döngüyle devam edebileceğini belirtmiştir. Çok basit olarak konradieff dalgaları daha doğrusu konradieff krizi, kapitalizmin kendini elli altmış yıllık dalgalarla yeniden tanımladığı dalganın içinde görülen krizdir. Dünyada en son konradieff dalgaları 1940'ların sonlarında ortaya çıkmıştır. Yaklaşık bir altmış yıl kadar o dalganın getirmiş olduğu dalgalanma içinde yaşanmıştır (Mandel, 1991). Bunun ikinci yarısında neoliberal ekonominin getirdiği devleti dışlayan her şeyi tamamen piyasalar üzerinden çözmeye çalışan iktisat anlayışı dünyada ekonomik yapılanmalarda yetkili olmuştur. Bu son krizle beraber hem altmış yıllık konradieff dalgasını hem de ideolojik bir iktisat anlayışını yansıtan neo-liberal iktisat anlayışının şekillendirdiği dünya ekonomisinin kurumsal olarak da tartışılması noktasına gelinmiştir. Çünkü piyasanın belirleyiciliğinin finansal liberalizasyon bağlamında finans kesiminin önemini abartan Anglosakson modeli kapitalizmin ciddi bir darbe alması buradaki en önemli noktayı teşkil etmektedir. Kapitalizmin önemli bir ayağını oluşturan finans kesiminin bu krizin merkezi olması küresel kapitalizmin nasıl ayakta kalacağı sorusunu da gündeme taşımıştır (Ulagay, 2009: 24). Bu noktada ise karşımıza finans kesimi ile reel kesim arasında ki dengesizliğin giderilmesi gerektiği gerçeği çıkarmaktadır (Gallino, 2007: 87). Aslında dünya ekonomileri bu gerçeğe 90 'lı yıllarda karşı karşıya kalmıştır.

1980'lerden itibaren finansal liberalizasyona bağlı olarak artan kısa vadeli sermaye akımlarının, reel getirilerin önemini yitirerek spekülative güdülerin üretken yatırımlara baskın çıkması ve sermaye denetimini engellemesi ile birlikte sermaye piyasalarında krizler doğurmuştur. Bu krizler kısa bir süre sonra uluslararası nitelik kazanarak ulusal makro ekonomik politikadaki denetimi de güçleştirmiştir. Nitekim, 1997 Temmuz'unda Tayvan'dan başlayan daha sonra pek çok Asya ekonomisini etkisi altına alan kriz buna örnek olarak gösterilebilir. 1997'ye bakıldığında Asya ülkelerinin makro göstergelerinde ciddi bir bozulma göze çarpmamaktadır. Kriz finansal sektörlerden kaynaklanmış ve büyük sermaye hareketlerinin yol açtığı bir kriz olarak karşımıza çıkmıştır. Bu krizin etkileri çok derin olmuş sonraki yıl Rusya, Brezilya, Türkiye ve Arjantin de bu krizden ciddi olarak etkilenmiştir. Hatta kriz Japonya'yı da derinden etkilemiştir (Went, 2001: 149-159). Söz konusu ülkeler gibi pek çok gelişmiş ve G.O.Ü.'lerin denetimsiz bir biçimde belli bir evrim içerisinde olmadan ve makro ekonomik dengeler sağlanmadan çok çabuk bir şekilde finansal serbestleşmeye gitmeleri krizle karşı karşıya kalmalarına neden olmuştur. Yani sermaye akışkanlığının yarattığı bu çelişki küreselleşmiş ekonomide sermaye piyasaları ve sermaye hareketleri serbestleştiği için özerk ve denetim dışı piyasa mekanizmasının çalışmasına yol açmaktadır.

Nitekim 2007'nin son çeyreğinde ABD'de ortaya çıkan kriz denetim dışı piyasa mekanizmasının nasıl sonuçlar doğurduğu ve aç gözlü bir kar anlayışının sonucunda ortaya çıkan köpüğün sonuçlarını bir kez daha ortaya koymak açısından önem taşımaktadır. Bu süreçte ABD Merkez Bankası FED, bir yandan Amerikan ekonomisini canlı tutmak, diğer yandan ise devlet borçlarını arttırmamak için düşük faiz politikası izlemiştir.

Bu politikanın aynı zamanda yüksek düzeyde seyreden cari açığın nispi olarak daralmasına olumlu katkıda bulunacağı beklentisi de dikkate alınmıştır. Düşük faiz politikasının açtığı yolda aşırı ve kontrolsüz bir rekabet içine giren bankalar nedeniyle, ABD'nin düşük gelirli kesimleri için dahi borçlanma cazip hale getirilmiştir. Düşük faiz özellikle ipotekli konut (mortgage) sektörünü etkilemiştir (Taylor, 2009). Bu dönemde mevduat ve yatırım bankaları ile derecelendirme kuruluşlarının davranışları aslında yasal ve ahlâkî zemini sonuna kadar zorladığı halde, bunlara göz yumulmuş olması krizi teknik olmaktan çıkartarak ahlâkî bir zemine taşımıştır. Zira, bu birliktelikten anlaşılması ve takip edilmesi çok karmaşık türev piyasaları doğmuş, maliyeti düşük ve alması kolay kredi imkanları da tüketicilerin aşırı borçlanmasına ve kontrolsüz kredi genişlemesine neden olmuştur. Böylece sistemin kırılganlığı da artmıştır. Nitekim IMF'nin Küresel Finansal İstikrar Raporuna göre 1999 yılında 10 trilyon doların altında olan türev ürünleri piyasasının hacmi, 2004 yılında 40 trilyona ve 2008 yılında ise 70 trilyon dolara yükselmiştir. Kredi hacmi gün geçtikçe büyürken; bol, kolay ve ucuz kaynaklara ulaşan kitlelerin patlayan talebi karşısında ipotek olarak gösterilen gayrimenkul fiyatları da artmaya başlamış ve sürekli bir şekilde yukarı giden varlık fiyatları aslında kurulan "saadet zincirinin" devamını sağlamıştır. Bu süreçte kısaca "sanal ipotekler" devreye sokulmuştur. Bu ipoteklerin menkul kıymete tahvil edilmesi krizi tetikleyecek zayıf halkaların başlangıcını teşkil etmiştir. Daha sonra bu varlıkların pazarlanmasında kredi derecelendirme kuruluşlarının devreye girmesiyle üçüncü ve ahlâkî açıdan en çok sorgulanması gereken safhaya taşınmıştır. ABD de ortaya çıkan krizde de bu süreç işlemiştir.

Bütün dünyayı etkisi altına alan küresel krizin göstergeleri her ne kadar 2007'ye kadar gitse de esas belirtiler 2008 Ağustos'unda ABD yatırım bankası Bear Stearns'ın batmasıyla ortaya çıkmıştır. Dev ABD bankalarının, yatırım fonlarının batması ve bir kısmının ABD hükümeti tarafından kurtarılması Büyük Buhrandan sonraki en şiddetli finans krizine dönüşmüştür. Özellikle küresel finans sisteminin damarları olan kredi kanallarının kurumması tüketicilerle birlikte pek çok büyük ve küçük ölçekli firmaların kredi kanallarının kesilmesine yol açmıştır. Öte yandan kriz, her ne kadar başlangıçta bir ipotekli konut krizi olarak ortaya çıkmışsa da, takip eden süreçte bir likidite krizine dönüşmüş, ardından da hızla reel sektöre

sıçramıştır. Bu durum gelişmekte olan ve yükselen piyasa ekonomilerini daha da derinden etkilemiştir (Durusoy, 2009:374).

Tablo 1: Küresel Krizin Likidite Krizine Dönüşüm Süreci

2007 Temmuz	2007 Ağustos	2007 Eylül	2007 Sonrası
Subprime/Kredi Krizi	Likidite Krizi	Kredi ve Likidite Krizi Devam Ediyor	
<ul style="list-style-type: none"> *Piyasalar subprime kredi ödemelerinin yapılmamasıyla şoka girdi. *Subprime kredilerine dayalı finansal ürünler tekrar değerlendirildi *Yüksek profilli olan yatırımcılar zarar kaydetti. *Yatırımcılar riskten kaçınmaya başladı. *Kredi riskleri yeniden fiyatlandı. *Yatırımcılar nakit varlıklarını sattı 	<ul style="list-style-type: none"> *İlk kredi sorunları sonuçlarını göstermeye başladı. *Risk iştahı azaldı. *Yatırımcılar varlığa dayalı finansman bonusu almakta isteksiz davrandı. *Kısa vadeli finansman talepleri oluştu. *Bankalar talepleri karşılamak için nakit tutmaya başladı. *3 aylık LIBOR oranları yükseldi. *Borçlanma maliyetleri etkilendi 	<ul style="list-style-type: none"> *Likidite açığı devam etti *Bankalar hala kısa vadeli borçlanmaya devam etti ve dönem faizlerini yükseltti. *Yeni kredi kullanıcıları için koşullar sıkılaştırıldı. *ECB, FED ve BOE gecikmeli olarak acil likidite sağladı. *FED Faizleri %0,5 puan indirdi 	<ul style="list-style-type: none"> *Yüksek dönem faizleri. *Spekülatif davranışlar kredi kullananları olumsuz etkiledi. *Tüketiciden kaynaklanan riskler azaldı. *Merkez bankası yardımlarını tahmin etmek kolaylaştı.

Kaynak: Demir ve Ermişoğlu, Küçük, Karabıyık, (2008), BDDK Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı, ABD Mortgage Krizi, Çalışma Tebliği, s.1

Mortgage krizi olarak adlandırılan krizin likidite krizine dönüşmesinde mortgage kredilerine dayalı menkul kıymetler ile kredi türev ürünlerinin risklerinin yanlış ölçülmesi hatta finansal mühendislik teknikleri kullanılarak ölçülemez hale getirilmesi ve denetleyici yapının yetersizliği sistemin bütününde büyük bir zafiyetin oluşmasına yol açmıştır (Frankel, 2009, Erişim Tarihi: 22.05.2009, Kaminsky and Schmukler, 2008:113-134).

ABD mortgage piyasasında özellikle subprime ve değişken faiz oranlı mortgage kredilerinin nakit akışlarının bozulması, bu piyasayla ilişkili menkul kıymet piyasalarını da etkilemiştir. Subprime kredileri riskli krediler grubunda yer almasına rağmen bu riskler göz ardı edilerek kredilerin kullandırılmasıyla sistemdeki sorunlar belirginleşmiştir. Riski yüksek kişilere daha yüksek faiz oranları ile mortgage kredisi kullandırılmıştır. Ancak faiz oranlarının yükselmesi ile faiz yükü artmış faiz ve anapara ödemelerinde aksaklıklar bas göstermiştir. Subprime mortgage kredileriyle başlayan kredi krizinin büyüyerek diğer kredi türlerini de etkisi altına alması, mortgage piyasasının tamamının etkilenmesine yol açmıştır. Konut fiyatlarındaki balon artışlar piyasada asimetrik bilgiye neden olmuştur. Böylece kredi

kullanıcıları yanlış yönlendirilmiş ve konut satın almanın bir yatırım aracı olarak algılanmasına neden olmuştur (Demir ve Ermişoğlu, Küçük, Karabıyık, 2008:4).

Öte yandan kredi veren kuruluşlar, karşılaştıkları riskleri bilanço dışına transfer etme konusunda abartılı davranmış, maruz kaldıkları riskleri kaydileştirdiklerinde ise bilançolarında önemli baskı oluşmuştur (IMF, 2008, Erişim Tarihi: 11.03.2011).

Nitekim 2008 ABD mortgage piyasası endeksi, borcunu ödemekte zorlanan ve borcunu yeniden yapılandırmak zorunda kalan mortgage borçlularının sayısının arttığını göstermesi bu gerçeği ortaya koymuştur. Mortgage kredilerinin 30, 60 ve 90 günlük gecikme oranlarına faiz yapısı itibarıyla bakıldığında, sabit faiz oranlı mortgage kredilerinin gecikme oranı %3,45 olarak gerçekleşirken, değişken faiz oranlı mortgage kredilerinin gecikme oranı %7,61 olarak gerçekleşmiştir. Değişken faiz oranlarının yüksek çıkmasının nedenleri arasında kredi kullanıcılarının yetersiz bilgilendirilmesi sonucu, yatırımcı beklentilerinin yüksek düzeyde gerçekleşmesi etkili olmuştur. 2008 yılı Şubat ayı itibarıyla gecikme oranları artmıştır. ABD mortgage piyasasında sorunlu krediler arasında; faiz oranı açısından değişken faizli mortgage kredileri, borçlunun özellikleri açısından da subprime mortgage kredileri yer almıştır (Stark and Buckley, aktaran, Demir ve Ermişoğlu, Küçük, Karabıyık, 2008: 47)

Bu olumsuz tablonun sınırlarını genişletmesi ve ABD'nin önde gelen yatırım bankalarından Lehman Brothers'ın iflası ve birçok ülkeden banka ve şirket iflas haberleri peş peşe gelmiştir. Yalnızca ABD'de iflas eden banka sayısının 90'ı geçmiş olması, krizin boyutlarının ne derece büyük olduğunun göstergelerinden yalnızca biridir. Finansal piyasalardaki güven bunalımının had safhaya ulaşması reel sektörü de olumsuz yönde etkilemiştir. Bankaların kredi arzını kısıması, azalan iç-dış talep, artan işsizlik rakamları, emtia fiyatlarında yaşanan düşüşler gündemi meşgul etmiştir. Öyle ki hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülke ekonomilerinin birçoğu resesyona girdiklerini kabul etmiştir. Hükümetler; krizi aşabilmek için faiz oranlarında tarihi indirimlere gitmiş, Avrupa Merkez Bankası faiz oranlarını 7 kez düşürerek 1.00'e çekmiş, FED'in faiz oranı ise 0.25'e düşmüştür. Ardı ardına ekonomik destek paketleri açıklanmış ve piyasa ekonomisinin işleyişine hiç de uygun olmamasına rağmen kamunun ekonomiye müdahalesini zorunlu olarak artırmıştır. Tüm AB üyesi ülkeler gibi Yunanistan'da da ekonomik krizin etkileri kendini hissettirmiştir. Özellikle cari açığın finansmanında en önemli kalemler olan turizm ve gemicilik gelirlerindeki düşüş kaygı uyandırmıştır (T.C. Atina Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, 2009: 41).

Ancak Yunanistan'da yaşanan krizin nedeni hem iç hem de dışsal sorunlarla ilişkilidir. Krizin arkasındaki içsel nedenler; yüksek kamu harcaması, zayıf kamu gelirleri, yapısal

politikalarındaki zayıflık ve uluslararası alandaki üretim (değer) zincirine eklenememe ve rekabet edememe iken dışsal nedenler ise; dış yatırımların düşüklüğü, ülke içerisinde imalat sektöründe kullanmaya yetecek kadar sermayenin olmayışı ve bunlara ilave olarak Avrupa Birliği'nin kural ve kıstaslarına adapte olmaya yönelik baskıları etkili olmuştur (Nelson and Beklin, Mix, 2010, Erişim Tarihi: 04.03.2010). Öyle ki Yunanistan Euro bölgesi üyesi olabilmek için gerekli makroekonomik göstergeleri (Maastricht Kriterleri) AB makamlarına bildirirken gerçekçi davranmaktan kaçınmak zorunda kalmıştır (Tsoulakis, 2010) .

Öte yandan Yunanistan dışında AB'nin diğer ülkelerini de etkisi altına alan küresel mali kriz, başlangıçta Kıta Avrupa'sını çok fazla etkilemeyecek bir kapitalizm krizi olarak algılanmışsa da, zamanla AB'nin içinde bulunduğu sorunları önemli ölçüde artırmıştır. Birleşik Krallık, İrlanda ve İspanya gibi milli gelirlerinde mali hizmetlerin payı yüksek olan ülkelerde ciddi sorunlar ortaya çıkmıştır. Küresel krizin sonucunda yaygınlaşmaya başlayan tüketici güveni kaybı ve dünya ticaret hacminin daralması, dünyanın sayılı ihracatçılarından biri olan Almanya ekonomisini de etkilemiştir (Grozdev, 2010, Erişim Tarihi: 07.03.2011)

Kriz ile birlikte 2009 yılında küresel finansal pazarlarda da tökezleme olmuş, Avrupa Birliği Pazar Performansı Kriterleri'ne göre performans oranı % 11'e düşmüştür (Standart&Poor's,2010, Erişim Tarihi: 08.03.2011).

Aslında AB'de yaşanan krizin temelleri anayasal anlaşma tartışmaları ile birlikte 2000'li yılların başında atılmıştır. Daha önceki tüm anlaşmaların yerine geçecek olan Anayasal Anlaşma, AB içinde var olduğu ileri sürülen karar alma mekanizmasını daha etkin hale getirmeyi amaçlamıştır. AB'nin bir süredir içinden geçmekte olduğu zorlu sürecin Lizbon Antlaşması'nın yürürlüğe girmesi ile sona ereceği düşünülmüştür. Ancak Lizbon Anlaşması'nın yürürlüğe girmesinin hemen ertesinde Yunanistan da patlayan ekonomik/mali kriz ile bu kriz ve krizin sona erdirilmesi için gerekli yöntem tartışmalarının, ekonomik ve parasal birlik (Euro) ve AB deki yansımaları, Avrupa Birliği geleceği nasıl şekillenecek? sorusunu tekrar gündeme getirmiştir (Eralp, 2010:2).

Krize hazırlıksız yakalanan AB ülkeleri, AB anlaşmalarında ekonomik ve mali politikaların koordinasyonuna ilişkin kesin hükümlerin bulunmamasının da etkisiyle, krizde ortak mücadele konusunda çok başarılı bir performans sergileyememektedir. Ancak bu alanda bazı AB üyesi ülkelerin liderlerinin sorumlu davranışları sonucunda sağlanan koordinasyon yıllarca birlikte çalışmanın getirmiş olduğu koordinasyon tepkisi olarak da nitelendirilmektedir (Tsoulakis and Olaf, Roger, 2009) .

Yaşadığı kriz ile birlikte AB, AB düzeyinde daha etkin bir ekonomik yönetişime, mali gözetime ve koordinasyonun kurumsallaşmasına olan ihtiyacının olduğu gerçeği ile

yüzleşmiştir. Nitekim bu ihtiyaç Lizbon Anlaşmasının 136. maddesine şu iki cümlenin eklenmesinin kararlaştırılmasına neden olmuştur: “Euro Bölgesi’ne üye ülkeler, bölgenin istikrarını korumak için kalıcı bir yardım mekanizması oluşturacak ve yardım alan üyelere sıkı koşullar konacaktır”. Üye ülkelerin, yenilenen Lizbon Anlaşması’nı 2012 yılının sonuna dek onaylamaları gerekmektedir. Yeni anlaşma, en geç 1 Ocak 2013’te yürürlüğe girecektir. (www.turkish.cri.cn/741.2010.12.17/1s130169.htm,2010, Erişim Tarihi: 17.12.2010).

Yunanistan’da Kriz Öncesi ve Sonrası Temel Makro Ekonomik Göstergelerdeki Değişiklikler

Yunanistan’da 20. yüzyılın ilk yarısına kadar tarıma dayalı bir ekonomi hüküm sürmüştür. Tütünün en önemli ihrac maddesi olduğu yine bu tarihte gemi, inşa ve taşımacılığın elde edilen gelirler ve yurt dışında yaşayan Yunanlıların ülkeye gönderdikleri döviz ödemeler dengesindeki en önemli kalemler olarak yer almıştır. Sanayileşme çalışmaları, 20. yüzyılın ilk yarısından sonra sona eren iç savaşın ardından yabancı sermaye yatırımlarının ülkeye sınırlı olmakla birlikte ilgisinin artması ile hız kazanmış ve ekonominin bileşenlerinde değişim yaşanmıştır. Sanayileşme hareketleri, askeri cunta yönetimi esnasında kesintiye uğramış ve siyasi istikrarsızlığın doğal sonucu olarak ekonomi sıkıntılı bir dönemden geçmiştir. Cuntanın yüksek gümrük duvarları ile korumacı bir politika benimsemesi iç pazara yönelik üretim yapan sanayiye göreceli olarak dış etkilerden uzak tutmuş ve bu durum rekabetçi yapının oluşmasını da engellemiştir. Ancak AB üyeliği öncesinde Yunanistan’da korumacı politikalar terk edilmeye başlanmış ve dışa açık bir model benimsenmiştir (T.C. Atina Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, 2009: 38).

1981 yılında AB üyeliği ile birlikte Yunanistan için siyaset ve ekonomi alanında yeni bir dönem başlamıştır. Bütçe açığı, kamu borç stoku, kamuya ait şirketlerin bütçeye getirdiği yük, yabancı yatırımların ülkeye istenen düzeyde çekilememesi (ki bu sorunların bir bölümü 25 yıl sonra hala konuşulmaktadır) dönemin en önemli sorunları olarak görülmektedir. 1980’li yıllarda ekonomik yapının kırılganlığının devam etmesi nedeniyle 1985 yılında iki yıllık bir istikrar paketi için AB’den 1.7 Milyar Euro kaynak sağlanmış; ancak bu iki yıl sonunda da istenen düzeyde başarı sağlanamamıştır. 1981–1991 arasında büyüme yıllık bazda % 1.7 civarında seyretmiştir. Enflasyon ise 1970–1996 arasında AB–15 ortalamasının üzerinde seyretmiştir. 1989–1996 arasında fiyatlar ortalama % 14 civarında artmış, 1990 yılında ise % 20.5 ile en yüksek seviyeye ulaşmıştır (T.C. Atina Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, 2010: 37).

1991–1995 arasında ekonomik büyüme, yine AB ortalamasının gerisinde kalmıştır. 1993 yılında AB’de yaşanan ekonomik durgunluk Yunanistan’ı diğer üye ülkelerden daha fazla etkilemiştir. 1990’lı yıllarda başta enerji, ulaştırma ve telekomünikasyon olmak üzere birçok sektörde tekel konumundadır. Kamu sektörü bu yıllarda mal ve hizmet sağlamanın dışında politik amaçlara hizmet için hükümetler tarafından yoğun bir şekilde araç olarak kullanılmıştır. Bankacılık sektörü kamunun elindedir. 1996 yılına kadar kamu sektörünün tekel gücünü azaltmak için çabalar arttırılmıştır. Teknolojik gelişmeler, küreselleşmenin hızlanması ve Avrupa Birliği’ne verilen taahhütler nedeniyle kamu sektörü reformları öncelikli durumuna gelmiştir. 1998 yılında hükümet Avrupa Para Birliği’ne katılım kararıyla kapsamlı bir özelleştirme programını başlatmıştır. İstatistikler Yunanistan ekonomisinin ancak 1995 yılından sonra diğer AB üyesi ülkelerden daha hızlı büyüdüğünü göstermektedir. AB üyeliği sonrasında Yunanistan’da ciddi değişimler yaşanmıştır. AB’den sağlanan fonlar ekonomiye büyük katkı sağlamıştır. 1994–1999 arasında AB topluluk destek çerçeve programı 2. paketi ile her yıl Yunanistan’a fon aktarılmıştır (T.C. Atina Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, 2010: 37).

Tablo 2: Yunanistan’ın Temel Ekonomik Verileri

	2007	2008	2009	2010
GSYİH milyar dolar	312,8	337	319	335,2
GSYİH Tük fiyt. Milyar euro	228	230	248	258
GSYİH büyüme%	4,2	1,1	-2,6	-4,0
Nüfus	11	11	11	11
Kişi başı GSYİH \$ PPP	29,398	31,071	31,346	31,851
İşsizlik oranı %	8,3	7,7	9,4	11,8
Döviz kuru ort/ euro dolar	1,37	1,46	1,29	1,30
Enflasyon tük.fiyatları %	2,9	4,1	1,2	4,6
İhracat milyar dolar	23911	25636	19810	20134
İthalat milyar dolar	80792	83991	67527	70273
Cari işlemler dengesi milyar dolar	-44,399	-42,104	-33,970	-32,021

Kaynak: The Economist Intelligence Unit, (2010), Country Report Greece, <http://www.alacrastore.com/country-snapshot/Greece>, Erişim Tarihi: 02.01.2011.

Ticaretinin yarısından fazlasını AB üyeleri ile yapmakta olan Yunanistan’da devletin ekonomideki payı hala önemli bir düzeydedir. Sanayi’nin bir çok dalındaki oligopol yapı nedeniyle pazara giriş ve tutunmada zorluklar çekilmektedir. OECD’nin düzenli olarak yayımladığı Business Environment Araştırması’na göre, Yunanistan özellikle bürokratik işlemlerin fazlalığıyla iş yapma ortamının en zor olduğu ülkelerden birisidir. OECD’nin rüşvetle mücadele anlaşmasına taraf olan ülke, Transparency International’da 57. sırada, AB üyeleri arasında ise 24. sırada yer almıştır. Yunanistan’da 800 bin civarında tescilli şirket

bulunmaktadır. Bunların yaklaşık 600 bini şahıs şirketleri iken limitet şirket statüsündekilerin sayısı 100 bin civarındadır. Yunanistan, özellikle sanayi ürünlerinde çok sınırlı ve az sayıda üretim imkânları ile toplam talebinin % 80'ler gibi bir kısmını ithalat ile karşılayan bir ülke konumundadır. Yunan sanayi son yıllarda ciddi anlamlarda sıkıntı yaşayan, birkaç sektör dışında (deniz taşımacılığı, turizm ve bankacılık) dışardan gelen ucuz ve kaliteli ürünlere karşı rekabet edemeyerek kapanma aşamasına gelen, bir görünüm sergilemektedir. Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) II. Dünya Savaşı'ndan beri dünya ticaret hacminin ilk kez 2009 yılında %12 civarında gerilediğini açıklamıştır. Uluslararası turizmdeki daralmanın da % 10 civarında olduğu bilinmektedir. Yunanistan'ın ödemeler dengesinde en önemli kalemler olan turizm ve gemicilik gelirlerinin bu gelişmelerden olumsuz etkilenmesi nedeniyle makro göstergelerden uzak olmuştur. Dünya üzerindeki yük gemilerinin yaklaşık % 20'sine sahip olan ve gemi taşımacılığında ilk sırada yer alan Yunanistan, dünya mal ticaretindeki daralmadan en fazla etkilenen ülkelerin başında gelmektedir (T.C. Atina Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, 2009: 46). Ancak özellikle cari açığın finansmanında en önemli kalemler olan turizm ve gemicilik gelirlerindeki düşüş sinyalleri endişe vericidir (Somuncuoğlu, 2009: 7).

Öte yandan küresel kriz nedeniyle birçok yatırım projesi askıya alındığından yatırım malları ithalatı ve ayrıca petrol fiyatlarındaki düşüş nedeniyle yıl sonunda cari açık gemicilik ve turizmdeki gelir kaybına neden olmuştur. Yunanistan İstatistik Kurumu verileri incelendiğinde 2009 yılındaki daralmanın nedenleri arasında tüketim harcamalarındaki düşüş, azalan sabit yatırımlar ve daralan dış ticaretin yer aldığı görülmektedir. Özel tüketimdeki daralma 2009'da % 1.8 olmuştur. Sabit yatırımlar 2007 yılındaki % 8.4'lük artıştan sonra 2008 yılında % 7.4 düşmüş ve bu gerileme 2009'da devam ederek % 20'leri aşmıştır.

Tablo 3: GSYİH Bileşenlerinde Değişim Oranları (%)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Nihai tüketim	5,2	2,4	3,5	1,4	3,9	3,9	2,4	0,4
Sabit sermaye yatırım	1,3	17	0,1	-3,6	8,1	9,6	-5,3	-13,4
Mal ve hizmet ihracatı	-8,4	3,5	13,9	4,2	10,9	3,1	2,2	-18,1
Mal ve hizmet ithalatı	-1,3	3,4	3,3	1,4	9,7	6,7	-4,4	-14,1
GSYİH	3,4	5,6	4,9	2,9	4,5	4,0	2,9	-2,0

Kaynak: Yunanistan İstatistik Kurumu, (2009), Economist Intelligence Unit & Eurostat and National Statistical Service; Ministry Of Economy and Finance ; Bank Of Greece and IMF Staff Estimates.

Yunan İstatistik Kurumu verilerine göre kişi başı gelir Yunanistan'da 20,000 Euro civarındadır ve 2009 yılı itibariyle kişi başı gelir sıralaması açısından AB içinde Yunanistan 15. sırada yer almıştır. Satın alma gücü paritesine göre değerlendirme yapıldığında 2009 yılında kişi başı GSYİH; Euro Stat verilerine göre 24,300 Euro; Dünya Bankası verilerine göre ise 33,000 dolardan fazladır.

Tablo 4: Cari Fiyatlarla Kişi Başı Gelir (Euro)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
GSYİH	12,48	13,37	14,25	15,64	16,79	17,59	18,88	20,23	21,28	21,09
GSMH	12,52	13,46	14,29	15,55	16,67	17,3	18,47	19,64	20,58	20,51

Kaynak: Yunanistan İstatistik Kurumu, (2009), Economist Intelligence Unit & Eurostat and National Statistical Service; Ministry Of Economy and Finance ; Bank Of Greece and IMF Staff Estimates.

Seçilmiş AB ülkelerinin kişi başı GSYİH verilerine bakıldığında, ele alınan 9 AB üyesi ülkeler arasında en yüksek hasıla değerine sahip ülke 2007 yılında İngiltere iken, 2008 ve 2009 yıllarında Fransa en yüksek hasılaya sahip ülke olmuştur. Yunanistan'ın bu yıllar arasında GSYİH değerinde dalgalanmalar olmuş, 2007-2009 yılları arasında 6. sırada yer almıştır. Ancak küresel krizin başlangıcı olan 2008 yılında ülkede kişi başı hasıla 32000 \$ iken 2009 yılında bu hasıla 29000 \$ düzeyine inmiştir.

Tablo 5: AB Ülkelerinde Kişibaşı GSYİH (\$)

	2007	2008	2009
Fransa	41877	46016	39922
Almanya	40392	44660	37307
İngiltere	46041	43785	32798
İtalya	35963	38996	33253
İspanya	32088	35331	30251
YUNANİSTAN	28057	32005	29043
Slovenya	23511	27149	24181
Portekiz	21109	22997	19624
Bulgaristan	5186	6857	6823

Kaynak: IMF, World Economic Outlook Database, April 2009. (<http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2009/01/weodata/index.aspx>, (Erişim Tarihi. 15.03.2011).

Öte yandan dışa açık bir ekonomiye sahip olan Yunanistan'da, devletin ekonomide önemli aktör olma pozisyonu sürdürmüştür. 1970'lerde gösterilen düşük büyüme oranlarının nedeni olarak kamu sektörünün ekonomide geniş biçimde yer alması gösterilmiştir. Devlet, 1990'lı yılların başlarına kadar savunma sanayi, hava ve demir yolları, rafineriler ve sanayi sektöründe etkin bir rol almıştır. Ancak 1998 yılında Avrupa Para Birliği'ne katılım

çerçevesinde kapsamlı bir özelleştirme programına girilmiştir. Sanayinin çoğu, Selanik ve Atina'da toplanmıştır. Kuzey bölgelerinde ve Ege adalarındaki altyapı yetersizliği hükümetin merkeziyetçiliği azaltma ve yerel yönetimleri güçlendirme çabalarını engellemiştir. Kamunun özel sektörü örnek alarak yeniden yapılanması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda 2004–2009 arasında yaklaşık 7.5 Milyar Euro tutarındaki özelleştirmeye (% 75'i yabancı sermaye tarafından satın alınmıştır) rağmen devlet hala çok büyük bir işveren konumundadır.

Yunanistan'da özelleştirme programları ile birlikte yabancı sermaye girişi artmıştır. Yunan İstatistik Kurumu verilerine göre 2006 yılındaki doğrudan yabancı sermaye yatırımı Yunanistan tarihinde en yüksek sermaye girişinin olduğu yıldır. 2008 ve 2009 yıllarında sırasıyla 3 ve 2.4 Milyar Euro yabancı sermaye girişi olmuş ve 2009 sonu itibariyle Yunanistan'daki doğrudan yabancı sermaye stoku 45 Milyar Euro'ya yaklaşmıştır (Çapanoğlu, 2010: 1).

Yunanistan AB'nin ortak dış gümrük vergisi uygulamasını, ortak tarım, ulaşım politikasını ve eşya, emek ve sermayenin serbest dolaşımı konusundaki direktifleri kabul etmiştir. AB üyeleri ile ticaret vergiye tabi değildir. Tarım ürünlerinde ise çeşitli tavizler uygulanmaktadır. Diğer ülkeler için tarım ürünlerinde vergi oranı ürüne göre değişirken sanayi mallarında gümrük vergisi oranı ürünün %5-7' sidir. Genel olarak vergiler hammaddelerde düşük olmasına rağmen tekstilde yüksektir. Ayrıca gümrük vergisine ek olarak toplamı %1'den daha az oranda çeşitli vergiler mevcuttur. Kişisel gelir vergisi oranları düzelme içindedir. 2004 yılı itibarıyla gelir vergisi oranları %5 ile %40 arasında değişmektedir. Kurumlar vergisi genel oranı ise %35'tir (İstanbul Sanayi Odası, 2008).

Tablo 6: Yunanistan'da Kişisel Gelir Vergisi oranları

Vergi %	Kazanç(euro)
5	1-8400
15	8401-13400
30	13401-23400
40	23401 ve üstü

Kaynak: www.worldwidetax.com, (Erişim Tarihi: 15.01.2011).

Büyüme, İşsizlik ve Enflasyon

Yunanistan izlenen yıllar itibariyle büyümede yakalanan % 4.0 ortalaması ile Euro bölgesindeki ülkeler arasındaki en yüksek büyüme oranını yakalamıştır. 2004 yılındaki % 4.9'luk büyüme son 7 yıl içindeki en yüksek büyüme oranı olarak gösterilmiştir.

Tablo 7: Büyüme, Enflasyon ve İşsizlik Oranları

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Büyüme (%)	4.9	2.9	4.5	4.2	1,1	-2.6	-4.0
İşsizlik	-	-	8,9	8,3	7,7	9,4	14,8
Enflasyon	3,0	3,5	3,2	2,9	4,1	1,2	4,6

Kaynaklar: Yunanistan İstatistik Kurumu (2009), Economist Intelligence Unit & Eurostat and National Statistical Service; Ministry Of Economy and Finance ; Bank Of Greece and IMF Staff Estimates.

1990’larda mali istikrar politikalarının yoğunlaşması ekonomik büyümenin ivme kazanmasında etkili olmuş, öyle ki 1996- 2005 yılları arasında Avrupa ülkelerinin büyüme oranlarını yakalamıştır. Ancak finans kesiminde kontrolsüz genişleyen kredi açığı ekonominin zayıf olan yapısını güçsüzleştirmiştir. Bunun sonucunda büyüme performansının düşmesi, artan işsizlikle birlikte yüksek enflasyon kaçınılmaz olmuştur (Mitsopoulos and Pelagidis, 2011: 137)

İşsizlik oranı 2006 yılından sonra 2008 kriz yılına kadar bir azalma göstermiş olsa da krizin başlangıcıyla birlikte işsizlikte belirgin bir şekilde artış görülmüştür. Özellikle 2008’ de işsizliğin artışa geçtiği yıl oran %7,7 olmuş, izleyen yıllarda sırasıyla % 9,4 ve %11,8 olmuştur. Ülkede uygulanan sıkı mali politikalar sonrası kamu kurum ve kuruluşlarına memur ve işçi alımları durdurulmuş özel sektörde birçok kuruluşun iflas noktasına gelmesi işyerlerinin kapanması işsizliğin artmasında etkili olmuştur.

Yunanistan’da 2010 yılı aralık ayı itibariyle işsizlik oranı %14,8 olmuştur. Ülkede çalışan nüfus ise 4 milyon 230 bin kişi düzeyindedir. İşsizlikteki artışın özellikle 15-24 yaş aralığında olduğu, 2009 yılında bu yaş aralığında işsizlik oranı %28,9 iken 2010 yılında aynı yaş aralığında oran % 39’a tırmanmıştır (www.bloomberght.com, Erişim Tarihi 09.03.2011).

Çalışanların işsiz kaldıkları sektörler çoğunlukla imalat ve hizmetler sektörüdür. Öte yandan turizm kampanyalarının yapılamaz olması ile serbest çalışanların krizden direk etkilenecekleri endişesi de güncelliğini korumaktadır (Karantinos,2009, Erişim Tarihi: 07.03.2011).

Ekonomik krizler emek piyasası açısından oldukça vahim bir durum yaratmakta, bu vahamet karşısında emekçilerin, hatta sermaye dışı tüm kesimlerin kriz karşısında davranış bozukluğu sergilemesine yoksulluğun yaygınlaşmasına ve derinleşmesine de yol açmaktadır (Johnston, 2008: 225-235). Dolayısıyla, Yunanistan’da benzeri bir durumla karşı karşıya kalmıştır.

Yunanistan iş gücü piyasası zayıf, rekabetçi olmayan aynı zamanda fırsatçı yanlarının ortaya konulmadığı bir durum sergilemektedir. Kurumsal yapının zayıflığı ve pazarların regüle edilmesi için, her şeyden önce Yunanistan işgücü pazarında geçmiş yıllardan buyana

işsizliğin neden olduğu faktörlerin tespit edilmediği, hükümetlerce kamu borçlarının artışına izin verildiği ve mali genişlemenin olduğu 1980 ve sonrası yapının geride bırakılması gerektiği anlaşılmıştır. (Mitsopoulos and Pelagidis, 2011: 136). İşsizlik oranındaki artışta genç nüfusun düşük kapasitesi, özellikle genç kadın nüfusunun rolü dikkat çekmektedir (Mitsopoulos and Pelagidis, 2011: 138)

Ekonominin emek arz cephesinde hareketliliğin düşük olması ve ilk kez işgücü piyasasına girenler arasında uyumun olmadığı da görülmektedir. Çalışanların verimliliğinin düşüklüğü çalışma deneyimlerine haiz olmamaları işgücü piyasasının işlerliğini de azaltmıştır. İş arayanlar bu yüzden yeni iş alanlarını tercih etmemiştir (Mitsopoulos and Pelagidis, 2011: 140)

Öte yandan Yunanistan işgücü piyasası katı bir yapıya sahip ve emeği koruma mevzuatının (EPL) oldukça sert olduğu görülmektedir. 2010 yazının sonunda hazırlanan program tarafından alınan bazı önlemlere kadar Yunanistan işgücü piyasası OECD ülkeleri ile karşılaştırıldığında oransal olarak işgücü piyasasının katı yapısının ortalamanın çok üzerinde olduğu tespit edilmiştir (Mitsopoulos and Pelagidis, 2011: 142).

Yunanistan'da tedirginliği artıran bir diğer gelişim ise 2008 'in başlarında enflasyondaki artış eğilimidir. Nitekim 2008 ilk iki çeyreğinde açıklanan enflasyon rakamları da hükümetin hedeflerinin çok üzerinde gerçekleşmiştir. Ancak bu dönemden sonra gerek petrol gerekse emtia fiyatları resesyon endişesi ile durulmuş ve fiyat artışlarında korkulan olmamıştır. Açıklanan geçici verilere göre 2008 enflasyonu % 4.1 olmuştur. Onu izleyen yıllarda %1.2 ve % 4.6 şeklinde gerçekleşmiştir (Yunanistan İstatistik Kurumu, 2009).

Dış Ticaret, Borç Stoku ve Bütçe Dengesi

Yunanistan'ın toplam ihracatı 2006 yılında 20,3 milyar dolar iken, 2007 yılında 23,9 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Yunanistan'ın toplam ithalatı ise 2006 yılında 64,6 milyar dolar olarak 2007 yılında 80,7 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Dış ticaret hacminde de yıllar itibariyle sürekli bir artış görülmüştür. 2006 yılında 84,9 milyar dolar olan dış ticaret hacmi 2007 yılında 104,5 milyar dolar ve 2008 yılında 123 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 8: Yunanistan'ın Dış Ticareti (milyar \$)

	2004	2005	2006	2007	2008
İHRACAT	15,7	17,7	20,3	23,9	29,1b
İTHALAT	47,4	52	64,6	80,7	93,9b
DENGE	-31,7	-34,3	-44,3	-56,8	64,80b
HACİM	63,1	69,7	84,9	104,5	123b

Kaynaklar: EIU. The Economist Intelligence Unit, Country Report, Greece, January; The EIU Country Report, Greece July 2009 www.countryanalysis.eiu.com/country_reports.html, (Erişim Tarihi: 20.01.2011)

Ödemeler dengesi göstergelerine göre ithalatının üçte biri oranındaki ihracatıyla Yunanistan, mal ticaretinde büyük yapısal açığa sahiptir. Başlıca ihraç ürünleri, gıda ürünleri, ham pamuk, tütün, hazır giyim dahil tekstil, kimyasallar, yarı işlenmiş mineraller, metal ürünler, çimento ve rafine edilmiş petrol ürünleridir. Son yıllarda plastik ürünleri, elektrikli aletler, iletişim cihazları ve eczacılık ürünleri ihracatında artış görülmektedir. Yunanistan, enerjisi ihtiyacının büyük bir kısmını, bazı gıda maddelerini, hemen hemen tüm taşımacılık teçhizatını, makinelerinin ve elektrik aletlerinin çoğunu ithal etmektedir. 1980'li yıllarda AB Yunanistan'ın ihracatında 3/5 ve ithalatında 2/3 paya sahip iken son yıllarda bu durum özellikle ihracat alanında Balkan ve Doğu Avrupa ülkeleri lehine değişmeye başlamıştır. AB'nin son genişlemesi sonrasında, Yunanistan'ın ihracatına bakıldığı zaman; Almanya 2,7 milyar dolar değer ve toplamda %11,5 oranı ile birinci sırada yer almaktadır. Almanya'nın ardından 2,5 milyar dolar ithalatı ve %10,7'lik payı ile İtalya ikinci sırada gelmektedir.

Tablo 9: Dış Ticaretin Dağılımı- 1000 dolar (%)

İHRACAT	TUTAR	%	İTHALAT	TUTAR	%
ALMANYA	2,741,191	11,5	ALMANYA	9751280	12,8
İTALYA	2,526,065	10,7	İTALYA	8877471	11,6
KIBRIS	1,524,038	6,4	KIBRIS	4290518	5,6
BULGARİSTAN	1,521,303	6,4	BULGARİSTAN	4222237	5,5
İNGİLTERE	1,277,831	5,4	İNGİLTERE	3930294	5

Kaynak: The Economist Intelligence Unit (2010), Country Report, Greece, January.

Öte yandan Yunanistan 16 AB üyesi ülkenin dahil olduğu Euro bölgesinde geçerli ve Avrupa Birliği ortak para birimi olan Euro'ya geçişini 2001 yılında gerçekleştirmiştir. Ancak Yunanistan 2001'de Euro bölgesine katılmadan önce, ülkedeki bütçe açığını küçük göstererek yüzde 3'ün altında bildirmiş ve bu uygulamayı takip eden yıllarda da sürdürmüştür. Ayrıca Goldman Sachs gibi yatırım bankalarının “cross-currency basis swaps” türev enstrümanlarını kullanarak Yunanistan'ın (ve diğerlerinin) gerçek borç yüklerinin ne kadar olduğunu Eurostat gibi istatistik kurumlarından saklamaya yardımcı olduğu daha sonraki zamanlarda ortaya çıkmıştır (Balzi, 2008). Dolayısıyla, Yunanistan'ın Euro bölgesine girmek için gerekli olan ekonomik kriterleri gerçekleştirilmeden Euro alanına girdiği söylenebilir

(<http://www.independent.co.uk/news/world/europe/greece-admits-deficit-figures-were-fudged-to-secure-euro-entry-533389.html>, Erişim Tarihi: 24.02.2011).

Yunanistan için aslında ekonomik kriz yabancı bir kavram değildir. Euro alanına girdikten sonra düşen faiz oranları Yunan hükümetini, borçların finansmanında yeni borçlara sırtını dayamasını kolaylaştırmıştır. Kendini Euro bölgesinde güvende hisseden Yunanistan mali bütçe kontrolünü ve kamu harcamalarını gevşek tutarken diğer taraftan vergi gelirlerinde ciddi bir artış gerçekleştirememiştir.

Yunanistan'da kamu borç stokunun GSYİH'ya oranı son on yıldır % 90 seviyelerinin üzerinde seyretmiştir. 2009 sonunda 275 Milyar Euro'ya ulaşmıştır. Diğer taraftan son olarak uluslararası derecelendirme kuruluşlarının yaptığı not indirimi Yunanistan'ın borçlanma maliyetinin daha da artmasına neden olmuştur. Borç yükü GSYH'ın yüzde 120'si yani 300 milyar Euro olmuştur. Yunanistan'a verilen destek ise 110 milyar Euro düzeyinde gerçekleşmiştir ki bu tutar GSYH'sının yüzde 44'ü, borç stokunun ise yüzde 37'sini oluşturmuştur. 2009 yılı sonunda kamu borç stokunun GSYİH'ya oranı % 114.6'ya ulaşmış 2010 yılı içinde borç stokunun GSYİH'ya oranı ise %120 düzeyinde gerçekleşmiştir. Özel sektörünün toplam dış borcu ise 100 Milyar euro düzeyine ulaşmıştır ([www.http://edition.cnn.com/2010/BUSINESS/02/10/greek.debt.qanda/index.html#](http://edition.cnn.com/2010/BUSINESS/02/10/greek.debt.qanda/index.html#), Eğilmez, 2010, Erişim Tarihi: 01.02.2011).

Tablo 10: Cari Açık ve Kamu Borç Stoku (*)

Dönemler	2005	2006	2007	2008	2009
Cari Açık (Milyar Euro)	-12.7	-23.6	-32.4	-34.8	-26.7
Cari Açık (Milyar \$)	-17.9	-29.7	-44.4	-51.4	-37.2
Cari Açık / GSYİH	-6.4	-11.1	-14.2	-14.4	-11.2
Konsolide Kamu Borç Stoku (Milyar Euro)	195.3	204.4	216.4	237.2	-272.3
Konsolide Kamu Borç Stoku / GSYİH	98.8	95.9	95.6	99.2	114.6

Kaynak: Yunanistan Merkez Bankası, (*)Veriler (www.bankofgreece.gr/Pages/en/other/AdvSearch.aspx?k=greece%20fiscal, Erişim Tarihi: 23.03.2011). İnternet adresinden edinilerek oluşturulmuştur.

2009 yılı bütçesi açıklanan verilere göre yaklaşık 30 Milyar Euro açık vermiştir. Merkez Bankası verilerine göre 2009 yılında gelirler toplamı 55.5 Milyar Euro iken giderler yaklaşık 12.5 Milyarı faiz ödemeleri olmak üzere 84.8 Milyar Euro olmuştur. Yunanistan

parlamentosunda 2010 bütçesi ise; 62.2 Milyar Euro gelir, 84.7 Milyar Euro gider ve 22.5 Milyar Euro açık şeklinde onaylanmıştır.

Tablo 11: Bütçe Rakamları (*)

	Milyar Euro					GSYİH'nin Yüzdesi				
	2006	2007	2008	2009	2010(t)	2006	2007	2008	2009	2010(t)
Giderler	60.7	67.2	74.9	84.8	84.7	28.5	29.4	30.2	30.4	30
Gelirler	52.5	56.7	60.3	55.5	62.2	24.6	24.8	25.7	26.9	27.5
Bütçe Açığı	8.2	10.5	14.6	29.4	22.5	3.9	4.6	6.1	12.2	9.2

Kaynak: Yunanistan Merkez Bankası, (*)Veriler, www.bankofgreece.gr/Pages/en/other/AdvSearch.aspx?k=greece%20fiscal, (Erişim Tarihi: 23.03.2011). İnternet adresinden edinilerek oluşturulmuştur.

Öte yandan Yunanistan dışında İngiltere, İrlanda, İspanya yüksek bütçe açıklarının yanı sıra üye ülkeler arasında en fazla kamu borcuna sahip ülkelerdir. Mevcut durum üzerine IMF tarafından Euro bölgesindeki ülkelerin uluslararası bütçe koordinasyonunu gerektirecek yeni bir sisteme yönelik yeni adımların atılması gerektiği yönünde bir teklif gerçekleşmiş, yaşanmakta olan ve piyasaları altüst eden krizin tekrarını önlemek için üye ülkelerin kendi aralarında kısa vadeli mali transferler yapmaları ciddi bir önlem niteliğinde olacağı vurgulanmıştır. Yunanistan gibi AB' nin diğer ülkelerindeki bütçe açıklarındaki artışın nedenleri arasında vergi hasılatının yüksek olduğu konut ve inşaat sektöründe görülen daralma gösterilmektedir. Bu ülkelerde yaşanan kredi genişlemesi, varlık fiyatlarındaki artış kriz öncesi dönemde bütçe gelirlerini arttırmış ancak yaşanan kriz kredilerde daralmaya ve varlık fiyatlarında düşüşe neden olmuştur. Bu durum ise bu ülkeleri yüksek bütçe açıklarıyla karşı karşıya bırakmıştır. Yüksek bütçe açıkları kamu sektöründeki borçları da arttırmış krize karşı önlem niteliğinde sorunlu bankalara yapılan sermaye transferleri ve garantilerin hibe edilmesi de yine kamu borçlarının artmasında etkili olmuştur (Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, 2010: 7).

Avrupa Komisyonu tarafından yayınlanan 2010 yılının ikinci yarısı tahminlerini içeren rapora göre 27 Avrupa ülkesinin ortalama bütçe açığının rekor bir seviye ile GSYH'nin %7,2'sine ulaşacağı borç stokunun ise GSYH'nin %80'i civarında olacağı öngörülmüştür (European Commission, 2010, Erişim Tarihi: 30.12.2010). Aynı raporda iyileşmenin karşısındaki temel riskin ise krizin kaynağı olarak kabul edilen finans piyasalarındaki belirsizlik olduğu belirtilmiştir.

Tablo 12: Euro Bölgesi ve AB ülkeleri Rakamları

Euro area 16		2006	2007	2008	2009
Kamu-Açığı/+Fazlası	Milyon Euro	-112,048	-55,723	-181,176	-565,111
Kamu Harcamaları	% GSYH	46,7	46,0	46,8	50,7
Kamu Gelirleri	% GSYH	45,3	45,4	44,9	44,4
Kamu Borçları	Milyon Euro	5,842,888	5,940,433	6,424,615	7,062,625

Euro area 27		2006	2007	2008	2009
Kamu-Açığı/+Fazlası	Milyon Euro	-167,687	-103,584	-285,685	-801,866
Kamu Harcamaları	% GSYH	46,3	45,7	46,9	50,7
Kamu Gelirleri	% GSYH	44,9	44,9	44,6	44,0
Kamu Borçları	Milyon Euro	7,172,706	7,265,256	7,697,027	8,690,304

Kaynak: Eurostat (http://Epp.Eurostat.Ec.Europa.Eu/Cache/Ity_Public/2-22042010-bp/en/2-22042010-bp-en.pdf), (Erişim Tarihi: 03.04.2011).

Yukarıdaki tabloda Euro'nun tek para birimi olarak kullanıldığı 16 ülke ve 27 AB üyesi ülkenin son dört yıla ait rakamları incelendiğinde 2009 yılında Euro ülkelerinde %-6,3 olarak gerçekleşen bütçe açığı oranı 27 üye ülkenin ortalamasında ise %-6,8 olarak gerçekleşmiştir. Borç oranı ise Euro ülkeleri toplamında %78,7 oranında gerçekleşirken; tüm AB ülkelerinde ise %73,6 oranına ulaşmıştır.

Bu tablo karşısında 2009 Ocak ayında Yunanistan genel seçimlerinin ardından hükümetin değişimi sonrasında mali istikrarsızlığın yeniden inşası için ekonomi politikası disiplin altına alınmaya çalışılmıştır.

1- Mali planda, ilk olarak vergilerde artış ve kamu harcamalarını azaltma hedeflenmiştir. 2010 yılında beklenen büyüme oranı ile gerçekleşen büyüme oranı arasındaki açığın fazla olması harcamaların kısılmasına etki eden önemli bir neden olmuştur. Bu politikalar gelişmiş diğer ülkelerin ekonomi politikalarının da yeniden gözden geçirilmesi gerektiği gerçeğini tekrar ortaya koymuştur.

2- Nominal borç oranlarının vadeleri de uzatılmıştır. Ancak kamusal borç yükünün azaltılabilmesi için yeni kaynak arayışı, diğer ülkelerinde aynı kısıt içerisinde bulunmaları krizi iyice - derinleştirmiştir.

3. Taahhütlerin yerine getirilmemesi, güvensizlik durumunun ortaya çıkardığı psikolojik davranışlar, risk priminin artmasına ve satışların cesaretlenmesine neden olan

faktörler giderilmeye çalışılmıştır. Borçların uzun vadeye yayılabilmeleri sorunu mali istikrar politikaları ile aşılmaya çalışılmıştır (Buiter, 2010: 9)

Yunanistan Ekonomisinin Sektörel Durumu

Krizin kuşkusuz tarım, sanayi ve daha çok hizmetler sektöründe yansımaları olmuştur. Yunanistan bir sanayi ülkesi değildir. Asıl gelirini hizmetler sektöründen (turizm, deniz taşımacılığı, mali sektör gibi) elde etmektedir. Bu tür hizmet gelirleri de büyük ölçüde diğer ülkelerin talebine bağlı bulunmaktadır. Yani dünyada ticaret belirli bir gelişme gösteremezken Yunanistan'ın deniz taşımacılığından, turizmden gelir elde etmesi yeterli olmamaktadır.

Tablo 13: GSYİH –Sektörler (%)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Tarım	5.7	5.1	5.1	4.1	3.8	3.3	3.5
Sanayi	12.7	13.1	13.4	13.7	13.3	13.6	14.6
Hizmetler	81.6	81.8	81.5	82.2	82.9	83.1	81.9

Kaynak: Eurostat, http://Epp.Eurostat.Ec.Europa.Eu/Cache/Ity_Public/2-22042010-bp/en/2-22042010-bp-en.pdf, (Erişim Tarihi: 03.04.2011)

Tarım Sektörü

Dağlık arazisi nedeniyle ülke topraklarının yalnızca %26,2'si işlenmektedir ve işlenmekte olan toprakların ise ancak %42'si sulanabilmektedir. Yunanistan birçok mahsulde kendi kendine yeten bir ülkedir fakat bazı tahılları, kendisine gerekli et ve mandıra ürünlerinin geniş bir bölümünü ithal etmektedir. Endüstriyel şeftali üretiminde lider ülkelerden biridir ve domates üretiminde en üst sırayı almaktadır. Ülkenin diğer önemli mahsulleri tütün, pamuk ve şekerpancarıdır. Yunanistan balıkçılık filosu, daha eski ve küçük teknelerden komisyon almayan AB programlarının avantajlarından yararlanabilmeleri için 1990'ların ortalarında küçültülmüştür. Balıkçılık filosu son on yılın sonlarında tekrar büyüyerek 1998 yılında 8143 tekneye ulaşmış, ancak bu sayı 1999 yılında tekrar azaltılarak 7716'ya ve 2000 yılında 7627'ye indirilmiştir. Yunanistan, balık çiftçiliğinde Avrupa'da üretimin yaklaşık yarısını karşılamaktadır ve lider konumundadır. Yunanistan'da tarım, ormancılık ve balıkçılığın GSYİH'ye katkısı son yıllarda azalmıştır. (<http://www.igeme.org.tr>, Erişim Tarihi: 16.01.2011). Tablo 13'de gibi GSYİH bileşenleri incelendiğinde 2009 yılına kadar son 5 yılda tarım sektörünün payının yıllar itibari ile azalma eğimi gösterdiği görülmektedir. Ancak 2009 sonunda tarım sektörünün GSYİH içindeki payı küçük bir artışla bir artışla % 3.5 düzeyine ulaşmıştır.

Sanayi Sektörü

Yunanistan'da diğer AB üyesi ülkelere oranla sanayinin ekonomideki payı daha sınırlıdır. Bu pay son 5 yıl içinde % 13'ler seviyesinde seyretmeye devam etmektedir. 2006 yılında sanayinin (enerji dahil, inşaat hariç) GSMH içindeki payı AB resmi istatistiklerine göre % 13.7 olmuştur. Bu pay 2009 yılında % 14.5 şeklinde gerçekleşmiştir. Yunanistan'ın üretim sektörü Avrupa standartlarına göre daha küçüktür ve 2004 yılında GSYİH'nin %14,2'si olarak hesaplanmıştır. Sektörün GSYİH'ye olan katkısı son yıllarda düşme eğilimi göstermişse de sektör hala ihracatta çok önemli yer tutmaktadır. İmalatçı firmaların geneli küçük aile işletmeleridir. Yunanistan Ulusal İstatistik Hizmetlerinin (NSSG) en son yaptığı sanayi araştırmasında listelenen 144. 717 kuruluşun %92,5'i on kişiden az işçiyle ve yalnızca %0,5'i 100'den fazla işçiyle çalışmaktadır. En geniş ve genel olarak en karlı sektör özellikle hammaddelerini yerel kaynaklardan sağlayan yiyecek, içecek ve tütün gibi tüketim malları sanayidir. Giyecek ve ayakkabı endüstrisinde, düşük ücretli Asya ve Doğu Avrupa ülkeleriyle yapılan rekabet nedeniyle son yıllarda gerileme görülmüştür. Bazı Yunan şirketleri, özellikle giyim sektöründe çalışanlar, iş yoğunluklarını Balkan ülkeleriyle sınırlandırmıştır. 1980'lerde Avrupa ile artan ekonomik ilişkiler sonucu, 1950'li ve 1960'lı yıllarda kurulan düşük teknolojiyle çalışan ve daha çok ithalata dayanan sanayi şirketlerinin sayısı azalmıştır. Üreticiler, artan ücret maliyetleri sebebiyle, daha yüksek katma değer sağlayan malların araştırmasına girmiştir (www.statistics.gr, Erişim Tarihi: 05.12.2010, Konya Ticaret Odası, 2009: 16)

Hizmetler Sektörü

Yunanistan'da hizmetler sektörünün GSYİH'ye katkısı çoğu gelişmiş ülkede olduğu gibi önemli yer tutmaktadır. Hizmetler sektörünün düşük katma değerli yapısı finansal sistemin 1990'lı yıllarda modernizasyonu ile değişmiştir. Turizm, gemicilik, finans, inşaat ve telekom sektörün en önemli kalemleridir. İnşaat dahil hizmetler sektörünün GSYİH içindeki payı son 10 yıldır % 80 seviyelerinin üzerinde seyretmektedir. 2008 yılında % 83.1'e ulaşan hizmetler sektörünün GSYİH içindeki payı 2009'da % 81.9 olmuştur. Yunanistan'da özellikle turizm toplam milli gelirden önemli paya sahiptir ve ülkenin döviz gelirleri için hayati önem taşımaktadır. Finans sektörünün büyümesi ve telekom pazarının serbestleştirilmesi ile ulaştırma ve iletişim sektörlerinin önemi artmıştır. Ulaştırma sektörü GSYİH içindeki payı son 10 yılda %70 seviyesinin üzerinde seyretmiştir.

Yunanistan'da Kriz Yönetimi, Kurtarma Politikaları ve Sağlanan Mali Kaynaklar

Son 80 yılda, bir başka ifade ile 1929'daki büyük buhrandan sonra yaşanan en büyük ekonomik krize iktidardayken yakalanan YDP lideri Kostas Karamanlis, krizle mücadele için hükümetin gerekli kararları almasına karşın daha cesur adımlar atılmasının şart olduğunu ve yeni kararların her kesime fedakarlık yükleyeceğini belirtmiştir. Karamanlis uygulanacak program için güvenoyuna ihtiyaç olduğu gerekçesiyle ve partisinin, etkileri hızla görülmeye başlanan ekonomik krizin sorumluluğunu daha fazla taşıyamayacak duruma gelmesiyle erken genel seçim kararı almıştır.

4 Ekim 2009'da yapılan seçimlerde PASOK iki dönem sonra beklentilerin de üzerinde (% 43.9) oy alarak 160 milletvekili ile tek başına iktidar olmuştur. Seçimlerden önce Karamanlis tarafından % 6.1 olarak açıklanan bütçe açık oranının PASOK tarafından % 12.7 olarak revize edilmesi ve merkezi hükümet konsolide borç stokunun 275 Milyar Euro'ya bir başka ifade ile GSYİH'nin % 114.6'sına ulaşması tüm dünyanın dikkatini bir anda Yunanistan'a çekmiştir (IMF Country Report:2010).

2009 yılının son çeyreğinde gelişmiş ülke ekonomilerinin durgunluktan çıkış sinyalleri vermesinin hatta krizle mücadelede etkin olarak kullanılan faizlerde 2010 yılının ikinci yarısından itibaren artışa gidilebileceğinin konuşulduğu günlerde, Yunanistan ekonomisine ait açıklanan veriler yeni bir krizin tetikleyicisi olabileceğine ilişkin kaygıları artırmıştır. Ayrıca geçmişte Avrupa Birliği'nin istatistik kurumu Euro Stat'la bir kaç kez karşı karşıya gelen Yunanistan'ın Ekim 2009'da açıkladığı verilere politik müdahale olduğunun anlaşılması üzerine; ülkenin istatistiklerinin güvenilirliği çok daha ciddi şekilde sorgulanmaya başlanmıştır. Yunanistan ekonomisinin yapısal zaaflarından kaynaklanan bütçe, borç, kamu harcamaları, sosyal güvenlik reformu, kamu teşekküllerinin bütçe üzerindeki yükü, yabancı sermaye ilgisizliği, işgücü maliyetleri gibi parametrelere ilişkin çekinceler ekonomistler tarafından uzunca bir süre dile getirilmiştir. AB'den gelen fonlar ve sübvansiyonlarla palyatif çözümler yaratıldığını ve popülist politikalarla yapısal değişimlerin sürekli ertelendiğini ifade eden bu kesim 2009 sonunda ülkenin kaçınılmaz olan krizle nihayet yüz yüze kaldığını ve geçmiş uyarılarında ne kadar haklı olduklarını iddia etmiştir (T.C. Atina Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, 2010: 42).

Küresel kriz nedeniyle birçok üye ülke Maastricht kriterini karşılayamamakla birlikte Yunanistan'da ulaşılan borç oranı son yılların en yüksek rakamıdır. Borcun GSYİH'ya oranının % 120'ye dayanmasıyla ortaya tüm AB üyesi ülkeleri sıkıntıya düşüren bir tablo çıkmış ve Yunanistan'ın sıkı bir biçimde denetim altına alınmasını gerektirmiştir. Bir önceki

hükümet istatistiklerle oynadığı gerekçesiyle suçlanmış bu krizin atlatılması için toplumun tüm kesimlerinin gelir seviyesine göre belirli fedakârlıklara katlanmak zorunda olduğu belirtilmiştir. Diğer taraftan 2010 yılı bütçe yasası ile 2010–2013 dönemine ilişkin gözden geçirilmiş istikrar ve ekonomik büyüme programının hayata geçirileceği ve 2012 sonunda bütçe açığının % 3'e düşürüleceği açıklanmıştır. Maliye Bakanı Papakonstantinou alınacak tedbirlerle 2010 yılı sonunda 4 puanlık bir düzeltme beklediklerini belirtmiştir. Başbakan Papandreu tarafından açıklanan tedbirler uluslararası kuruluşlar ve kredi derecelendirme kuruluşları tarafından genel olarak olumlu bulunmuştur. Ancak sosyal reaksiyonlarının hızı ve şiddeti ile bilinen Yunanistan'da, fedakârlık beklenen halkın nasıl bir tepki vereceği ve bu tedbirlerin siyasi kararlılıkla sürdürülüp sürdürülemeyeceği ayrı bir soru işareti olarak kaygı uyandırmıştır. Nitekim ülkenin içinde bulunduğu krize rağmen kuzey Yunanistan'daki çiftçilerin fedakarlık bir yana destek primi talebiyle traktörlerini kullanarak yaklaşık bir ay kadar Bulgaristan geçişi dahil ulaşımı engellemeleri bunun bir göstergesi olmuştur. Yunanistan'ın ekonomi alanında önemli sorunlarından bir diğeri de kayıt dışı ekonominin büyüklüğüdür. Euro Bölgesinde kayıt dışı ekonominin toplam GSYİH içindeki oranı % 10 civarında seyrederken Yunanistan'da bu oranın % 30'dan az olmadığı düşünülmektedir (T.C. Atina Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, 2010: 49).

2009 yılında uluslararası derecelendirme kuruluşlarının not indirimi ile ülkenin borçlanma maliyetleri artması ile petrol fiyatlarında yaşanan yükselme, net enerji ithalatçısı olan Yunanistan'da 60 milyar dolar cari açık vermesine neden olmuştur (Somuncuoğlu, 2009: 7).

Bu gelişmeler sonucunda Uluslararası kredi derecelendirme kuruluşu Fitch Ekim ayında Yunanistan'ın "A" olan kredi notunu "A-"ye düşürmüştür. Kurumun bu kararında, hükümetin bütçe açığının GSYİH'ya oranına yönelik beklentisini iki katına revize etmesi etkili olmuştur. Yine aynı ay içerisinde bütçe açığı oranı bir kez daha revize edilmiş ve yüzde 12,7 olarak belirlenmiştir. Kasım 2009'da ise yeni hükümet, sunduğu son 2010 bütçe tasarısında, mali durumu düzeltmek amacıyla bütçe açığının, GSYİH'ya oranını yüzde 9,1'e düşürme hedefi koymuştur. Bununla birlikte, 2009'daki yüzde 113,4 olan kamu borç stokunun GSYİH'ya oranının, 2010'da yüzde 120'ye çıkmıştır. Ancak, AB'nin aynı göstergeler için yaptığı tahminler çok daha kötümserdir. Hükümetin bu çabasına rağmen piyasalardaki kaygının giderilmesi yeterli olmamış ve ülkenin risk primi artmıştır. Fitch Yunanistan'da mali kuruluşların ve politika çerçevesinin güvenilirliğinin zayıf olması ve kamu finansmanında orta vadeli görünüme ilişkin kaygılar nedeniyle Aralık ayında, ikinci bir indirimle ülkenin kredi notunu "BBB+" seviyesine indirirken, not görünümünü de negatif olarak belirlemiştir. Fitch'i

diğer kredi derecelendirme kuruluşları takip etmiştir (İstanbul Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirleri Odası, 2010: 1).

Nitekim Standard & Poor's 8 ve 16 Aralık 2009 tarihinde Yunanistan'ın kredi notunu "A-"den, "BBB+"ya*** düşürmüştür (Standard&Poor's, 2010, Erişim tarihi:08.03.2011).

Moody's ise kredi notunu bir kademe düşürerek "A2" seviyesinden, "A1"e çekmiştir. Not indirimi yapan derecelendirme kuruluşları hükümetin alacağı kararları ve daha da önemlisi uygulayıp uygulamayacağını takip edeceklerini belirterek her an yeni bir not indirimine de gidebileceklerinin sinyallerini vermiştir. 23 Aralık 2009 tarihinde Moody's biraz daha ileri giderek Portekiz ve Yunanistan'ın borçlarını ödeme konusunda hızlı davranmaması halinde ekonomilerinin durağanlaşacağını ifade etmiştir. Yunanistan hazinesinin finansman ihtiyacı için gerekli borçlanmanın maliyeti artmış; 2009 sonunda Alman ve Yunan tahvilleri arasındaki fark 400 baz puanlara varacak şekilde dalgalanma göstermiştir (İstanbul Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirleri Odası, 2010: 2).

Tablo 14: Seçilmiş bazı ülkelerin kredi notları

ÜLKELER	2004	2010	Moody's	S&P
İrlanda	AAA	AA+	A1	AA
İtalya	AA	AA-	A	AA
San Marino	AA	AA-	Baa	AA
İzlanda	AA-	BBB-	Baa3	BBB-
Estonya	A	BBB+	A1	A-
Macaristan	A-	BBB	Baa1	BBB
Letonya	A-	BB+	Baa3	BB
Litvanya	A-	BBB	Baa1	BBB
Yunanistan	A-	BBB	A2	BBB

Kaynak: İstanbul Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirleri Odası, 2010, s. 2.

S&P's notları kendi içinde (-) ve (+) ile alt kategorilere ayırmaktadır. BB ya da 60 üzeri değerlendirme yatırım yapılabilir olarak kabul edilmektedir. Derecelendirmeler ülkenin makroekonomik finansal ve politik çeşitli yerel değişkenlerden oluşmakla birlikte dış krizlere olan hassasiyeti de dikkate almaktadır. Derecelendirme tek bir işlem, kuruluş veya ülke için yapılabilmektedir. Ölçüm sırasında geçmişe yönelik 15–20 yıllık bir veri tabanı kullanılmaktadır (Çalışkan, 2010: 10).

Öte yandan Yunanistan'ın içinde bulunduğu sıkıntılar ve açıklanan istikrar önlemleri para piyasalarında Euro 'nun değerinde ciddi bir düşüşe neden olmuştur. Yunanistan'ın boyutlarında olmamakla beraber yaşanan bütçe ve borç sorununun diğer bazı Euro alanı ve AB ülkelerinde de olması gerçeği piyasaları olumsuz etkilemiş, doların değerinin Euro karşısında yükselmesine neden olmuştur.

Yunanistan'ın Euro alanı üyesi olarak Maastricht kriterlerine tabi olması nedeniyle borç yükünün azaltılmasında para birimini devalüe etme ya da faiz oranlarını düşürme gibi yollara başvuramamıştır. Çünkü faiz oranları Avrupa Merkez Bankası tarafından belirlenmektedir.

Yunanistan'ın uygulayacağı sıkı para ve maliye politikası ile ekonomiyi rayına oturtması bu nedenlerden ötürü kolay değildir. Ayrıca alınacak önlemlerin kamuoyunun tepkisini çekmesi ve sosyal huzursuzluklar yaratması riski de bulunmaktadır ki son dönemde yaşanan gelişmeler bu durumu doğrulamaktadır.

Yunanistan'ın borçlarını ödeyememe durumuna düşmesi diğer mali yapısı zayıf ülkelerde borçlanma faiz oranının aşırı yükselmesine sebep olarak borç tablosunun daha kötüye gitmesine neden olmuştur. Finansal sorun yaşayan ülkelerin menkul kıymetlerini ve geri ödenmeyen kredilerini elinde bulunduran ülkelerin kayıp yaşaması bütün finansal sistem ve AB genelinde zincirleme olarak sarsıcı etki yaratabileceği düşüncesinin yayılmasına yol açmıştır (www.news.com, Erişim Tarihi:03.07.2010).

Euro Bölgesi'ne girebilmek için ekonomik göstergeleriyle oynadığı ortaya çıkan Yunanistan'ı denetim altına almak isteyen Avrupa komisyonu, İstatistik Kurumu Euro Stat'a üye ülkelerin yayımladığı istatistikleri denetleme yetkisi vermek için harekete geçmiştir. Ekonomik verilerini çarpıttığı gerekçesiyle Avrupa Birliği tarafından güvenilirliği sorgulanan Yunanistan, yeni bir olayla daha gündeme gelmiştir. Ülkenin 2001'de AB'ye üye olduktan sonra uluslar arası finans kurumu Goldman Sachs'ın aracı olduğu karmaşık bir swap sistemi kullanarak ülkeye döviz ticareti gibi gösterilen yüklü tutarda kredi temin ettiği ve bu şekilde borçlarını gizlemek suretiyle kamu açıklarını AB istikrar ve büyüme paktı'nın öngördüğü limitin altında tutarak kurallara yakalanmadan gücünün üzerinde harcama yaptığı ortaya çıkmıştır (Çapanoğlu, 2010: 1).

Yunanistan hükümeti, istikrar ve büyüme paktı kuralları çerçevesinde sunması gereken ve aynı zamanda içinde bulunduğu krizden çıkış önlemlerini içeren istikrar programını 15 Ocak'ta Avrupa Komisyonu'na sunmuştur. Bütçe açığının GSYİH'ya oranının 2010 yılında 4 puan düşüşle % 8,7'ye, 2011'de %5,6'ya, 2012'de %2,8'e ve 2013'te %2'ye düşürme planı çerçevesinde, harcamalarda kısıntı ve vergi gelirlerini artıracak önlemler belirlenmiştir. Kamu borç oranını sırasıyla 2010 yılında GDP'nin %120,4'üne, 2011 yılında % 120,6'sına, 2012 yılında GDP'nin %117,7'sine ve 2013 yılında ise %113,4'üne indirmeyi amaçlamaktadır. Milli gelirin azalan büyümesini 2010 da %-4 olan büyüklüğünü artıya çevirip ivme kazandırmak için 2011 yılında %1,5 2012 yılında % 1,9 ve 2013 yılında %2,5 olması amaçlanmıştır (Oxford Analytica, 2010, Erişim Tarihi 05.03.2011).

Önlemler paketine ilave olarak akaryakıt vergi oranının arttırılması, emeklilik yaş sınırının yükseltilmesi, kamu harcamalarında kesinti, Başbakan ve Milletvekilleri de dahil olmak üzere kamu kesiminde 2010 yılında zam yapılmaması ve işe alımların askıya alınması, tüm maaşlarda tavan sınırının getirilmesi gibi politikalar öngörülmüştür. Avrupa Komisyonu ve AB liderleri Yunanistan'ın programını desteklediklerini açıklamıştır. Ancak planın etkin biçimde uygulanmasını sağlamak amacıyla sıkı gözetim önlemleri alınmasının gereği üzerinde durulmuştur. Komisyon Yunanistan'ın istikrar programına ilişkin değerlendirmesinde bütçe açığının öngörülen hedeflere çekilebilmesi için tavsiyelerde bulunmuştur. Bu kapsamda kamu yönetiminin etkinliğinin artırılmasına yönelik olarak kapsamlı yapısal reformların gerçekleştirilmesi, sosyal güvenlik ve sağlık reformu, işgücü piyasasının iyileştirilmesi, bankacılık ve finans piyasalarının istikrara kavuşturulması gibi önlemler öngörülmüştür. Yunanistan'ın kamu mali yönetimi ve kontrolünü ciddi şekilde ele alması ve yeniden düzenlemesi, etkinlik, şeffaflık ve güvenilirliğinin sağlanması gerekmektedir. Diğer yandan, ülkenin sosyal güvenlik sistemi harcamalarının bütçedeki payı diğer AB ülkelerine göre oldukça yüksek düzeyde seyretmektedir. Kamu borçlarının uzun vadeli çevrilebilirliğinin sağlanması için sosyal güvenlik sisteminin yaşlanan nüfusun getirdiği sosyal güvenlik yükünün de göz önüne alınarak yeniden düzenlenmesi ve sağlık harcamalarının denetim altına alınması da önemli bir gereklilik olarak görülmektedir.

Faiz politikalarını Avrupa Merkez Bankasından bağımsız olarak belirleme şansı olmayan Karamanlis hükümeti, 20 Aralık 2008'de 28 Milyar Euro'luk bir ekonomik destek paketi açıklamıştır. Bankaların riskli kredileri ve piyasanın canlandırılması için kullanılacak paketle, daralan iç talebin artırılması ve banka-şirket iflaslarının önüne geçilmesi amaçlanmıştır. Hükümetin aldığı bir diğer tedbir ise mevduat hesaplarına 100 bin Euro'ya kadar garanti getirilmesi, ödenemeyen konut ve araba kredilerinde 10 bin Euro olan haciz sınırının 20 bin Euro'ya yükseltilmesi alınan diğer başlıca tedbirler olmuştur. Bununla birlikte Yeni Demokrasi Partisi (YDP) ile Panhelenik Sosyalist Hareket (PASOK) arasında süregelen rekabet ülkenin ihtiyaç duyduğu reformların özellikle vergi reformunun sürekli ertelenmesine yol açmıştır.

AB politikacıları tarafından Yunanistan için önerilen rol modeli İrlanda olmuştur. İrlanda 2009'da %12,5 düzeyinde olan bütçe açığını 2014 yılında %2,9'a çekebilmek için kamu kesimi ücretlerini %5 ila %15 arasında düşürmüş, sosyal refah harcamalarında ve diğer kamu harcamalarında kesintiye gitmiştir. Harcamalarda yapılan bu sert kesintiler, piyasaların güvenini AB yardımı olmaksızın yeniden tesis ettiklerinden övgüyle karşılanmıştır. Buna

karşın, bu durum Yunanistan'daki krizin yayılma etkileri sonrası spekülöörlerin daha yüksek faiz talep etmelerini engelleyememiştir (Onaran, 2010, Erişim Tarihi, 26.02.2010).

Yunanistan'ı kurtarmak için önde gelen Euro ülkeleri bir kredi sepeti hazırlamıştır. Bunun en büyük donörleri Almanya, Fransa ve İtalya olmuştur (<http://www.eubusiness.com/news-eu/greece-economy.43y>, Erişim Tarihi: 04.04.2011).

Alınan karara göre, Mali Yardım Paketinden bir Euro ülkesinin yararlandırılması için tüm Euro ülkelerinin ortak karar vermesi gerekecektir. Bunun yanında Avrupa'da bazı çevrelerce, Yunanistan'ın kendi eliyle başına getirdiği bu sorunu yine kendisinin baş etmesi gerektiği, muhtemel bir kurtarma planının diğer AB ülkeleri için de kötü örnek olacağı iddia edilmiştir. Özellikle Alman basını, Yunanistan'ı, üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmediği gerekçesiyle eleştirmiştir.

Öte yandan Yunanistan hükümeti tüm finansman ihtiyacına rağmen 2010 yılı başlarında Almanya, Fransa veya diğer AB üyesi ülkelere ve IMF den borç almak gibi bir niyetleri olmadığını, ülkeyi ziyaret eden IMF heyetinden de böyle bir talepte bulunmadıklarını sık sık dile getirmiş ve IMF'den ancak yapılması öngörülen vergi reformu ile ilgili teknik destek isteyebileceklerini açıklamıştır. Ancak bu istek Almanya olmak üzere AB; Euro bölgesinden bir ülkenin IMF'den borç para almasının Euro'nun prestijinin sarsılması anlamına geldiğini ve kabul edilemez olduğu şeklinde sert bir şekilde dile eleştirilmiştir. Bu açıklamalara rağmen Euro'nun değer kaybının önüne geçilememiş ve Euro, Amerikan Doları karşısında son altı ayın en düşük seviyelerine gerilemiştir. Bu süreçte çarpıcı olan, mali entegrasyonun en başarılı kurumu olan Euro Zone'da yaşanan sorunların çözümü için AB tarafından çok detaylı kaleme alınan anlaşmaların içerisinde kriz yönetim stratejisinin bulunmamasıdır (Somuncuoğlu, 2009).

2010 yılında en az 50 Milyar Euro dış kaynağa ihtiyacı olan Yunanistan 25 Ocak tarihinde 5 yıl vadeli bir tahvil ihracı gerçekleştirmiştir. 25 Milyar Euro talep gelen söz konusu ihalede Yunanistan 8 Milyar Euro değerinde tahvil ihraç etmiştir. Tahvil ihracına gelen talep nedeniyle 2010 yılı borç finansmanında sorun yaşanmayacağı ve krizin atlatılacağına ilişkin düzelen moraller şubat ayı ortalarından itibaren yeniden bozulmuştur (T.C. Atina Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, 2010:43).

Yunanistan krizi, bir yandan ülkenin bütçe açığını ve kamu borcunu azaltmaya yönelik istikrar önlemlerini kararlı bir şekilde uygulaması ile çözülmeye çalışırken, bu çabaların başarısı için gerekli dış desteğin önemli bir bölümünün AB tarafından karşılanmasına çok uzun tartışmalardan sonra, nihayet 25 Mart 2010 tarihinde yapılan AB Zirvesinde, - Almanya'nın isteksiz tutumuna karşın- karar verilmiştir. 11 Nisan 2010'da AB ekonomi ve

maliye bakanları, 25 Mart'da alınan ilke kararını temel alarak, Yunanistan'a 30 milyar Euro tutarında bir yardım sağlama üzerinde uzlaşma sağlanmıştır. Ardından Avrupa Birliği ve IMF Yunanistan'ı içinde bulunduğu mali krizden çıkabilmek için gerekli kaynağı sağlayacak anlaşmayı imzalamıştır. Yardım paketine ilişkin anlaşmanın içeriği ve yardım miktarı 2 Mayıs 2010 tarihindeki Euro grup toplantısında Avrupa Komisyonu, Avrupa Merkez Bankası (AMB), IMF ve Yunan yetkililer tarafından karara bağlanmıştır. Anlaşmaya varılan yardım paketi ile Yunanistan'a üç yıl içinde 110 milyar Euro mali yardım yapılacağı tespit edilmiştir. Böylelikle, Euro alanı ülkeleri 30 milyar Euro'su ilk yıl içinde olmak üzere toplamda 80 milyar Euro'ya kadar Yunanistan'a karşılıklı kredi vermeye söz vermiştir. Geri kalan 30 milyar Euro'nun da IMF tarafından karşılanması öngörülmüştür.

Söz konusu yardım planı ile Yunanistan'ın zayıflayan güvenilirliğinin iyileştirilmesi ve Euro Alanı'nın istikrarının yeniden sağlanması hedeflenmiştir. Yardım paketi gereğince Yunanistan'ın, Euro Alanı ülkelerden aldığı yardım miktarını yüzde beşe yakın bir faiz oranı ile geri ödemekle yükümlü olacağı tespit edilmiştir. Avrupa komisyonu'nun ekonomik ve mali işlerden sorumlu üyesi Olli Rehn sağlanacak mali yardım fonunda ödemelerin Yunanistan'ın yükümlülüklerini yerine getirmesi halinde yapılacağını ve ayrıca ülkenin durumunun üç aylık raporlarla sürekli izleneceğini belirtmiştir Komisyon yetkilileri IMF'nin de kendi değerlendirmesini yapacağını fakat iki kurumun değerlendirmelerinde görüş birliği aranacağını ve bir sonraki kredi diliminin serbest bırakılması için birlikte onay verileceğini belirtmiştir. Üç yılda dilimler halinde tamamlanacak kredilendirme 2013 Aralık ayında son bulacaktır. Yunanistan aldığı kredinin geri ödemesini 31 Aralık 2016 tarihine kadar gerçekleştirecektir (İktisadi Kalkınma Vakfı, 2010, Erişim Tarihi, 20.02.2011).

Ayrıca AB Yapısal Fonları 4. Paketinde Yunanistan'a 2007–2013 arasında yaklaşık 21 Milyar Euro ayrılmıştır. Ancak Yunanistan gerek hükümet, gerekse özel sektörden AB normlarına uygun proje geliştiremediği için bu fonların tamamını kullanamamıştır (Yunanistan İstatistik Kurumu, 2009).

Kamu sektöründe çalışanlara ödenen maaşlar, enflasyonla mücadelede ve finansal istikrarın sağlanması en önemli problemlerden birisi olarak görülmeye devam etmektedir. 2010 yılında ülkedeki kriz nedeniyle önce maaşlara zam yapılmayacağı açıklanmış, ardından maaş ve primlerde kesintilere gidilmiştir. Yunanistan'ın 2008 içinde 6.7 Milyar Euro'su AB Komisyonu tarafından onaylanan 8 Milyar Euro kaynağı çeşitli projelerin finansmanında kullanması öngörülmüştür. Son iki yıldır mal ve hizmet ihracatındaki artışın devam edeceği ve bunlara turizm ve deniz taşımacılığından elde edilen gelirlerdeki artış beklentisi bir diğer etken olarak görülmektedir. Ekonomi ve Maliye Bakanlığınca yatırım teşvik mevzuatı da

dahil olmak üzere devam eden yapısal reformların ekonomik büyümeye pozitif katkısı beklenmektedir. 2008 başında yapılan projeksiyonlarda özel tüketimde % 3.5, kamu harcamalarında % 0.7, yatırım harcamalarında % 10.5; ihracat ve ithalatta % 7.5 büyüme öngörülmüştür.

Kamu yatırımlarında tarafsızlık ön planda olmak koşuluyla öncelikli olan alanları planlamak ve bütçe içerisinde tasarrufları artırmak temel hedef olmuştur. Öte yandan ekonomi yönetimi tarafından kamu yatırımlarının finansal yönünün güçlendirilmesi ve yeniden düzenlenerek Avrupa parasal birliği tarafından fonlanması süreci hızlandırılmıştır. Yunanistan'ın yatırımlarının artıramamasının nedeni Avrupa Birliği ülkeleri içinde en yüksek harcama yapan ülke olmasıdır. Orta vadede askeri programların mali konsolidasyona katkı sağlaması için uzun vadeye yayılması planlanmıştır. Aynı vadede tasarruf programları için emeklilik ve genel sağlık sigortası reformunda bu sürece katkı sağlayacağı kurumsal düzenlemeler yerine getirilmiştir. (European Economy Occasional Papers, 2011: 30)

Ayrıca banka mevduat hesapları çıkarılan kanunla 100.000 Euro'ya kadar garanti altına alınmıştır. Banka başına geçerli kanun maddesi ile örneğin 500,000 Euro'sunu beş ayrı banka mevduatında eşit olarak tutan gerçek kişilerin tasarruflarının tamamını garanti altına alınmıştır. Bunlara ek olarak;

- Ödenmeyen kredilerden dolayı ev ve araba hacizleri için daha önce 10.000 Euro olan sınır 20.000 Euro'ya yükseltilmiş,
- Hükümet bankaların daha önce verdikleri krediler için uyguladıkları faiz oranlarının değiştirilmemesi için gerekli yasal düzenlemeleri yapma kararı almıştır.
- Piyasadaki nakit darlığını gidermeye yönelik olarak, bankalara 28 milyar Euro yardım paketi yasa ile onaylanmıştır.
- En son yapılan AB Ecofin toplantısında Yunanistan'da KDV'nin düşürülmemesi bunun yerine kamu harcamalarında artışa gidilmesi tavsiye edilmiştir.
- Esnafın kendi aralarında yaptıkları görüşmeler sonucunda fiyat indirimlerine yönelmiştir. Kredi kartı kullanımında düşüş yaşanırken, nakit ödemelerde ciddi indirimler yapılmıştır. Ayrıca, mağaza çalışma saatlerinde yeni düzenlemelere gidilmiştir.
- İhracat yapan şirketlere bir yıl süre ile 10 milyon Euro tutarında özel destek programı uygulama kararı alınmıştır. Bu destek şirketlerin uluslararası pazarlarda ürün ve hizmetlerini tanıtmaya yönelik (fuarlara katılım, reklam vs.) oluşturulan olağan dışı bir programdır.
- Yunan İhracatı Geliştirme Merkezi (HEPO) 2009 yılı süresince ihracatçıların birlikte katıldıkları veya düzenledikleri fuar, ticaret ve alım heyeti ve kongre-seminer gibi etkinliklere

azami % 70 oranında olmak üzere katkı sağlanması planlanmıştır. Bu bağlamda HEPO bütçesinin ilgili kalemindeki ödenek 9 Milyon Euro'dan 16 Milyon Euro'ya çıkarılmıştır.

- Yurtdışında gerçekleşen etkinlikleri desteklemeye yönelik 3 milyon Euro tutarında ayrı bir bütçe onaylanmıştır. Bütçe üretim, turizm, kültür, yatırım ve yabancı sermaye alanlarında tanıtım amaçlı olarak kullanılacak ve yurtdışında önemli ticaret ve tüketim merkezlerinde gerçekleşecek olan etkinlikler Ekonomi, Kültür ve Turizm Bakanlıklarının koordinasyonunda yürütülmesine karar verilmiştir.

- Dış ticaretin ve özellikle ihracatın seyrini takip etmeye yönelik özel bir komite kurulmasına karar verilmiş ve Komite'nin kriz süresince Milli İhracat Kurulu çerçevesinde faaliyet göstermesi ve iki ayda bir toplanması kararlaştırılmıştır.

- HEPO'nun ihracat stratejisi gözden geçirilecek ve konjonktürün gerektirdiği şekilde revize edilecektir. Bu kapsamda HEPO'nun etkinlikleri, krizden en az etkileneyeği düşünülen Çin, Birleşik Arap Emirlikleri ile Yunan ürünlerinin mevcut durumda en çok satıldığı Almanya, ABD, Romanya, Bulgaristan, İngiltere ve Rusya gibi ülkelerde yoğunlaşması planlanmıştır. Ayrıca, sektör odaklı tanıtım ve reklamlara ağırlık verilmesi hedeflenmiştir.

- Dış rekabete en fazla açık olan ve krizden önemli derecede etkilenen sektörler destek verilecektir.

- Yunan İhracatı Geliştirme Merkezi HEPO ile Yatırım Ajansı Invest in Greece arasında geniş ve senkronize bir işbirliği başlatılmıştır.

- Otomotiv sektöründe yaşanan durgunluğun önüne geçmek için ÖTV'de 4 ay süreyle otomobillerin özelliklerine göre % 20 ila % 50 oranında indirimle gidilmesi, şeklinde önlemler alınmıştır (T.C. Atina Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, 2009: 76).

Bunlara ek olarak; Yunanistan'da PASOK Hükümeti krizden çıkış için şu önlemleri almıştır:

1. KİT yöneticilerinin maaşlarının yüzde 50 indirilerek, yönetim kurulu üyelerinin sayısının azaltılması,
2. Devlet memurları maaşlarında tavanın 2000 Euro'yla sınırlanması,
3. Sosyal güvenlik ve askeri harcamalarda yüzde 10 kesinti yapılması,
4. Yunan Turizm Teşkilatı'nın yurtdışı bürolarının 1/3'nün kapatılması,
5. Gayrimenkullerden alınan vergiler artırılması,
6. Polis teşkilatında vergi kaçakçılığıyla mücadele için özel tim oluşturulması,
7. Limanların özelleştirilmesine hız verilmesi.
8. Kamu çalışanlarının maaşlarından kesinti yapılması,

9. KDV oranlarının artırılması (Yüzde 4.5, yüzde 5'e, yüzde 9, yüzde 10'a, yüzde 19 olan KDV'nin yüzde 21'e yükseltilmesi),

10. Ödeneklerde yüzde 12 kesinti yapılması,

11. Emekli maaşlarının 2010 yılı süresince dondurulması,

12. Akaryakıt fiyatlarının 3 ila 8 cent arasında yükseltilmesidir (Lynn, 2011: 220, Berberakis www.milliyet.com.tr, Erişim Tarihi: 20.01.2011).

Yunanistan'daki kemer sıkma politikasıyla başbakan, bakanlar ve milletvekilleri de dahil olmak üzere, yüksek ücret alan memurların maaşları dondurulmuştur. Emekliye ayrılan her 5 kamu personeline karşılık bir kişinin işe alınması, 12 bin Euro'nun üzerindeki kazançlardan yüzde 18 ile 40 arasında vergi getirilmesi, kilise varlıklarının dahi vergilendirilmesi öngörülmüştür. Bu sıkı politikalar ekonomik aktivitelerin şiddetle kınanmasına ve ulusal reaksiyonun artmasına neden olmuştur (Grozdev, 2010, Erişim Tarihi: 07.03.2011).

Öte yandan 2010 yılı vadesi gelmiş borçların değerinin 54 milyar Euro'ya ulaşması ile borç seviyesi sınırı aşmıştır. Kamu açığı, yıllardır aşırı harcama yüzünden ucuz kredi ve finansal reformları yerine getirmedeki başarısızlık kredi oranının faiziyle artmasına neden olmuştur. Yunanistan'ın her yıl ortalama 40 milyar Euro yeniden finanse etme çabası olmuştur. Yunanistan yüksek faiz maliyetlerini ödemeyebilmesi için bütçenin değerinin GDP'ye oranı % 14 olması gerekir. IMF ve Avrupa birliği üç yıllığına 110 milyar Euro şartlı destek vermiştir (www.agd.gov.sg, Erişim Tarihi: 04.03.2011).

Tablo 15: Yunanistan Kurtarma Paketine Yardım Sağlayan Kuruluş ve Ülkeler

ÜLKELER VEYA KURULUŞLAR	İMİF	ALMANYA	FRANSA	İTALYA	İSPANYA	HOLLANDA	BELÇİKA	PORTEKİZ	İRLANDA	DİĞERLERİ
MALİ KAYNAK MİLYARE URO	30	22,4	16,8	14,7	9,8	4,8	3	2,1	1,3	5,1

Kaynak: (www.agd.gov.sg, Erişim Tarihi: 04.03.2011).

Yunanistan Kurtarma Paketine Yardım Sağlayan Kuruluş ve Ülkeler Tablo 15'te belirtilmiştir. IMF tarafından Nisan 2013 yılına kadar Yunanistan'a verilmesi planlanan mali yardımın toplam tutarı 30 milyar Euro'dur. IMF tarafından bugüne kadar 14.6 milyar Euro

kaynak sağlanmıştır. Avrupa Birliği içerisinde yardım sağlayan ülkelerden en yüksek yardımı 22.4 milyar Euro ile Almanya yapmıştır.

Öte yandan yapılması planlanan yapısal reformlar; kurumsal düzenlemeler, sektörel düzenlemeler, ihracat atakları, iş çevresi ve işçi pazarlarına yönelik olarak hedeflenmiştir. Sektörel düzenlemelerle turizm sektörünün kalkınmasına katkı sağlayacak yeni rekabetçi piyasalara ulaşabilmesi, taşımacılığın geliştirilmesi ve maliyetlerin azaltılması hedeflenmiştir. Mali ayarlama desteğiyle hükümetin ve mali kurumların güçlenmesi amaçlanmıştır. Gelir yönetimi reformu ise başarılı ve istikrarlı finansal sektör yönetimi ödeme ve likit sistemin güvenliğini arttırmak noktasında Yunan bankalarının likit sistemlerinin güvenliğinin devam etmesini sağlayacak yasa kabul edilmiştir (IMF Country Report, 2010: 98-128).

Yunanistan ile yapılan stand-by anlaşması sonrasında her bir görüş sonrası sağlanan kaynaklar Tablo 16’da yer almaktadır.

Tablo 16: Yunanistan; Stand- By Anlaşması Altında Aşama ve Kullandırmalar

Görüş	Kullanılabilir Tarih	Faaliyet	Alınan Milyon SDR	Alınan Yüzde Pay	Toplam Ödemeler Milyar Euro
	10 Mayıs 2010	SBA Yönetiminde	4805,9	583,9	5,5
İlk Görüş	30 Ağustos 2010	İlk Görüş Tamamlanması Haziran 2010 Performans Kriteri yerine Getirme Şartı	2162,7	262,8	2,5
İkinci Görüş	30 Kasım 2010	İlk Görüş Tamamlanması Eylül 2010 Performans Kriteri yerine Getirme Şartı	2162,7	262,8	2,5
Üçüncü Görüş	28 Şubat 2011	İlk Görüş Tamamlanması Aralık 2010 Performans Kriteri yerine Getirme Şartı	3604,5	438,0	4,1
Dördüncü Görüş	30 Mayıs 2011	İlk Görüş Tamamlanması Mart 2011 Performans Kriteri yerine Getirme Şartı	2883,6	350,4	3,3
Beşinci Görüş	30 Ağustos 2011	İlk Görüş Tamamlanması Haziran 2011 Performans Kriteri yerine Getirme Şartı	1922,4	233,6	2,2
Altıncı Görüş	30 Kasım 2011	İlk Görüş Tamamlanması Eylül 2011 Performans Kriteri yerine Getirme Şartı	1201,5	146,0	1,4
Yedinci Görüş	28 Şubat 2012	İlk Görüş Tamamlanması Aralık 2011 Performans Kriteri yerine Getirme Şartı	2403,0	292,0	2,7
Sekizinci Görüş	30 Mayıs 2012	İlk Görüş Tamamlanması Mart 2012 Performans Kriteri yerine Getirme Şartı	1441,8	175,2	1,6
Dokuzuncu Görüş	30 Ağustos 2012	İlk Görüş Tamamlanması Haziran 2012 Performans Kriteri yerine Getirme Şartı	1441,8	175,2	1,6
Onuncu Görüş	30 Kasım 2012	İlk Görüş Tamamlanması Eylül 2012 Performans Kriteri yerine Getirme Şartı	480,6	58,4	0,5
Onbirinci Görüş	28 Şubat 2013	İlk Görüş Tamamlanması Aralık 2012 Performans Kriteri yerine Getirme Şartı	1441,8	175,2	1,6
Onikinci Görüş	28 Nisan 2013	İlk Görüş Tamamlanması Mart 2013 Performans Kriteri yerine Getirme Şartı	480,6	58,4	0,5
Toplam			26.432,9	3.211,8	30,0

Kaynak: IMF Country Report, (2010), IMF Staff Projection, Greece Second Review Under The Stand-By Arrangement-Staff Report; Press Release On The Executive Board Discussion and Statement By The Executive Director For Greece, Washington: 57-58.

Bütçe açığı ve dış borcuna bağlı olarak karşı karşıya kaldığı ekonomik krizle mücadelede AB ve IMF'nin sağladığı 110 milyar Euro ile Yunanistan'ın iflastan kurtarılmasının ardından , 17 ülkenin zirve toplantısından 110 milyar Euro'luk kredinin geri ödemesinin 7,5 yıla geciktirilmesine ve faiz oranının da yüzde 5,2'den yüzde 4,2'ye

düşürülmesine ilişkin karar çıkmıştır. Bu karar sonrasında Yunanistan'ın 6 milyar Euro'dan fazla kazancı olmuştur. Öte yandan AB'nin, üye ülkeleri Yunanistan benzeri krizden koruyarak, garanti ve destek mekanizması kurmayı amaçlayan 440 milyar Euro'luk yardım paketine, 2013 yılından sonra 500 milyar Euro'luk bir kaynak daha ilave edilecektir. Oluşturulan dev paketten sağlanacak kaynakla üye ülkelerin tahvilleri de satın alınabilecektir. Böylece krizle mücadelede bir koruma şemsiyesi oluşturulmuştur. Bu şekilde piyasaların fırsatçılık yapmasının da önüne geçilmesi planlanmıştır (www.turkishgreeknews.org/tr, Erişim Tarihi:12.03.2011).

Yardım paketi desteği sonrasında Yunanistan'ın piyasalarda yeterli güvenilirliği sağlaması halinde, ülkenin tekrar piyasalardan borçlanabileceği ümit edilmiştir. Hatta Yunanistan'ın taahhütlerini yerine getirebilirse kredi derecelendirme kuruluşlarının aşamalı olarak Yunanistan'ın kredi notunu yükselteceği ve böylece ülkenin elverişli faiz oranlarıyla piyasalardan borçlanması sağlanacağı düşünülmüştür (www.ikv.org.tr, Erişim Tarihi: 29.06.2010). Öyle ki Yunanistan'ın yapısal problemleri aşacak ve büyümeyi sağlayacak reformları gerçekleştirmesi varsayımından yola çıkarak içinde bulunduğu krizi bir fırsata dönüştürebileceğine ilişkin görüşler dahi ileri sürülmüştür (Rodrik, 1996: 9-41; Drazen and Easterly, 2001: 129-157).

Ancak borçların yeniden yapılandırılmasına imkan tanınacak şartların oluşmaması, ekonomik büyümenin yeniden sağlanamaması, kurtarma operasyonunun zamanında yapılmamasına bağlı olarak Yunanistan ile birlikte diğer AB ülkeleri zora girmiş bunun üzerine yeni bir kurtarma operasyonuna gereksinme doğmuştur. Bu kurtarma operasyonunun hazırlanacağı zirve öncesinde Fransa Cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy ile Almanya Başbakanı Angela Merkel'in bir araya gelmesi ile zirveden çıkacak kararların temeli oluşturulmuştur. Taslak metne göre, Avrupa Atina'ya kontrollü bir şekilde iflasa da izin verdi. Böylece bankalardan yeni vergiler almadan, borç takasları ve Yunan tahvilleri geri alınarak iflasın kontrolü sağlanacak. Ayrıca Euro Bölgesi'nin kurtarma fonu olarak kabul edilen AB Finansal İstikrar Fonu (EFSF), Yunanistan, İrlanda ve Portekiz'e düşük faiz ve daha uzun vadelerle kredi vermeye devam edecek. EFSF'nin Euro Bölgesi'nde AB/IMF kurtarma fonu kapsamında olmayan ülkelere de herhangi bir krizle karşı karşıya kalmalarını önlemek amacıyla kredi hatlarının açılacağı belirtilmiştir. Bu bağlamda açıklanan kararlar Yunanistan'a yönelik olsa da borç krizi yaşayan İrlanda ve Portekiz'in yanı sıra krizin sıçramasından endişe edilen İtalya ve İspanya'yı da yakından ilgilendirmektedir.

Avrupa'yı sarsan borç sorununun ele alındığı ve Euro bölgesi maliye bakanlarının katıldığı 21.06.2011'de Lüksemburg'da yapılan zirveden çıkan kurtarma paketine göre ortak

para birimlerini istikrara kavuşturmak ve borç krizindeki Yunanistan'ı kurtarmak için toplam 159 milyar Euro büyüklüğünde yeni bir borç paketi üzerinde uzlaşmaya varılmıştır. Ancak AB Komisyonu Başkanı Jose Manuel Barroso, tarafından “Yeni Marshall Planı” olarak nitelendirilen Yunanistan'a ikinci yardım paketi yeni kemer sıkma ve özelleştirme politikalarına hız kesmeden devam etmesini istemektedir. Atina'nın hem ikinci kurtarma paketinden faydalanabilmek, hem de ilk paketin gelecek ay verilmesi planlanan 12 milyar Euro'luk kısmını alabilmesi için harcamalarında 28 milyar dolarlık kesintiye gitmesi gerekmektedir. Yeni planın Yunanistan'a 2014 sonuna kadar kaynak sağlaması beklenmektedir.

Öte yandan bankalar da kurtarma paketine 50 milyar Euro'ya yakın katkıda bulunacaktır. Bu miktarın 37 milyar Euro'su ellerinde Yunan tahvilleri bulunan bankaların 'gönüllü' katkısı, 12 milyar Euro'luk kısmı ise borç itfasından oluşacaktır. Gönüllü katkı, Yunan tahvillerini 30 yıla kadar vadeli yeni tahvillerle değiştirmek, faiz indirimi veya tahvilleri Yunanistan'a ucuza geri satmak şeklinde gerçekleştirilebilir. Bankaların bu yolla Yunanistan'ın 3 yılda 54 milyar Euro, 2020 sonunda ise 135 milyar Euro kazançlı çıkması hedeflenmiştir.

İkinci yardım paketinde Almanya Başbakanı Angela Merkel'in, pakete özel alacaklıların da katılması ve bankaların ellerindeki Yunan tahvillerinin değerinin kırılması konularındaki ısrarcı tutumu ile bir kez daha sözünü geçirmeyi başardığı söylenebilir.

Yunanistan'ın borçlarını kendi başına ödeyebilecek hale gelmesinin çok uzun bir süre alacağı ayrıca Euro Bölgesi'ndeki İrlanda, İspanya ve İtalya gibi ülkelerin mali risklerinin sürdüğü bir ortamda Yunanistan'a soluklanmak için zaman kazandırmaktan öteye geçemeyecektir.

Çünkü gerek Yunanistan gerekse AB'nin diğer ülkelerinde mali istikrar konusunda farklı düzenlemeler yapılmasına rağmen, bu düzenlemeler bir anlam ifade etmemekte aksine potansiyel bir tehlike oluşturmaktadır (Otero and Panagiotidis, 2008). Mevcut finans sistemi devam ettiği sürece Euro bölgesi ekonomisinde uzun vadeli istikrar için tehlike süreç ve küresel finansal krizin yükü ağırlaşarak devam edecektir. Dolayısıyla krizin Euro bölgesinde yayılmasında Avrupa parasal ve mali politikaları büyük rol oynamaktadır. (www.assignmenthelpexperts.com/sample/Report-Homework-Help-Sample.pdf, Erişim Tarihi: 28.03.2011).

Avrupa Parasal Birliği'nde Ortak para politikası üye ülkeler arasında ekonomi politikalarının birbirine yakınsaması için tüm üye ülkeler tarafından kabul edilmiştir (www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpwps/ecbwp655.pdf, Erişim Tarihi: 20.05.2011). Birlik

içerisinde para politikası Avrupa Merkez Bankası tarafından uygulanmakta iken maliye politikaları ise ülke hükümetlerince belirlenmektedir (Senn, 1999: 338-382). Avrupa Parasal Birliği para politikalarının izlenmesinde üye ülkeler için ortak yükümlülük taşıırken aynı zamanda ana hedef olan fiyat istikrarının sağlanabilmesi için merkez bankasının gerekliliği önem kazanmıştır. Ayrıca üye ülkelerin tam üyelikleri için bazı makro ekonomik değerleri ortak bir seviyeye yakınsamaları istenmiştir. Bunun altında yatan neden ülkelerde olabilecek bir konjonktürel istikrarsızlığın diğer ülkelere yansımaları engelleyecek bir yapı oluşturmaktır. Birlik içinde ortak para biriminin avantajları kadar dezavantajları da vardır. Euro bölgesinde Avrupa merkez bankası kararıyla enflasyon oranlarındaki artışın azaltılmaya çalışılmasında kuşkusuz ortak para birimi, kolektif davranmayı sağlamıştır. 1997-2000 yılları arasında bir çok üye ülke deneyimi Yunanistan gibi İspanya, İtalya, Lüksemburg, Portekiz, Hollanda ve Euro bölgesinin tamamında enflasyon farklılığının azaldığı görülmüştür. (Siedschlog, 2008: www.suerf.org/download/studies/study20083.pdf, Erişim Tarihi: 01.06.2011). Öte yandan Parasal birlik içinde üye ülkelerin farklı para birimi yerine ortak para birimi kullanmaları para politikasında bağımsızlığı ortadan kaldırmıştır. Avrupa bölgesinde ekonomik alanda tek para biriminin oluşumu sağlandıktan sonra Yunanistan'ın para politikasını kendi başına uygulayamaması bu krizin Yunanistan açısından derinleşmesine neden olmuştur (Edirisuriya, 2010).

Yunanistan da olduğu gibi Euro bölgesindeki diğer ülkelerde de finansal krizin yayılmasında ortak para politikası birimi olan Euro'yu kullanmaları ve ülkelerin sorunlarını çözme konusunda bağımsız para politikası uygulayamamaları etkili olmaktadır.

Tüm bu gelişmeler Avrupa Para Birliği'nin kuruluş aşamasında yetkililer tarafından da belirtildiği üzere, tek bir para birimi oluşumunun asla salt bir ekonomik karar olarak değerlendirilemeyeceğini ve parasal birliğin geleceğinin siyasi bütünleşme yönünde atılacak adımlara da bağlı olacağını göstermektedir. Nitekim AB üyesi ülkelerde yaşanmakta olan ekonomik krizde uygulanan ekonomi politikalarından elde edilen sonuçlar, Avrupa Birliği'nin nihai hedefi olan siyasi birliği gerçekleştirip gerçekleştiremeyeceği yönünde de önemli bir test olacaktır.

Sonuç

Yunanistan gerek küresel finans krizinin gerekse de kamu sektörü borç yükünün tetiklediği krizle karşı karşıyadır. Aslında Yunan kamu sektörü finansman açıkları uzunca bir süredir bilinen bir olgu. Yunanistan'ın yanı sıra Portekiz, İrlanda ve İspanya kamu sektörü borç yüklerinin de sorunlu olduğu biliniyor. Kamu borçlanması diğer AB ülkelerinde olduğu

gibi Yunanistan'da da sermayenin birikim krizinin, kamu maliyesi krizine çevrilmesini sağlamıştır. Bu bağlamda Yunanistan'ın şu anda içinde bulunduğu ekonomik krizin hem dışsal hem de içsel nedenlerinin olduğu söylenebilir.

AB'nin zayıf halkasının yaşadığı bu kriz pek çok kanaldan AB'nin diğer üye ülkelerine yansması temelinde bazı endişeleri de gündeme getirmiştir.

Endişelerden birisi Yunanistan'ın borçlarını ödeyememe durumuna düşmesinin diğer mali yapısı zayıf ülkelerde borçlanma faiz oranının aşırı yükselmesine yol açacağı dolayısıyla borç tablosunun daha kötü hale geleceği iken, bir diğer endişe ise finansal sorun yaşayan ülkelerin menkul kıymetlerini ve geri ödenmeyen kredilerini elinde bulduran ülkelerin kayıp yaşamasının bütün finansal sistem ve AB genelinde zincirleme olarak sarsıcı etki yaratacağıdır.

Nitekim bu endişelerdeki haklılık zaman içerisinde doğrulanmıştır. Krizin Avrupa Birliği üzerindeki etkileri önemli boyutta ulaşmış İngiltere, İrlanda ve İspanya gibi milli gelirlerinde mali hizmetlerin payı yüksek olan ülkelerde ciddi sorunlar görülmüştür. Küresel krizin etkilerinden biri olarak yaygınlaşmaya başlayan tüketici güveni kaybı ve dünya ticaret hacminin daralması yalnızca bu ülkeleri değil, dünyanın sayılı ihracatçılarından biri olan Almanya ekonomisini de zora sokmuştur. Bununla birlikte birliğe yeni üye olmuş bazı ülkelerde krizden olumsuz etkilenmiştir. Letonya'da milli gelirin %20 oranında azalması, Macaristan ve Romanya'nın da Uluslararası Para Fonu'na başvurmak zorunda kalmaları bu etkilerden bazılarını örnek olarak gösterilebilir. Yani küresel finansal krizin ikinci aşaması olarak görülen AB ülkelerindeki krizle birlikte dünyanın yarısı sorunlu duruma düşmüş bulunuyor.

AB'nin en zayıf ekonomik halkası Yunanistan bu ekonomik krizden kurtulabilmek için AB ve IMF tarafından üç yıl içerisinde toplam 110 milyar Euro'luk yardım öngören bir anlaşma imzalanmış, bununla birlikte Yunanistan'ın 2014'e kadar GSYH'nın %14'üne kadar ulaşan bütçe açığının AB istikrar paktınca öngörülen %3 rakamına çekmesi hedeflenmiştir. Yeni borç bulmakta ve eski borçlarını kapatmakta zorlanan Yunanistan'ın yanı sıra İspanya ve Portekiz'de de hükümetler, bütçe açıklarını daha hızlı aşağı çekmek için ek harcama kısıntıları yapma kararı almıştır.

Bu bağlamda Yunanistan başta olmak üzere Avrupa ülkelerinde yaşanan kriz ile;

1-Euro bölgesinin sürdürülemez hale geldiğine ilişkin argümanlar artmıştır. Gerçekten de Yunanistan'ın AB ve Euro bölgesi üyesi değil de bağımsız bir ülke olsaydı, belki parasını devalüe edebilecek, para ve kredi musluklarını açarak, enflasyon yoluyla iç borcunu

aşındırma, pazarlık yoluyla da dış borcunu erteleme, hatta moratoryum ilan etme yoluna gidebilecekti.

2- AB'nin Ekonomik ve parasal birliğin temel eksikliği olan ekonomik ve mali politikalarda kurumsallaşmış bir koordinasyon mekanizması oluşturması ve hatta bazı üye devletlerin itirazı tamamen kalkarsa olası krizlerle mücadele etmek için ortak bir fon kurması için bir fırsat olarak görülmüştür. Yani Yunanistan/ Ekonomik ve Parasal Birlik /Euro krizlerinin ekonomik politika koordinasyonun güçlendirmek için bir olanak yaratacağı, AB'nin Tek Pazar ve Euro'yu sürdürülebilir kılmak için yeni bir sosyo-ekonomik uzlaşmaya ihtiyacı olduğu görülmüştür.

Ancak bu krizlerin yalnızca ekonomik açıdan değerlendirilmeleri miyop bir bakış olacaktır. Çünkü krizin dış politikaya da yansımaları olmuştur. İçinde bulunduğumuz koşullarda, AB bu testte başarılı bir performans sergileyememiştir. Öyle ki AB Yunanistan'ın mali krizi ile mücadelesinde başarılı olması için ülkeye kaynak aktarımı konusunda çok uzun süre isteksiz davranmıştır. Örneğin AB'nin ve Euro Bölgesi'nin en büyük ekonomisi Almanya, Yunanistan basta olmak üzere borç disiplinine bağlı kalmayan "savurgan ülkelere" kaynak aktarımını onaylamamıştır. Yunanistan'ın AB tarafından kurtarılması halinde benzer özellikler gösteren İrlanda, Portekiz ve İspanya'nın da kapıda beklediği bir gerçeği üzerinde durulmuştur. Ayrıca söz konusu ülkelerin yardım garantisizle borç disiplininden uzaklaşmasından çekinilmiştir. Sorumluluğun Yunanistan'a ait olduğunu, böyle bir AB yardımının ancak IMF desteği söz konusu olduğunda sağlanabileceğini vurgulanmıştır. Ancak IMF'nin çözüm önerileriyle gelmesinin AB'nin var olma nedenini sarsacağı düşüncesiyle yaklaşım pek de gerçekçi olmayan bir diğer alternatif olarak sunulmuştur.

Öte yandan Almanya ve Fransa gibi AB'nin zengin ülke finans piyasalarının bir diğer kaygısı da bankalarının, basta Yunanistan olmak üzere İspanya, İrlanda ve Portekiz'den alacaklarının olmasıdır. Dolayısıyla Yunanistan'ın olası borç krizinin diğer zayıf ülkelere daha şiddetli hissedilmesi Alman ve Fransız bankacılığını da derinden etkileyecektir. Daha açık bir ifadeyle, Yunanistan'ın borçlarını ödeyememe durumuna düşmesi diğer mali yapısı zayıf ülkelere borçlanma faiz oranının aşırı yükselmesine sebep olarak borç tablosunun daha kötüye gitmesine yol açacaktır.

Tüm bu gelişmeler doğal olarak AB'de dayanışma ilkesinin sarsıldığı yönünde bir izlenim oluşturmuştur. Öyle ki gelişmeler AB'nin başarılı dış politika aracı olan genişleme politikasına da yansımış ve AB'nin yeni genişlemeler konusundaki isteksizliği iyice belirginleşmiştir. Ekonomik kriz ile yeni üye olan bazı ülkelere demokrasiye ve serbest pazar ekonomisine geçiş aksamış ve isteksizliğin artmasına neden olmuştur. Doğal olarak bu durum

AB'nin üyelik koşullarının güvenilirliğinin azalmasına ve reform sürecinde oynadığı katalizör rolünü iyice zedelenmesine yol açmıştır. Nitekim Yunanistan 2001 yılında AB'ye üye olduğunda kamu borcunun GSYİH'ya oranı %101,5 ile yine yüksek düzeydedir ve yıllar içinde, olması gereken % 60 seviyesine inememiştir. Borç stokunun sürdürülemez oluşu ve küresel finansal krizin buna rastlamış olması Yunanistan'ı iflasın kıyısına getirmiştir.

Gelişen bu olumsuzluklar sonucunda AB Yunanistan'ın yaşadığı borç krizini aşabilmesi ve bölgesel ekonomik gelişimin devamlılığı için isteksiz ve gecikmeli de olsa yanında olduğunu göstermiştir. Ancak bu yardım da AB'nin kaygısı yalnızca Yunanistan'ın krizden kurtarılması olmamıştır. İki ateş arasında kalan AB'nin en önemli amacı diğer ülkelerin tedirginliğini güncel kılmamak ve İspanya ve Portekiz'in krize girmesinin engellenmesi bağlamında AB fonlarından destek sağlamıştır. Ancak;

- Kurtarma operasyonunun zamanında yapılamaması,
- Yunanistan'ın aldığı fonları etkin alanlarda kullanılmasını sağlayacak reformları gerçekleştirememesi,
- Borçların yeniden yapılandırılmasına imkan tanınacak şartlar oluşmaması,
- Ekonomik büyümenin yeniden sağlanamaması,
- Yapılan harcama ve reformların hesap verebilirlik ve kamu şeffaflığı gözetilerek kamuoyunun bilgilendirilememesi ve toplumun bu düzenlemeleri benimsememesi nedeniyle destek Yunanistan'ın krizden çıkışı için yeterli olmadığı gibi krizin İspanya Portekiz ve İrlanda'ya sıçraması da engellenememiştir.

Nitekim Yunanistan ile birlikte diğer AB ülkelerinin ekonomik darboğaza girmeleri yeni bir kurtarma operasyonuna gereksinimi doğurmuştur. 21.06.2011 tarihinde Lüksemburg'da yapılan ve Euro'nun kaderini belirleyecek olan zirveden, Yunanistan ve zor durumdaki diğer Euro üyesi ülkelere destek kararı çıktı. Bu yeni kurtarma operasyonuna göre ortak para birimlerini istikrara kavuşturmak ve borç krizindeki Yunanistan'ı kurtarmak için toplam 159 milyar Euro büyüklüğünde yeni bir borç paketi üzerinde uzlaşmaya varılmıştır. Yunanistan'a 2014 sonuna kadar kaynak sağlamasının beklenildiği ikinci yardım paketinde yeni kemer sıkma ve özelleştirme politikalarına hız kesmeden devam etmesi ve bankaların da kurtarma paketine 50 milyar Euro'ya yakın katkıda bulunması istenmiştir. Ancak Yunanistan'ın büyüme olmadan bu krizden çıkması oldukça zor görünüyor. İç talep çoğalmadan ve ihracat artırılmadan da büyümenin gerçekleşmesi imkansız. Devlet eliyle canlanma yaratma umudu borç krizi nedeniyle tamamen tükenmiş durumda. Ki zaten Yunanistan'a kemer sıkma politikası önerildi. Öte yandan canlanma için devletin tek başına kemer sıkması da yeterli değil. Ülkenin kamu açığı o kadar büyük ki kamuyu küçültüp güven

tazeleyerek iç talebi artırmak pek imkan dahilinde görünmüyor. İhracat içinde rekabet gücü gerekiyor. Bu da ancak verimlilik artışı ya da Euro'dan çıkış ile sağlanabilir görünüyor.

Bu bağlamda yeni kurtarma paketi, hem Yunanistan'a soluklanma imkanı verip ve hem de AB krizine yönelik çözüm iradesinin ağır basmaya başladığını gösterse de;

1- Avrupa fikrini ve Euro'ya olan güveni devam ettirecek bir güce sahip olabilecek mi? Yani para birliğinin korunması sağlanabilecek mi?

2- Para birliği korunarak krizden çıkılabilecek mi?

3- AB, krizleri kötü yönettiği şeklindeki görüşü silebilecek mi? (AB anlaşmalarında ekonomik ve mali politikaların koordinasyonuna ilişkin kesin hükümlerin bulunmamasının da etkisiyle, krizle ortak mücadele konusunda çok başarılı bir performans sergileyemedi)

4- Uluslararası derecelendirme kurumları bu gelişmeleri nasıl değerlendirecek?

5- Büyüme ve rekabet sorunu çözülebilecek mi?

Bu soruların yanıtlarını önümüzdeki günlerde yaşanılacak gelişimlerde bulabileceğiz. Ancak Euro bölgesinde para politikaları Frankfurt'taki Avrupa Merkez Bankası tarafından yürütülen, buna karşılık her bir üye ülkenin rekabet, ücretler ve vergiler gibi maliye politikası araçlarını kendi inisiyatifinde bulundurduğu ve bütüncül bir yapı sergilemediği göz önüne alındığında para politikalarıyla uyumsuz maliye politikaları uygulamalarına ilişkin son zirvede de herhangi bir karar çıkmaması zirvenin önemli bir eksikliği olarak değerlendirilebilir. Öte yandan zirvede alınan kararlara rağmen zirve sonrasında Moody's Investors Service'in, Yunanistan'ın yerel ve yabancı para cinsinden tahvil notlarını Caal'den Ca'ya indirmesi ve kredi notları için 'gelişen görünüm' değerlendirmesinde bulunması dikkat çekicidir.

Moody's yaptığı açıklamada AB'nin destek programı ve büyük finansal kuruluşların borç takası önerilerinin özel sektör kreditorlerinin Yunan devlet tahvillerinde önemli ekonomik kayıplara uğramalarına yol açacağını savunması ve özellikle borç takası tamamlandıktan sonra Yunanistan'ın mevcut ve yeni ihraç edeceği menkul kıymetleri için risk profilinin yeniden değerlendirileceğini belirtmesi zirveden çıkan kararlara çok umut bağlanmaması gerektiğinin sinyallerini vermekte ve konuda çok olumlu bir düşünce içerisinde olunmadığını göstermektedir.

SON NOTLAR

*Doç. Dr., Abant İzzet Baysal Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, Bolu.

**Doktora Öğrencisi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Bolu.

KAYNAKÇA

BALZİ, B. (2008), "How Goldman Sachs Helped Greece to Mask its True Debt", Der Spiegel, 02/08/2010, <http://www.spiegel.de/international/europe/0,1518,676634,00.html>, Erişim Tarihi: 8.10.2010.

BERBERAKİS, T. (2010), 'Komşu Yüzünü IMF'ye dönüyor'. [www.milliyet.com.tr.](http://www.milliyet.com.tr), Erişim Tarihi: 20.01.2011.

BUİTER H.W. (2010), 'Greece and the Fiscal Crisis in the EMU', Chief Economist, Citigroup Ebrahim Rahbari Economist, Citigroup, ss. 5.

ÇALIŞKAN, Ö.V. (2010), 'Kredi Derecelendirme Kuruluşları ve Risk Değerlendirme Kriterleri', web.sakarya.edu.tr/...Derecelendirme/4104uygulamali%20calisma.Pdf.

ÇAPANOĞLU, S.G. (2010), 'Economic Development Foundation IKV Brief' , The Debt Crisis In Greece and The Euro Zone, April.

DEMİR, F. ve ERMIŞOĞLU, E. KÜÇÜK, A. KARABIYIK, A. (2008), 'BDDK Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı', ABD Mortgage Krizi, Çalışma Tebliği, Ağustos, ss.1-4.

DURUSOY, S. (2009), 'Kriz Sonrası Küresel Kapitalizmin Geleceği', Alternatif Politika, Cilt.1, Sayı.3, ss.363-389.

DRAZEN, A. AND WILLIAM, E. (2001), 'Do Crises Induce Reform? Simple Empirical Tests of Conventional Wisdom', Economics and Politics, Vol. 23, No. 2, ss. 129-157.

EDİRİSÜRİYA, P. (2010), 'Money and Capital Markets'. Australia: McGraw-Hill Publication for Department of Accounting and Finance.

ERALP, N. A. (2010), 'Avrupa Birliği'nde Neler Oluyor?', Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı Değerlendirme Notu, Nisan.

EĞİLMEZ, M. (2010), 'Yunanistan Bu Borcu Geri Ödeyebilir mi?' www.radikal.com.tr. Erişim Tarihi: 01.02.2011.

EUROPEAN ECONOMY OCCASIONAL PAPERS, (2011), 'The Economic Adjustment Programme for Greece Third Review', Directorate-General for Economic and Financial Affairs, Winter ,ss, 30

EUROPEAN COMMISSION, (2010), European Economic Forecast - Spring 2010, Directorate-General for Economic and Financial Affairs, Brussels. http://ec.europa.eu/economy_finance/eu/forecasts/2010_spring_forecast_en.htm, Erişim tarihi: 30.12.2010.

EUROSTAT (2010), (http://Epp.Eurostat.Ec.Europa.Eu/Cache/Ity_Public/2-22042010-bp/en/2-22042010-bp-en.pdf). Erişim Tarihi: 03.04.2011.

FRANKEL, J. (2008), 'Origins of the Financial/Economics Crisis', (<http://topics.blogs.nytimes.com/2008/12/26/origins-of-the-economic-crisis-in-one-chart>), Erişim Tarihi: 22.05.2009.

GALLINO, L. (2007), 'Küreselleşme ve Eşitsizlik', (Çev: Durdu Kundakçı), Ankara: Dost Kitapevi.

GROZDEV, D. (2010), 'Debt Crisis in Greece Calls For Better Financial Oversight', Economic Research Center, November, www.csub.edu/kej/documents/weekly_updates/.pdf, Erişim Tarihi: 07.03.2011.

IMF, Global Financial Stability Report (2008), 'Systemic Risks and Restoring Financial Soundness', World Economic and Financial Surveys, ISSN 0258-7440, April <http://www.imf.org/external/pubs/ft/gfsr/2008/01/pdf/text.pdf>, Erişim Tarihi: 11.03.2011.

IMF, World Economic Outlook Database, April (2009), <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2009/01/weodata/index.aspx>, Erişim Tarihi: 15.03.2011.

IMF COUNTRY REPORT, (2010), 'IMF Staff Projection, Greece Second Review Under The Stand-By Arrangement-Staff Report', Pres Release On The Executive Board Discussion ; and Statement By The Executive Director For Greece, Washington, ss. 57-58.

IMF COUNTRY REPORT, (2010), Greece,, Economist Intelligence Unit, February.

İGEME, (2011), (http://www.igeme.org.tr/arastirmalar/ulke_sek/index.cfm?sec=ara), Erişim Tarihi: 16.01.2011.

İSTANBUL SERBEST MUHASEBECİ VE MALİ MÜŞAVİRLERİ ODASI (2010), "Küresel Kriz 10 Ülkeyi Reyting Tahtından İndirdi", Sayı: 02, ss. 1-2.

İKTİSADİ KALKINMA VAKFI, (2010), Avrupa Birliği ve IMF Yunanistan'a Sağlanacak Yardım Paketi Üzerinde Anlaşmaya Vardı. (<http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/>), Erişim Tarihi: 29.06.2010.

JOHNSTON, D. (2008), "Yoksulluk ve Bölüşüm", Neoliberalizm, Saad-Filho, Alfredo ve Johnston, Deborah (ed.), Yordam Kitap, İstanbul,, ss. 225-35.

KAMİNSKY, G., LYONS, R. and SCHMUKLER, S. (2008), "Managers, Investors, and Crises: Mutual Fund Strategies in Emerging Markets," Journal of International Economics 64(1), ss. 113-34.

KARANTINOS, D. (2009), The Impact Of Financial Crises Upon The Economy ,SYSDM Correspondent For Greece, January, www.eu-employment-observatory.net/.../Greece-ImpactOfFinancialCrisisOnEconomy.pdf , Erişim Tarihi: 07.03.2011.

KONYA TİCARET ODASI, (2009), Yunanistan Cumhuriyeti Ülke Raporu Etüt-Araştırma Servisi, Haziran.

LYNN, M. (2011), Bust: Greece, The euro And Sovereign Debt Crisis, Published by John Wiley and Sons ,Inc Hoboken , New Jersey.ss. 220-224.

MANDEL, E. (1991), Kapitalist Gelişmenin Uzun Dalgaları, (Çev: Doğan Işık), İstanbul Yazın Yayıncılık

MARK, J., HOLMES, J.O., and PANAGIOTIDIS, T. (2008), 'Are Eu Budget Deficit Stationary', Department Of Economics Discussion Paper Series. Ağustos.

MALİYE BAKANLIĞI STRATEJİ GELİŞTİRME BAŞKANLIĞI, (2010), "Küresel Krizin Ardından AB Ekonomisi", Ankara. ss.7.

MİTSOPOULOS, M. and PELAGİDİS, T. (2011), 'Understanding the Crisis in Greece From Boom to Bust', ss.136-140.

NELSON,R.M. and BELKIN,P.MIX,D.E. (2010), Greece's Debt Crisis: Overview, Policy Responses, and Implications, Congressional Research Service Report for Congress, April, www.cfr.org/content/.../CRS%20-%20Greece%20Debt%20Crisis.pdf, Erişim Tarihi: 04.03.2010.

ONARAN,Ö. (2010), Mali Kriz mi Yoksa Bir Bölüşüm Krizi mi? (www.sdyenyol.org/index.php/teori/325-mali-kriz-mi-yoksa-bir-boelueuem-krizi-mi), Erişim Tarihi: 26.02.2010.

OXFORD ANALYTİCA, (2010), The Greek Crisis and The EU, Oxford Analytica Conference Call, February, www.oxan.com/.../OA_OCC_The_Greek_Crisis_.pdf, Erişim Tarihi: 05.03.2011.

ÖNİŞ, Z.ve ERDOĞDU, M. (2002), "11 Eylül ve Dengeli Küreselleşme", Foreign Policy,Ocak-ğubat,ss.14-20.

ÖZEN, A. (2002), "Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Bütçe Açığının Gelişimi" Maliye Dergisi, ss.21-41.

POGORELEC, S. (2006), 'Fiscal and Monetary Policy in Enlarged European Union',European Central Bank, Retrieved August, from <http://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpwps/ecbwp655.pdf>. Erişim Tarihi: 20.05.2011

Resolution of the European Council on the Stability and Growth Pact, Amsterdam (1997), Council Regulation (EC) 1466/97, and Council Regulation (EC) 1467/97, http://ec.europa.eu/economy_finance/sgp/legal_texts/index_en.htm.

RODRİK, D.(1996), "Understanding Economic Policy Reform," Journal of Economic Literature, Vol. 34, ss. 9-41.

SENN, P. R. (1999), 'Monetary Policy and the Definition of Money', Journal of Economic Studies, 26, 4/5, ss. 338-382.

SAPMAZ, Y. (2004), Pazar Araştırma ve İhracatı Geliştirme Merkezi, Yunanistan Ülke Raporu, T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı Nisan.

SIEDSCHLAG, I. (2008), 'Macroeconomic Differentials and Adjustments in the Euro Area', Retrieved August, (<http://www.suerf.org/download/studies/study20083.pdf>.) Erişim tarihi 01.06.2011

SOMUNCUOĞLU, T. (2009), Yunanistan Büyükelçiliği, Ticaret Müşavirliği, Yunan Ekonomi Raporu, Yunanistan Ülke Raporu T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüt Merkezi.

STARK S, L, and BUCKLEY, B,F. (2008), Montly Market Monitor, OTC, Washington, April (Aktaran, Demir, ve Ermişoğlu, Küçük, Karabıyık, BDDK Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı, ABD Mortgage Krizi, Çalışma Tebliği.

STANDARD&POOR'S (2010), Greece's Debt Crisis, Its Implications For Stocks and The Broader Global Economy, fc.standardandpoors.com/ondemand/public/content/download.vm?hnd...,Erişim Tarihi: 08.03.2011.

ŞENGÖZ, T .(2009), <http://www.finans.ekibi.net/forum/kondratieff-dalgaları-tuncer-sengoz-t-3218.htm>

TAYLOR, J.B. (2009), Getting Off Track. Stanford: Hoover Institution Press.

TSOULAKİS, L.(2010), "We can't go on like this: Greek debt crisis and Euro", ELIAMEP Special Paper, March .

TSOULAKİS, L. And OLAF, C. ROGER, L. (2009), An Eu "Fit For Purpose" İn The Global Age : Can We Rise To The Challenge ? www.policy-network.net", Autumn.

T.C. ATİNA BÜYÜKELÇİLİĞİ TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ, (2009), Yunanistan Ekonomisi Gelişmeler Beklentiler ve Türkiye ile Ticareti, Ekim, Atina.

T.C. ATİNA BÜYÜKELÇİLİĞİ TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ, (2009), Yunanistan'ın Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye İle Ekonomik-Ticari İlişkileri (2008) Haziran Atina.

T.C. ATİNA BÜYÜKELÇİLİĞİ TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ, (2010), Yunanistan'ın Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye İle Ekonomik-Ticari İlişkileri (2009) Mayıs Atina.

THE EIU COUNTRY REPORT, (2009), Greece, July. www.countryanalysis.eiu.com/country_reports.html, Erişim Tarihi: 20.01.2011.

THE ECONOMIST INTELLIGENCE UNIT, (2010), Country Report Greece, <http://www.alacrastore.com/country-snapshot/Greece>, Erişim Tarihi: 02.01.2011.

ULAGAY, O (2009), Küresel Çöküş ve Kapitalizmin Geleceği, İstanbul :Özgür Yayınları

YUNANİSTAN İSTATİSTİK KURUMU,(2009). Economist Intelligence Unit & Eurostat and National Statistical Service; Ministry Of Economy And Finance ; Bank Of Greece;And IMF Satff Estimates.

YUNANİSTAN MERKEZ BANKASI, (www.bankofgreece.gr/Pages/en/other/AdvSearch.aspx?k=greece%20fiscal),ErişimTarihi: 25.12.2010

(www.worldwidetax.com) ,Erişim Tarihi: 15.01.2011.

WENT, R.(2001), Küreselleşme: Neo-Liberal İddialar Radikal Yanıtlar, (Çev.Emrah Dinç),İstanbul: Yazın Yayıncılık.

www.edition.cnn.com/2010/BUSINESS/02/10/greek.debt.qanda/index.html# Greece's Financial Crisis Explained, How big are these debts?, Erişim Tarihi: 30.03.2010.

www.agd.gov.sg/Doc/Greek_Debt_Crisis.pdf 'Insight to Greek Debt Crisis',(2010),What's the Problem in Greece?, Erişim Tarihi: 04.03.2011.

www.turkish.cri.cn/741/2010/12/17/1s130169.htm,2010' Lizbon Antlaşması'nda Değişiklik İçin Görüş Birliği Sağlandı', Erişim Tarihi: 17.12.2010.

www.bloomberght.com/.../866423-yunanistanda-issizlik-orani,"Yunanistan'da İşsizlik Oranı % 14,8 oldu", (2010), Erişim Tarihi: 09.03.2011.

www.news.com, Greek Debt Crisis Affects Europe, World Economy, Erişim Tarihi: 03.07.2010.

<http://www.independent.co.uk/news/world/europe/greece-admits-deficit-figures-were-fudged-to-secure-euro-entry-533389.html>, Erişim Tarihi: 24.02.2011.

<http://www.eubusiness.com/news-eu/greece-economy.43y>, Erişim Tarihi: 04.04.2011.

<http://www.statistics.gr>, Erişim Tarihi Erişim: 05.12.2010.

<http://www.turkishgreeknews.org/tr/euro-bolgesi-nden-atina-ya-sevindiren-haberler-geldi-5303.html>,
'Euro Bölgesi'nden Atina'ya sevindiren haberler geldi', Erişim Tarihi: 12.03.2011.

<http://www.assignmenthelpexperts.com/sample/Report-Homework-Help-Sample.pdf>, Erişim Tarihi:
28.03.2011

alternatif politika

Alternatif Politika Dergisi, bir grup akademisyen tarafından; disiplinler arası çalışmalara ilişkin süreli yayınların azlığı nedeniyle doğan ihtiyacı karşılamak üzere oluşturulmuş, dört ayda bir yayınlanan hakemli bir dergidir. Siyaset bilimini merkez alarak, kültürel çalışmalar, medya, uluslararası ilişkiler, sosyoloji, sosyal psikoloji, ekonomi politik ve antropoloji gibi disiplinleri de kapsayan yayınlar yapmayı amaçlayan dergi, adı geçen alanların her boyutuyla ilgili kuramsal ve analitik çalışmaların yanı sıra, kitap incelemelerine de yer vermektedir.

Alternatif Politika Dergisi'nin amacı, yayınladığı konularda hem bilimsel çalışmalar için akademik zemin hazırlamak, hem de söz konusu görüşlerin paylaşılmasını sağlayarak yeni açılımlar yaratmaktır. Bu bağlamda, teorik çalışmalara olduğu kadar, alan çalışmalarına da yer vermek amacındadır. Çalışmalarınızı Alternatif Politika'ya bekliyoruz.

Alternatif Politika; Worldwide Political Science Abstracts, Scientific Publications Index, Scientific Resources Database, Recent Science Index, Scholarly Journals Index, Directory of Academic Resources, Elite Scientific Journals Archive, Current Index to Scholarly Journals, Digital Journals Database, Academic Papers Database, Contemporary Research Index, Ebscohost, Index Copernicus ve Asos Index'de taranmaktadır.

Danışma Kurulu (Alfabetik Sıraya Göre)

Prof. Dr. Ayşe Kadioğlu (Sabancı Üniversitesi)
Prof. Dr. Bogdan Szajkowski (The Maria Curie-Skłodowska University, Lublin)
Prof. Dr. Füsün Arsava (Atılım Üniversitesi)
Prof. Dr. Mithat Sancar (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Tayyar Arı (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Tim Niblock (University of Exeter)
Prof. Dr. Ümit Cizre (İstanbul Şehir Üniversitesi)
Prof. Dr. Aylin Özman (Hacettepe Üniversitesi)
Doç. Dr. Sibel Kalaycıoğlu (Orta Doğu Teknik Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. İnci Özkan Kerestecioğlu (İstanbul Üniversitesi)
Dr. Rubba Salih (University of Exeter)

Yayın Kurulu (Alfabetik Sıraya Göre)

Prof. Dr. Bruno S. Sergi (Messina University)
Prof. Dr. Darko Marinkovic (Megatrend University of Applied Sciences)
Prof. Dr. Edward L. Zammit (Malta University)
Doç. Dr. Aksu Bora (Abant İzzet Baysal Üniversitesi)
Doç. Dr. Berna Turam (Hampshire College)
Doç. Dr. Esra Hatipoğlu (Marmara Üniversitesi)
Doç. Dr. Filiz Başkan (İzmir Ekonomi Üniversitesi)
Doç. Dr. Hamit Coşkun (Abant İzzet Baysal Üniversitesi)
Prof. Dr. Kamer Kasım (Abant İzzet Baysal Üniversitesi)
Prof. Dr. M. Kemal Öke (Abant İzzet Baysal Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Burak Arıkan (Sabancı Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Defne Karaosmanoğlu (Bahçeşehir Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Fatih Konur (Abant İzzet Baysal Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Maya Arakon (Yeditepe Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Nilay Ulusoy Onbayrak (Bahçeşehir Üniversitesi)
Doç. Dr. Pınar Enneli (Abant İzzet Baysal Üniversitesi)
Doç. Dr. Veysel Ayhan (Abant İzzet Baysal Üniversitesi)
Dr. Elçin Aktoprak (Ankara Üniversitesi)
Dr. Evgina Kermeli (Bilkent Üniversitesi)
Dr. Ipek Eren (Orta Doğu Teknik Üniversitesi)
Dr. Şener Aktürk (Koç Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Gökhan Telatar (Ankara Üniversitesi)
Avukat Ebru Sargıcı

Editöryal Kadro

Editör: Rasim Özgür Dönmez
Asistan Editör: Çağla Pınar Tuncer